శ్రీ

రాధాకృష్ణ నాటకము.

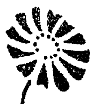
ఇది

పాదుకాపట్టాభిషేకము, విప్రనారాయణ

మొదలగు నాటకములు రచించిన

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

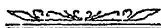

పబ్లిషరు:

కురుకూరి సుబ్బారావు,

సరస్వతీ బుక్కుడిపో,

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

ఐదవకూర్పు 1000.

కాకినాడ.

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడినది.

1928

[వెల. 0—12—0

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు

కృష్ణుఁడు—కథానాయకుఁడు.

శారదుఁడు—కృష్ణుని మిత్రుఁడు.

నారదుఁడు—ముని.

మునిబాలకుఁడు—

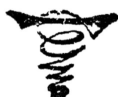
స్త్రీలు

రాధ—గోపిక—కథానాయిక.

లలిత } రాధ చెలికత్తెలు.
మధుర }

సత్యభామ—కృష్ణుని భార్య.

తరళ—సత్యభామ పరిచారిక.

శ్రీ

రాధాకృష్ణనాటకము.

నాంది.

ఉ. చెంతకు లాగి యుత్సుకనకు । స్వీయ[illegible]గు నాయయ
స్వాంతము భాతి భక్తజన । సత్తమచిత్తముఁ బట్టిలాగి త
త్స్వాంతము స్వప్రమోదభరి । తంబుగఁ జేసెడునల్లరాధికా
స్వాంతవిహారి కృష్ణుఁడు కృ । పామతి మీ కిడు నిత్యసౌఖ్యముల్. ౧

[నాంద్యంతమందు సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి]

సూ—(తనలో) ఎన్నాళ్ళ కిట్టినాటకము చదువుభాగ్యము నాకు లభించెను! చదివినమాత్రముననే భక్త్యావేశముచేఁ బులకితాంగుఁడనై యానందబాష్పపూరితలోచనుండ నైతిని. ఇంకఁ బ్రదర్శితమైనచో నీనాటక మెట్లు శోభిల్లునో నేఁ జెప్పఁజాలను.

గీ. కలియుగముమాట మఱచి నా । కాంత మఱచి
మఱచి నాదైనపురుషజ । న్మంబుగూడ
వింతగా నేను రాధికా । కాంత నైతి
నవని గ్రంథంబు చేయలే । నట్టి దేది ? ౨

నటి—(ప్రవేశించి చిఱునవ్వుతో) ఆర్యపుత్రా! మీరుమఱచినను నేను మఱవనీయను. స్త్రీలఁ బురుషులుగాఁ జేయుస్వభావముకూడ మీనాటకమున కున్నయెడల బాధలేదు కాని లేనిచోఁ దమసౌఖ్యమునకు నాసౌఖ్యమునకుఁగూడ భంగముగాఁ దోఁచుచున్నది. అయిన నిట్టివిచిత్రప్రభావము గలనాటక మేదియో, కవి యెవరో దయచేసి చెప్పవేఁడెదను.

సూ—సమయమునకు వచ్చితివి. మన మిదివఱకే మధ్వవంశసంజాతుండును, శ్రీవత్సగోత్రుండును, శ్రీవేంకటరమణార్యరత్న

మాంబాప్రథమపుత్రుండును, నర్మదాపురుకుత్సీయ, సారంగ
ధరచరిత్ర, ప్రచండచాణక్యనాటకత్రయ విరచనాచణుండును,
ఆంగ్లేయభాషానిపుణుండును, సరసకవితాసంపన్నుండు నగు
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు నెఱుఁగుదుము గదా! తన్నాట
కముల సభారంజకముగాఁ బెక్కుసారు లాడియుంటిమి. ఇది
యాయనచతుర్థనాటకము. దీని నిప్పుడు ప్రయోగింప నుద్యో
గించితిని.

నటి—పే రేది ?

సూ—రాధాకృష్ణనాటకము.

నటి—శృంగారరసప్రధానమా ?

సూ—శృంగారరసమునకు ముద్దుఁజెల్లెలైన భక్తిరసము ప్రధానము
గాఁ గలది.

నటి—సరి. సరి. తేజస్తిమిరములవలెనుండు భక్తిశృంగారములు సో
దరు లెట్లగును? జారిణీశిఖామణి యనఁబఱఁగు రాధ భక్తజన
గ్రామణి యెట్లగును?

సూ—ఓసీ! ఇటు విను.

గీ. కాముకులకూర్మి శృంగార । నామకంబు
భక్తియగునదె దైవంబు । పైనిఁ బెట్టఁ
బొలఁతితలఁబెట్టు సుమము ము । ద్దులకుఁ దగును
దైవనిర్మాల్యమేని వం । ద్యమగు నదియె.

నటి—మఱి రాధాకాంతమాట యేమి చెప్పెదరు?

సూ—ఇఁక రాధ జారిణియనుమాట కేవలమూఢాభిప్రాయము. ఈ
సత్యము మన మాడఁబోవునాటకమే ప్రకటించుచున్నది. అది
యునుంగాక,

క. కలికికి వలపులమగనికిఁ
గలనెయ్యముకంటె మోద । కర మెం డిలలోఁ
గలదే? కావునఁ గవి యా
వలపునకుం బోల్చి చెప్పు । భర్తృభక్తిన్. ౪

చ. తనువు గృహంబునందు సను । ధ్యానము వేఱొకదిక్కునందు నుం
చును, స్వసుఖంబు లేశమును । జూడదు, నిద్దురఁబోదు, మానహా
నిని భరియించు నుద్విజన । నిందకుఁ గేలికి జంక దిట్టికూ
ర్మినిఁ బ్రకటించు స్వైరిణిని । మించును భర్తృఁడు దైవభక్తిలోన్.

పామరజనహృదయానుభూతంబు లగువానిలో జారజారిణీసంబంధ
సంభూతసౌఖ్యంబుకంటె నైహికామోదకరంబు వేఱొండు
లేమింజేసి కవులచే నది యుపమానముగాఁ దేఁబడెను గాని
భక్తి జారత్వము కాదు; భక్తురాలు జారిణియుఁ గాదు.

నటి—నాసందేహములు తీరినవి ఇట్టివిమలభక్తిప్రతిపాదక మైననాట
కమా! యీచతుర్థనాటకము?

సూ—అట్టిదే.

గీ. స్థూలసూక్ష్మకారణపర । తుర్యతత్త్వ
మీకథకు నాయకమణి సం । సృతివిపన్న
తారకచతుర్థపురుషార్థ । దాయకంబు
బోటి! యిపు డాడెదుచతుర్థ । నాటకంబు. ౬

నటి—అట్లైన మీకు సహకారిణినిగానుండి మీయుద్యమము నిర్విఘ్న
ముగాఁగొనసాగించుటకు నామనస్సు కుతూహలపడుచున్నది.

సూ—తథాస్తు.

గీ. అడుకమె యర్థి కొసఁగిన । యట్లు మగనిఁ
గోరకమె కాంత కౌఁగిటఁ । గూర్చినట్లు

నే నడుగకుండ నీయంత ! నీవు వచ్చి
"నీకుఁ దోడ్పడుదు" ననుట ! నీరజాక్షి. 7

నటి—(నవ్వుచు) బాగుగ నున్నది. మీరు దెచ్చినపోలిక భక్తిశృంగారములకుఁ బరస్పరసంబంధ మున్నటు లమోఘదృష్టాంతము గాఁబోలు.

సూ—ఆలస్య మగుచున్నది. మన మింకఁ బోవుదము. రాధాకాంత భక్తివంటిభక్తితో మన మీనాటకముఁ బ్రదర్శింపవలెను.

నటి—దానితోఁగూడ సలలితోత్తమశ్రద్ధావివేకములజత సేయువలెను.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

రాధాకృష్ణ నాటకము.

ప్రథమాంకము.

ప్రదేశము:— బృందావనము.

[రాధ, లలిత ప్రవేశించుచున్నారు.]

రాధ—లలితా! నీకు శ్రద్ధయున్నంత తెలివి లేదు సుమా!

లలి—ఇది మీ రొక్కరనినమాటయే కాదు. సిరి హెచ్చినకొలఁది దాతృత్వము తగ్గినటులు, దాతృత్వ మధికమైనకొలఁది సిరి తగ్గినటులు శ్రద్ధావివేకములకు విపర్యయసంబంధము కాదా?

రాధ—అదేమిమ్మాట? సంపూర్ణశ్రద్ధావివేకము లొకచోటనుండవా?

లలి—ఉండినఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది? అదియే భూలోకస్వర్గము; రాధాకృష్ణదాంపత్యమువంటిది.

రాధ—దాంపత్య మెచ్చటిది? నాకట్టినిరంతరసేవాభాగ్యముకూడనా!

లలి—(తనలో) అది లేకపోవుటచేతనే యీ యమితానురాగము.

రాధ—ఏమి గొణుగుకొనుచున్నావు?

లలి—నేను మందబుద్ధి నని యధిక్షేపించిన నీకు మఱపు గలిగినదని.

రాధ—ఏమి?

లలి—నా తెలివితక్కువ యేదో చెప్పవైతివి!

రాధ—తెలివితక్కువయా? మతిశూన్యతయా? ఏమిపనిఁ జేసితివి! చాలు!

లలి—(తనలో) నీచెలినైన నాకిది యాశ్చర్యముకాదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! అటు లంటివేల?

రాధ—ఇటు రా. ఇటు రా. తెలివితక్కువయన్న రోషమా! ఇది యేమి? పరువునకు రాని శితాగ్రము లగుజాజిమొగ్గలుదెచ్చి నానాథుని యీకుసుమశయ్యపై దాపితివి గదా. శిరీషకుసుమసుకుమారతరుఁడగు నానాథునిదేహమునకివి గ్రుచ్చుకొనవా?

లలి—(పెద్దనవ్వు నవ్వుచు) అప్పటి కవి నీముఖకమలములతోడను, హృదయముకుళముతోడను, సంపూర్ణముగ వికసించు నని యటులు చేసితిని.

రాధ—ఏమి యంత వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వితివి ?

లలి—మతిలేనిదానికి వెఱ్ఱిన వ్వాశ్చర్యమేమి ?

రాధ—చేసినది తప్పైనప్పు డొప్పుకొనఁ గూడదా ? దానికి వంక యొకటియా ? కాని, యీసెజ్జపై రెండుపూలచెండ్లు నుంచుమని చెప్పలేదా ? అది యేల మఱచితివి ?

లలి—అది జ్ఞప్తియుండియే మఱచితిని.

రాధ—ఆఁ! అసందర్భప్రలాపములు గూడనా ?

లలి—ఇంక నేమి రావలసి యున్నదో !

రాధ—పూలబంతులమాట జ్ఞప్తియుండి మఱచుటయేమి ?

లలి—నీ వాతనియొద్దనే యుందువని యుపేక్షించితిని.

రాధ—ఈ మాధవీనికుంజ మంధకారయుతముగ నున్న దేమి ?

లలి—(నవ్వుచు) నీనాథుఁ డింక రాకపోవుటచేత.

రాధ—ఆఁ! నాప్రాణనాథుఁడు నల్లనివాఁడనిపరిహసించు చుంటివా? నీకుఁ గన్నులు లేవా? పరిశీలనము లేదా ? అంతదివ్యమంగళవిగ్రహమ్మును గాంచలే దని నారదుఁడు ప్రసంగించినపుడు నీ చెవులు చిల్లులుపడెనా? నోటికి వచ్చినట్లు వదరెదవా? నల్లని

వాఁడేమి? ఆ! అనిర్వాచ్యమై యనేకచంద్రప్రభాభమైనయొక దివ్యతేజ మామహామహుని మూర్తియందుఁ బ్రకాశించుచున్నట్లు నీకింతకాలమునుండియును గనఁబడనేలేదా? కన్నులులేనిదాని కంధకారదర్శనముగాక మతేమున్నది!

లలి—(లేచి వెళ్ళఁబోవును.)

రాధ—ఆఁ! వెళ్ళెదవేమి?

లలి—నే నిక్కడనున్న ప్రయోజనము లేక.

రాధ—ఎందుచేత లేదు?

లలి—నే ననుమాటలు నీవు విని మాటలాడుచుండినఁ బ్రయోజనము లేకేమి? నేను పలుకనిమాటలపై నీవు తలతోఁక లేని వ్యాఖ్యానముఁ జేయుచున్నప్పుడు నే నిక్కడనే యుండవలె ననుమాట యేమి?

రాధ—ఆఁ, ఆఁ, ఇంతలో నసత్యమా? నీ వనలేదా?

లలి—ఏమని?

రాధ—"నీనాథుఁడు వచ్చిన వెలుతురున కేమిలోటు?" అని.

లలి—నిన్నరాత్రి యీ గిరిమండలముపైఁ జంద్రుఁడు, నీగిరిమండలముపై గోపాలుఁడు నొక్కసారిగా నుదయించిరి కదా? ఈరాత్రి గూడ నావేళకే నీనాథుఁడు వచ్చునని.

రాధ—నిన్న నేమి జరిగినదో నాకు జ్ఞప్తి లేక యటులంటిని. పోనీ! చంద్రోదయసమయ మాసన్న మగుచున్నది కాఁబోలును. న న్నలంకరించెదవా? చూడు! లలితా! ఈతెల్లనిచీర వెన్నెలలో శృంగారముగ నుండునా?

లలి—నీవు నీనాథునిమూర్తిని సమీపించినపుడు గంగాకళిందజాసంగమమువలె మఱెంత శోభించును.

రాధ—అదిగో! నాప్రాణవల్లభుని నైల్యమునే తిరిగి యుద్ఘాటించుచుంటివి. దర్పణ మిటు తెమ్ము. (లలిత తెచ్చుచున్నది)

రాధ—(అద్దమందుఁజూచుచు) లలితా! ఈకస్తూరితిలకము ముఖము పై నీఁగ వ్రాలినట్లున్నది. దీనిని బన్నీటఁ దుడిచి సన్నగా సోగగా భ్రూమధ్యమందుండి పాపటబొట్టువఱకు గోరోచనమును గుంకుమపుష్పమును గలిపి మందారకుసుమములోని కేసరశలాకవలె నూర్ధ్వతిలక మందముగ దిద్దుము.

లలి—విష్ణుభక్తిసూచక మగుటచే నీనాథున కది మనోహరముగ నుండును.

రాధ—లలితా! లోకు లేమనుకొనెదరో తెలిసికొనవలె ననికాదు సుమా! ఏమనుకొనిన నేమిచేయఁగలను? అయిన జను లేమనుకొనుచున్నారు? ఇదిగో! జడచుట్టుకుడివైపున కొరగినట్లున్నది.

లలి—(సవరించుచు) రాధవంటి సౌందర్యవతి లేదని చెప్పుకొనుచున్నారు.

రాధ—నామాటనుగుఱించి కాదు.

లలి—నీనాథునిగూర్చియా? అంతనవరసరసికుఁడు, నంతజనహృదయాకర్షణసమర్థుఁడు, నంతయాశ్రితవత్సలుఁడు, నంత సంగీతలోలుఁడు, నంతమాయలాఁడిదివఱకుఁ గలుగలేదిఁకముందుఁ గలుగఁబోఁడని పెద్దలు చెప్పుకొనుచున్నారు.

రాధ—అబ్బా! అతనిగుఱించి కాదు.

లలి—ఇఁక నన్నుఁ గూర్చియా!

రాధ—ఛీ! మాయిద్దఱి యైకమత్యమునుగూర్చి.

లలి—ఏమున్నది? అమ్మా! ఈసారి యద్దమును జూచుకొనుము! కర్ణాగ్రములందుంచిన గన్నేరుపూవు లెగుడుదిగుడు లేక సరిగనున్నవా!

రాధ—లలితా! ఈగన్నేరుపూవుల యరుణరాగము నానేత్రములవెలుపలికొలుకులం బ్రతిఫలించి నన్నరుణాలోచనగఁ జేయుటచేఁ

దనపైఁ గోపగించితి నని నానాథుఁడు భ్రమపడునేమో!
వీనిని దీసివేయుము.

లలి—అటులైన రక్తాంతలోచనుఁడగు నీవల్లభునిఁ బోలియుండుము.

రాధ—పోలియుండుట తప్పు కాదా? అది నా కంగీకారము కాదు.
ఆతఁడు ప్రభువు. నేను దాసిని.

లలి—పోనిమ్ము. నల్లగలువల నుంతునా?

రాధ—అవి చంద్రోదయ మగువెంటనే వికసించి చెవియంతయు
నాక్రమించి ప్రాణనాథుని వాగమృతముయొక్క యనుభవము
నకు నిరోధముఁ గలుగఁజేయునేమో! ఏవియు నక్కఱ లేదు;
కాని చెప్పఁబోయి యూరకున్నదానినిఁ జెప్పుము!

లలి—అదేది?

రాధ—మాయిద్దఱ ననుగుణించిన జనవాక్యసరణి.

లలి—రాధకు దేవకీనందనునిపై నిష్ట మని.

రాధ—అంతే? అంతే? ఇష్టమనియేనా? సామాన్యమైన యభిమాన
మనియేనా? సర్వత్ర చూడఁబడుస్నేహ మనియేనా! మహా
నీయులపై నుండఁదగిన మొగ్గర మనియేనా? అంతకంటె హెచ్చు
గఁ జెప్పుకొనుట లేదా? రాధయొక్క ప్రాణములు శ్రీకృష్ణు
నిలోనున్నవని చెప్పుకొనుటలేదా? తనప్రాణము, దనదేహము,
దనసర్వస్వము, నతనికిఁ ద్రికరణశుద్ధిగా నర్పణము జేసికొనిన
పరిచారిక నని చెప్పుకొనుట లేదా?

లలి—అటులు చెప్పవలసిన దని జనుల కిఁక బోధింతును.

రాధ—జనులవాక్యములతో మనకుఁ బని లేదు. ఆ మహామహుని
కున్న పదునాఱువేలబానిసలలో రాధకూడ నొకబానిసయే
యని చెప్పుకొనుచున్నారా? అందులోనైన నాకుఁ గొంత
యాధిక్యమును జను లాపాదించుచున్నారా? వలదు; చెప్పవల

డు. ఇదివఱకుఁ జెప్పినదే చాలును. కాని నీయభిప్రాయ మేమి?

లలి—ఇంతకుముందు చెప్పలేదా? భూలోకస్వర్గమని—

రాధ—ఇది పరిహాసవాక్యము గాదు గద ?

లలి—బుద్ధిమంతుఁడై, రాజవిద్యాపారంగతుఁడై, సత్యవాక్యపరిపాలనైకదీక్షాదక్షుఁడై, కవితాభిమానియై, దేవబ్రాహ్మణభక్తియుక్తుఁడై, నవనవోన్మేషయౌవనప్రాదుర్భావసంపన్నుఁడైన మహారాజపుత్రుని రాజ్యలక్ష్మి వరించినటులు శమదమాది సద్గుణసమాకలితుఁ డగు భూసురేంద్రుని వేదాంతవిద్య వరించి నటులు గోపాలరత్నమును నీవు వరించి నీ తనుహేమవల్లికమూల్యభూషణముగఁ జేసికొంటివి.

రాధ—దేహమునకుమాత్రమే కాదు సుమా?

లలి—ఈహారము లన్నియుఁ గంఠమం దుంతునా?

రాధ—అబ్బ! కొంద ఊరక గంగిరెద్దువలె దిగవైచికొందురు; కాని, నా కది యసహ్యము.

లలి—ఈతారహార మొక్కటి వైతునా?

రాధ—ఇది నిన్న వైచినదే కాఁబోలును. ఈరాత్రి యలంకారము నిన్నటిదానికంటె వింతగ నుండవలదా? ముందు కంచుకము బిగించితివి కాదేమి?

లలి—ఆవశ్యకము కాదు. అది తనంతఁ దానే బిగించుకొనుచున్నది.

రాధ—ఉత్సాహముచే నుప్పొంగుచుంటివని హేళనమా?

లలి—చంద్రోదయారంభమున వారినిధి యుప్పొంగుట నైజమే కదా?

రాధ—చూడు! ప్రాచీవదనము కలకల లాడుచున్నది.

లలి—నీవదనముకంటెనా? అభీష్టవస్తు వేదియో చెప్పవైతివేమి?

రాధ—చెప్పనా? శ్రీకృష్ణుఁడు.

లలి—కావున నీకృష్ణహారమును ధరింపుము.

(నీలపుఁదాళిఁ గంఠమున నుంచును.)

లలి—దేవీ! నయనానందకరముగఁ జంద్రోదయ మయినది.

రాధ—అబ్బా! ఎందులకుఁ జెప్పితివి? ఎవరికి నేత్రాహ్లాదకర మైనను నాకుమాత్రము కాదు సఖి! చంద్రుఁడును నామనఃకువలయ చంద్రుఁడు నొక్కసారి పొడసూపి రని చెప్పితివి కాదా?

లలి—అది నిన్నటిమాట.

రాధ—ఈరాత్రి చంద్రుఁడు శీఘ్రముగ వచ్చియుండెనా, లేక, నా కాంతుఁ డాలస్యము చేయుచున్నాఁడా?

లలి—రెండును యధార్థములే.

రాధ—ఆఁ! అదియెటులు?

లలి—నీకాంతుఁ డాలస్యముఁ జేయుచుండుటచేతనే చంద్రుఁడు శీఘ్రముగ వచ్చినాఁడు.

రాధ—ఓద్విజరాజా! నానాథునిఁగూడ వెంటఁబెట్టుకొనిరాక నీవొక్కండ వేల వచ్చితివి? ఇది నీకుఁ దగునా?

[శారదుఁడు ప్రవేశించును.]

శార—తగదని చెప్పనే చెప్పితిని. 'నీవు పో. నీవు పో' యని నన్నుఁ దొందర పెట్టఁగ వెడలి వచ్చితిని.

రాధ—భూసురచంద్రా! నీమిత్రమునకు నీతోఁగూడ వచ్చుట కవకాశ మేల లేకపోయెను? ఇంతరాత్రివేళను దన కేమిపని యుండును? ఇక్కడ కోషధీశునిరాకతో వత్తునని వాగ్దానముఁ జేసిన యాతని కిప్పు డాలస్యకారణ మేమి గలిగెను. ''దీనురాలగు రాధ దేహమంతయుఁ గన్నులుగఁ జేసికొని నీకొఱ కెదురు చూచుచుండును; దానిని నిరుత్సాహపఱుచుట దయాశూన్యత'' యని నీవు చెప్పలేకపోయితివా? చెప్పిన నామహానుభావుఁడు లక్ష్యపెట్టకపోయెనా? ఏమాయలాఁడియైన సాదాక్షిణ్యస్వభావుని వలలో వైచికొని యాకర్షించుకొనిపోయెనా? నీ

వికృఁడికి వచ్చునపుడు నానాథునిం జూచితివా? ఆతనితో మాటలాడితివా? ఆతనిముఖము ప్రసన్నముగ నుండెనా? మాటలాడవేమి? మాటలాడవేమి ? నాకు విచారకరమైనవార్త యైనయెడలఁ జెప్పకుమా? అయ్యో! వినకతీరునా? చెప్పుము. ఎవతెయొద్దనైనసరే నాకాంతుఁడు సుఖపరవశుఁడై యున్నాఁడని విననఁజాలును.

లలి—దేవీ! ఎందుల కీవెఱ్ఱితనము? ఆతఁ డీసరికి వచ్చుచునే యుండును.

రాధ—ఔను సుమా! వెఱ్ఱినై పలవరించితిని. నానాథుఁడు పరమదయాళుఁడు. నాయనురాగగాంభీర్యమును గుర్తెఱింగినవాఁడు. పరమస్వచ్ఛమైన నాయంతఃకరణవృత్తిని దరవినవాఁడు. తప్పక వచ్చెదనని వరమిచ్చినవాఁడు. అట్టి నాప్రాణప్రియుఁడు, నామనోదయితుఁ డిప్పు డుపేక్ష చేయునా? అసత్యము, అసత్యము. కాని యీబ్రాహ్మణుఁ డేల వచ్చెను? వచ్చి సందేహాస్పదమగు మౌనమును దాల్పనేల? ఓయయ్యా! నాహృదయవల్లభుఁడు నీతో వచ్చెద నని చెప్పెనా?

శార—నాతో వచ్చెద నని యాతఁడు చెప్పలేదు.

రాధ—హా! కృష్ణా! కృష్ణా! ఎంతమోసముఁ జేసితివి! సఖీ! నాకీయలంకారమును దీసివేయుము.

లలి—అమ్మా! తొందరపడకుము. అయ్యా! ఎప్పుడు వచ్చెద నని చెప్పినాఁడు?

శార—నావెనుక వచ్చెదనని చెప్పినాఁడు.

లలి—అమ్మా! వింటివా? ఆందోళనముతోఁ బనిలేదు. ఇంకను రానివేళ గాలేదు.

రాధ—వచ్చువేళ దాఁటనేదాఁటినది కదా? రానివేళ యింకను దాఁట

లేదని శుష్కసంతోషము నొందవలసినయోగము తటస్థించి నదా! అయ్యా! నీ వొక్కసాహాయ్యముఁ జేయవలసియున్నది.

శార—చేతనైనయెడల—

రాధ—నీపాదములకు మ్రొక్కెదను; పనిచెప్పితినని యాగ్రహింపకుము. నీవుపోయి నాకాంతుని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి యీయార్తురాలి దుఃఖము నుపశమింపఁ జేయఁగలవా ?

శార—శీఘ్రముగా నాతఁడే వచ్చును. ఇంతలో దుఃఖ మేల ?

రాధ—క్షమింపుము; పొమ్ము. (శారదుఁడు పోఁబోవును) అయ్యా ! ఆఁగు, ఆఁగు, ఆయనతో నేమిచెప్పెదవు ?

శార—నాతో నేమియుఁ జెప్పలేదని చెప్పెదను.

రాధ—అయ్యో ! అటులకాదు. చెప్పెద విను; విను ! జాగ్రత్తగ వినుమీ.చూడు—రాధ—తెలిసినదా ? స్వప్నమందైనఁ గాపట్యమనునది యెఱుఁగనిరాధ—అటవికకురంగివలె నమాయికయైనరాధ—అనురాగాంబునిధియైనరాధ—సర్వదా కరములు మోడ్చి తననామస్మరణముచేఁ గాలముఁ గడపుకొనుచుండు శుద్ధాంతఃకరణము గలరాధ—విశ్లేషమనుమాటయేని సహింపలేనిగోల యగురాధ—తనకొఱకు బంధువులయాగ్రహమునకు, సాటివారిలోనినిందకు భాజనమైనరాధ—అభిమానవతికి భూషణమైనయభిమానముసహితముఁ దనకొఱకుఁద్యజించుకొని సర్వమును దానేయని మనఃపూర్వకముగనమ్మికొనిన బేలయగు రాధ—"బృందావనములోని కేలవచ్చితివి? కాన నీవు పన్నీయక తప్ప" దని తానుబలుక "వ్యర్థురాలను; ధన మొసఁగలేను; ఈదేహము, నీయాత్మమాత్రము నాయధీనములు; నన్ను సాంగకముగఁ గృష్ణార్పణముఁ జేసికొనుచున్నాను; గ్రహింపు" మని చెప్పి కృతార్థయైనరాధ—అట్టిరాధ—

నావంటిరాధ—ఈరాత్రి నీకొఱకు—వినుచున్నావా? జాగ్రత్తగ వినుచున్నావా? సర్వాంగసౌందర్యమున జగన్మోహనుఁడవగు నీకొఱకు—ఆపన్నులయాలాపము లాలింపలేని నీకొఱకు—తప్పకవచ్చెదనని చెప్పిన సత్యశీలుఁడవైననీకొఱకు—సూర్యాస్తమయారంభమునుండి యిప్పటివఱకు—చూచితినా చంద్రుఁ డెంతమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడో?—కనిపెట్టికొనియుండి—పొంచియుండి—యెదురుతెన్నులు చూచుచుండి—నిరీక్షించుచుండి—

శార—అమ్మా! మీ కున్నమతిలేకపోవుట నాకు లేకపోవుటచేత నే నిన్నిమాటలఁ జెప్పఁజాలను. మీరు వ్రాసియిచ్చినయెడల కావడియైన వైచికొని యీయసందర్భగ్రంథ మాయనకు సమర్పించి వత్తును. (తనలో) అబల కనురాగ మావున కాముద పాకుకంటె నధికోన్మాదకరము గదా!

లలి—రాధా! మనసు కుదురుపఱుచుకొనుము?

రాధ—పోనీ! రెండుమాటలుమాత్రము చెప్పెదను. 'రాధ రమ్మన్న' దని చెప్పుము. వెళ్ళు. వెళ్ళు. శీఘ్రముగఁ బొమ్ము. అయ్యో! ఇంక నిక్కడనే యుంటివా?

శార—అమ్మా! ఒడిసెలలోఁ బెట్టి నన్ను విసరరాదా?

రాధ—అబ్బా! ప్రత్యుత్తరములఁ జెప్పుచు నాలస్యముఁ జేయుచుంటివి కదా? (శారదుఁడు నిష్క్రమించును.)

అయ్యా! భూసురోత్తమా! అనుగ్రహించి యొకసారిరమ్ము. లలితా! లలితా! నీ వాక్కపరుగునఁ బోయి యాతనిని బిలిచికొనిరమ్ము.

(లలిత నడచుచున్నది.)

అయ్యో! ఏమి యీమందయానము!

(లలిత శీఘ్రముగ నిష్క్రమించి శారదునితోఁ బ్రవేశించును.)

భూసురవర్యా! ఒక్కమాటఁ జెప్పవలసి పిలిచితిని. "రాధ రమ్మన్నది."
అని చెప్పుట యాధికారికాజ్ఞవలెఁ గనఁబడును. కావున, "నీ
కంగీకారమైనయెడల ర' మ్మని చెప్పిన బాధ యేమున్నది ?

శార—ఎవరికంగీకారమైనపని వారుచేయుటకు నీయంగీకార మేల ?

రాధ—అది గాక 'నీ కంగీకారమైనయెడల' నన్నచో నాకంగీకారము
కాదని ధ్వని యిచ్చునేమో !

శార—రావలదని వార్తనంపిన నేమి మునిఁగినదో యనియాందోళన
పడుచు నొక్కనిమేషములో నాతఁడే పరుగెత్తుకొనివచ్చును.
పెంకివైఖరి గలమనుజుని కంతకంటె సౌమ్యవార్త యుండదు.

రాధ—ఎంతమాటాడితివి! నాకొఱకు సంభ్రమముతో నాతఁడు పరు
గెత్తుకొని వచ్చినయెడల నాయుపచారము నాదికదా? అమృదు
లాంగుని పాదములు కందవా? వేఁడినిట్టూర్పుచే నధరబింబము
వసివాడదా? వలదు; వలదు. ఆతనిఁ బిలువనే వలదు. నేనే
యాతనియొద్ద కేగెదను. ఆతం డెక్కడనుండునో చెప్పెదవా?
ఎఱుఁగుదువా; చెప్పఁగూడదా ? మఱచిపోయితివా ? నిన్నుఁ
గూడ భ్రమపెట్టి తొలఁగెనా ? అసత్యమాడకుమా? పలు
కవేమి ? నే నిబ్బందిపడుదు నని నీవు సంకోచించుచుంటివా?
లలితా ! ఊరకుంటి వేమి ? శారదా ! మౌనవ్రత మేల ?

శార—అమ్మా ! మాకు నాలుకలు లేక—

రాధ—అదేల ?

శార—మాజిహ్వలుగూడ నీవే తీసికొని యుపయోగించుకొనుటచేత.

లలి—అమ్మా ! శాంతింపుము. వచ్చెదనని వార్తఁ బంపినయాతఁడు
రాకుండునా ? ఒక్కత్రుటికాల మూఱడుము.

రాధ—నాసంభ్రమ మాతనియాగమనమున కంతరాయముఁ గలి
గించుచున్నదా ?

శార—నీవుసంభ్రమించినందువలననేయాతఁడుపరుగెత్తుకొనివచ్చునా?
రాధ—రాకపోయిన నేను జీవింతు ననుకొంటివా ?
లలి—అంతయుపదర్వ మేలకలుగవలెను ? అమంగళములఁ బలుకఁ దగునా ? ఆవేణుగానలోలుని—
రాధ—ఆఁగు ; ఆఁగు. ఏదియో మంగళధ్వని యగుచున్నది. అది నానాథుని కర్ణరసాయన మగువేణుగానరవము కాదా ? (అందఱు నాలకింతురు). అదిగో ! తిరిగి వినఁబడ నొడలు పులకాంకిత మగుచున్నది. లలితా ! నీకు వినఁబడుచున్నదా శారదా ! నీవుకూడ వింటివా ?
శార—ఇది యనురాగభ్రమము. చెవిలోనిహోరును జెవి విసి యాధ్వనికిఁ గారణము మఱియొకవస్తు వని భ్రమింపదా ?
రాధ—అదిగో ! విను ; విను. నీపరిచారిక యిచ్చట నీకొఱకు వేఁచియున్నది. ఇటు రా ; ఇటు రా.
శార—దేవీ ! ఎవరిని బిలుచుచుంటివి ?
రాధ—ఆగానముఁ జేయువా రెవరు ?
శార—నీమనసు.
రాధ—కాదు. నామనోనాథుఁడు ; అదిగో ! వినుము. ఇచ్చటిధ్వని మునుపటిదానికంటె సమీపముగ వినఁబడుచున్నది. లలితా ! నీవుపోయి నాకాంతుఁ డెంతదూరముననున్నాఁడో, మందముగ నడ [illegible] న్నాఁడో, శీఘ్రముగ నడచుచున్నాఁడో చూచి [illegible] రావలదు. అక్కడనుండియే వచ్చుచున్నాఁడని [illegible] నీ [illegible] తని నెదుర్కొనిరమ్ము. పొమ్ము. (లలితపోఁబో [illegible]) ఆఁ, ఆఁగు. లలితా! మనము సంభ్రమించి శ్రమమిచ్చుచుంటిమని యాతనికిఁ దోఁచునేమో ! ఆహా ! ఆహా ! వీకిప్పు డాకుసుమసుకుమారుని కంఠమందలి చంపకమాలిక ఘు

మ్మని పరిమళింపలేదా? శారదా! ఇప్పుడు మఱింత సమీపించు చున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

శార—ఇదివఱకుఁ జెవిప్రేటుదూరములోనున్నాఁడు ఇప్పుడు ముక్కు వ్రేటుదూరములోనికి వచ్చుటచేతఁ గంటివ్రేటునకు మిక్కిలి దగ్గఱగ నున్నాఁడు

రాధ—కాలిచప్పుడు వినఁబడుచుండ నీకసందేహ మేల? లలితా! ఇక్కడనుండి యొకసారి తొంగిచూడుము. నీవు వలను. నీవు నాయలంకారము సమీచీనముగ నున్నదో లేదో చూడవలదా! అయ్యో! నీవు కొంచెము చూచిరమ్మా.

శార—అమ్మా! నాకుఁగూడ మతితగ్గుచున్నది నాకుఁ దిరిగిరాకుండునట్లు సెలవిమ్మా. పోయెద.

రాధ—నావలన నీకింత కష్ట మేల? నేనే పోయి చూచెద. లలితా! నాయొడలు తూలుచున్నది. సమీపమందే యుండుము. (తొంగిచూచి వచ్చును.) ఏమిది! ఏమి! ఇప్పుడిచ్చటికి వచ్చినవాఁ డింతలో నెచ్చటికిఁ బోయెను! హా! రాధాకృష్ణా! లలితా! నా గోపాలకృష్ణుఁ డేఁడీ! నీవు చూడలేదా? శారదా! నామనోనాథుఁ డిప్పు డిటకు వచ్చినట్లు లేదా?

శార—సగము సత్యము; సగ మసత్యము.

రాధ—అదెటులు?

శార—నీమనోనాథుఁ డనుమాట సత్యము; ఇక్కడకు వచ్చుటమాత్ర మసత్యము.

రాధ—లలితా! నాకాంతుఁ డిప్పు డిచ్చటకు రాలేదా?

లలి—ఇప్పుడురాలేదా యనుమాట యేమి? ఎప్పుడు నీహృదయముననే యున్నాఁడు కదా?

రాధ—మీరు నన్ను మోసము చేయుచున్నారు.

శార—నీమనస్సు నిన్నుఁ జేయుచున్నమోసము మాపై నారోపించుచున్నావు.

గీ. మనసునకుఁ గలశక్తి యి। తనఁగ వశమె ?
యీజగత్తంత మన సొన। రించినట్టి
యింద్రజాలం బటంచు ము। నీంద్రుఁ డొకఁడు
శిష్యునకుఁ జెప్ప నొక్కప్పు। చెలువ ! వింటి.

రాధ—చీ ! జగ మింద్రజాలము గాదు. నానాథునిరాక మాయగాదు. హా ! సంగీతలోలా ! గోపాలబాలా !

గీ. సరససంగీతమాధురీ। సాధురీతి
నింక నొకసారి మురళి వా। యింపు మయ్య !
త్వన్ముఖామృతపూరంబుఁ। ద్రావుదాన
ఘనఘనాంబువు చాతక। కాంతవోలె.

శార—చాతకకాంత ఘనాఘనమునొద్దకుఁ బోవనక్కఱ లేదా ?

రాధ—గీ. ఏను చంద్రాతపంబున। మృదులపల్ల
వాగ్నిసీమను నిల్చి కృ। ష్ణా ! యటంచు
నిటులు నీరాక వేఁచితి। నిష్టదేవ !
భవ్యసాక్షాత్కృతిని దపః। ప్రతిభవోలె.

లలి—అమ్మా ! నీతపఃప్రభావమున నదిగో ! ఘనాఘనమే చాతకకాంతయొద్దకు వచ్చుచున్నది.

[కృష్ణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

(అందఱు సంభ్రమమున లేచుచున్నారు.)

శార—మిత్రమా ! శేషవర్జమువలె తెల్లవాఱుగడ వచ్చితివి !

లలి—గోపాలప్రభూ ! మీరింత యాలసించినందువలన మాచెలి పరితపించుచున్నది. ఇది న్యాయమా ?

రాధ— ఆప్రశ్నము నీకేల ? మగవారి కేపైన పనియుండును.

శార—అమ్మా! నుగవారిపని గాదు. అంతవఱకు నే నెఱుఁగఁ దును.

కృష్ణ—రాధా! నావలనఁ గలిగినపరితాపము నావలననే శమించుఁ గాక! (రాధను జేరఁబోయిన రాధ దూరముగఁ బోవును.)

శార—విషరోగ మిచ్చుదంతములును, దానిని మాన్పఁగల మణి యునుగూడఁ గలకృష్ణసర్పము వని యామె యెఱుఁగును.

కృష్ణ—(అపవారించి) మిత్రమా! తారావళియింటికిఁ బోయితి నని చెప్పలేదు గద?

శార—(బిగ్గరగ) దానిపేరు జ్ఞప్తికివచ్చినయెడలఁ జెప్పకయుందునా?

లలి—ఏదయ్యా!

శార—తారావళి.

లలి—(అపవారించి) అమ్మా! ఆ చింతచెట్టుక్రింద యింటిలో నున్న దొడ్డికాళ్ళదేనా?

రాధ—అటులనుట తప్పు; ఎవరైన నేమి? అంద ఱాదాక్షిణ్యాస్వ, భావుని యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రములే కద?

కృష్ణ—(తనలో) ఆహా! రాధయొక్క యౌచిత్యము?

గీ. చెక్కుచెంగావిఁ బూనదు; ముక్కరంబు
లెగర; పూర్పుల మోవి యట్టిట్టుగాదు;
బొమలు ముడివడ; వగ్గిర! పుష్పగంధి
చిత్తశాంతత యేమని చెప్పవచ్చు.

(ప్రకాశముగా) ఓ ప్రాణప్రియా!

గీ. ఒకలుమాత్ర మచటఁ బడియుండె నేగాని
ప్రాణ మంత నీదు పజ్జ నిలిచె

శార—అమ్మా! ఆమాట నిశ్చయమే. ఇంతకుముందు చెట్లసందున, నాకులమధ్యమునఁ జప్పుడుచేసి మనక నేకభ్రమములఁగల్పించి మనప్రాణములు దీయుటకు సిద్ధమైన దీతనిప్రాణమే.

కృష్ణ—గీ. తప్పుజేయు వాడు । తనువున కేదైన
శిక్ష జేసి మఱలఁ । జేయ్యకొనవె!

రాధ—మహానుభావా! నీ చెక్కులపై నధరముద్రలవియేమి? లలితా! అద్దము దెచ్చియిమ్ము.

శార—అమ్మా! నీవాధునిప్రాణ మిచ్చుట నుంచి యాతనియొడలు మాత్రమే యిచ్చుటకి వచ్చినందులకుఁ దారావళి యితని యంగీకారముపై జేసినశిక్షాచిహ్నములు.

రాధ—నిజముగా నవియేనా? అట్లైన నాథా! నేను వానిని జూడఁజాలను. నాహృదయము గరఁగుచున్నది అసూయచేఁగాదుసుమీ! అయ్యో! మృదుళాంగుళులచే మెల్లగ స్పృశించుమాత్రముననే వాడునతిలలితములగు నీముగండఫలకము లెంతబాధింపఁబడినవి! హాలోకైకసుందరా! గాలితాఁకుడుచేతనే జిల్లున నమృతము లొలుకు నీయధరబింబమునకు నేఁడీనిర్దయములగు కాట్లచే నెన్నిపాట్లు వచ్చినవి! ఎంతతమకమున్నను దరళములగు నాబాహులచేఁ గరఁగిపోవు ననుభయముచె గట్టిగఁగౌఁగిలింప వెఱతును. మోమెత్తి తేఱిపాఱఁజూచిన నీవదనమండలమున కెక్కడ దృష్టితగులునో యని నీపాదకమలాగ్రములయందే సదా నాదృష్టిధ్యానములు నిలుపుకొని యుందును. ఇఁక నిన్నిమాటలేల? నిప్పట్టి యవస్థలో నేఁ జూడఁజాలను. లలితా! నా కింటికి దారి చూపుము.

కృష్ణ—(తనలో)

గీ. ఫలముగోరిన యనురాగ । కలనఁ గలుగు
దానికి నసూయ యుండును । గాని నిష్ఫ
లాభిసంధిని బ్రేమించి । నట్టిరాధ
చిత్తము నసూయ యెన్నఁడుఁ । జెనకరాదు.

కోపమే లేనపుడు కోపశాంతి యెట్లు చేయఁగలను? (అపవారించి)

మిత్రమా! రాధావదనచుంబనమున కేదైన సాధనము నీకుఁ దోఁచినఁ జెప్పుము.

శార—(అపవారించి) రెండువస్తువులను జెప్పెదను. వానిలో దేనినైన నెఱవుతీసికొని రాఁగలవా?

కృష్ణు—(అపవారించి) ఏవవి?

శార—(అపవారించి) లొట్టిపిట్టమెడకాని ఊసరవిల్లినాలుకకాని సంగ్రహించినయెడలనీవిక్కడనుండియే యామెనుగబళింపఁగలవు.

కృష్ణు—రాధా! నన్నుఁ గటాక్షింపుము.

రాధ—ఆచిహ్నములు పోవుదనుక నాకన్నులు నిన్నుఁ జూడఁజాలవు. క్షమింపుము. నమస్కారము. నేనుపోయెదను. లలితా! రమ్ము

(ఇద్దఱు పోవుదురు.)

కృష్ణు—గీ. భవ్యధూమలతికఁగూడు । జ్వాలవలెను,
జ్వాలికను వెంబడించెడి । వాయువవలె,
వాయులహరిని వెన్నాడు । పరిమళంబు
గతిని కృష్ణుండు రాధసం । గతిని నేగు.

(నిష్క్రమించును.)

శార—వారణముతోడివాలమువలె నేను నీవెంటనే వత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

రాధాకృష్ణనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రదేశము:—మధురాపురము.

[ప్రవేశము:—శారదుడు.]

శార—నామిత్రునికి యాయవరపుబ్రాహ్మణునికివలె నెక్కుగడప, దిగుగడప; కోతులలో గడ్డటిగానివలె బృందావనమంతయు గగ్గోలుపెట్టి యాతఁడీమధురాపురమును జేరినాఁడు. దీపప్రభను గాంచిననల్లివలె రాధబాధ పడలేక యాతఁడిచ్చటకుఁ గాలుకొలఁదిదాఁటినాఁడు. దంతపుసలుపుగలరోగికి శీతోదకపానము ప్రాణసంకటమైనటుల విరహవేదనాపరితప్త యగునామెకు శీతోపచారము దుస్సహముగనున్నది; ఆసులోఁగండెవలె వీరిమధ్యమునఁ దోప్రుడులఁ బడుటచే నాతాడు తెగుటకు సిద్ధముగ నున్నది. ఇప్పుడు రాధాదేవి కృష్ణునొద్దకుఁ బోయి యాతని బృందావనమునకుఁ దీసికొనిరమ్మని పంప నిటకు వచ్చితిని. అంతఃపురప్రవేశమున కంగీకారము నిమిత్తము దాసిచే నామిత్రునికి వార్త నంపితిని; గాని, సెల వింకను రాలేదు.

[నేపథ్యమున]—శారదా! సాత్రాజితీదేవి సెల వైనది. మీరు లోనికి రావచ్చును.

శార—గోపాలకృష్ణుని నూతనవధువగు సత్యభామపరిచారిక నన్నుఁ

బిలుచుచున్నది. (ప్రకాశముగ) ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను.
(నిష్క్రమించును.)

ప్రదేశము:—సత్యభామాంతఃపురము.

[ప్రవేశము:—సత్యభామ, తరళ.]

తర—ఇంక నట్టియాటలు సాగవు.

సత్య—సాగనిచ్చిన నావిశేష మేమి? అనురాగబంధమున, బాహాబంధమున, నాజ్ఞాబంధమున, నాథునిఁ గట్టివైచితిని. రుక్మిణికి నేర్పు తక్కువ. రూపమునమాత్ర మంతవిశేష మేమున్నది?

తర—అదిగాక స్త్రీల కంత మెత్తదనము గూడ దమ్మా! రుక్మిణీదేవి మహారాజుగారి ప్రతిధ్వనికదా! ఊఁ యన నూఁ ఆ యన నాఁ.

సత్య—స్వాతంత్ర్యము సామాన్యమా? అది యుండుట కెంతసౌందర్యము కావలెను? ఎంతచాకచక్య ముండవలెను! పెనిమిటిని వశుఁ జేసికొనుట మాటలే! అందులో భూలోకసుందరుఁడైన నా నాథుని—

తర—త్రిలోకసుందరివి కావుననే నీ వీకార్యమందుఁ గృతార్థ వైతివి. పెద్దదేవిగారి పరిచారికలచేత మాకు సూటిమాటలు వెట్టిమాటలు, తప్పినవి.

సత్య—పెద్దదేవిమాత్రము మిమ్ముల నేమిచేయఁగలదు? చూచితివి కాదా మొన్న నామెకు జరిగినశృంగభంగము.

తర—జరిగినదేమి? మీరు జరిగించినది.

సత్య—అంతకు మన కెందులకు? నాథుఁడు మనకనుసన్న మెలఁగుచున్నాఁడని గర్వించియుండుట మంచి కాదని చూచిచూడనటులు, వినివిననటులే కాలక్షేపము జేయుచుంటిని. నీవుఁ గనిపెట్టుచునే యుంటివిగదా? అదిగాక, ఎందున నేవిశేషము లేకపోయినఁ గట్టుకొనుటలో నెక్కడియదృష్టమునో మొట్టమొదటఁ

బడినది "జ్యేష్ఠ" యని కొంతమొగ్గరమున నేను రోజు తీస్కు
కొని వచ్చుచుండఁగా—

తర—అప్పుడైనను రుక్మిణిగారిదోష మని చెప్ప వీలులేదు. ఆమెల్ల కంటిదాసిమూలమున నామెకు మాట వచ్చినది.

సత్య—పరిచారికల నాజ్ఞాబద్ధలఁ జేయుటకుఁ బ్రతిభచాలనిపట్టపుదేవి యింకఁ బతినేమి చేసికొనఁగలదు. ఏదీ? నాలుగుమాసములనుం డి బృందావనప్రయాణముఁ బెట్టుకొనినకాంతుఁ డీసరికి వెడ లఁగలిగినాఁడా? ఆపనికిమాలినరాధాసంబంధము నేనప్పుడు వీరి యింటికోడలిని గాకపోవుటచేత జరిగినది కాని, నైన యెడల జరుగనిచ్చియుందునా? తరళా! నీవురాధ నెప్పుడైనఁ జూచితివా?

తర—చూడలేదు. కాని చక్కనిదఁట!

సత్య—గొల్లదానికి సౌందర్యము, కోమటివానికి దాతృత్వమునా! సౌందర్యవతి యని నీతో నెవరుచెప్పిరి?

తర—మహారాజమిత్త్రుఁ డగుశారదుఁడు.

సత్య—అతఁ డింక రాలేదేమి? (శారదుఁడు ప్రవేశించును.) శారదా! మాటలో వచ్చితివి నీకు నూతేండ్లాయువు సుమా!

శార—శతముగాక పదిసొయొకశత మున్నను మామహారాజుగారిభార్య లసంఖ్యమధ్యమున వార్తలుమోసికొనిపోవుటకునాకుఁజాలదు.

సత్య—నీవిప్పు డేమైన వార్తను నాకాంతునికిఁ దీసికొని వచ్చితివా?

శార—నేను బృందావనమునుండివచ్చుచుంటినిగదా, అచ్చట భార్య లెవరున్నారు?

సత్య—(అపవారించి) తరళా! దొంగముండకొడుకు కమ్ముకొన్నాఁడు. ఇప్పుడు వీఁడేదో రాధాసందేశమును దెచ్చినట్లున్నది సుమా!

తర—(అపవారించి) నాకు నటులే తోఁచుచున్నది.

సత్య—ఇచ్చటి మేము భార్యలమైనప్పుడు బృందావనములోని కాం తలెవరు ?

శార — గొల్లపడుచులు.

తర — ఆమాత్రి మెఱుఁగకపోలేదు. మహారాజుగారికి వారికి నున్న సంబంధ మేమి?

శార — ఏకపురనివాససంబంధము; ఏకనదీపానసంబంధము; దధిభాండ వికలనసంబంధము; నవనీతహారణ సంబంధము—

సత్య — వస్త్రాపహారణసంబంధముఁ జెప్పితివిగా వేమి? లేనిపోనిమాట లేల? శారదా! రాధ బాగుగనున్నదా?

శార — అనఁగా నాకుఁ దెలియలేదు. క్షేమముగ నున్నదో లేదో చెప్ప వలెనా, లేక చక్కగ నున్నదో లేదో చెప్పవలెనా?

తర — ఇప్పు డామె క్షేమము దెలియక బెంగఁబెట్టుకొనుచుంటి మను కొంటివా?

శార — సౌందర్యవతి యని పరితపించుచుంటిరా యేమి?

సత్య — అది సౌందర్యవతి యైనఁ దద్విరహమున నాధుఁడు పరితపింప వలెను గాని, మధ్యమున మా కేమి? ప్రసంగమున సుందరి యేనా యని యడిగితిమి. చెప్పరాదా?

శార — చెప్ప వీలు లేదు.

సత్య — అనఁగ?

శార — అసాధ్య మని.

సత్య — ఆఁ! ఆఁ! నిజముగా నే? అంతలావణ్యవతియా?

శార — అమ్మా! సంగీతమునకు సౌందర్యమునకు నొకదారి గానుపిం పదు. సప్తస్వరము లాయాసంపూర్ణత్వాసంపూర్ణత్వాద్యమిత భేదములచే సమసించి సంగీతమగును. అన్ని రాగములు మనో హరములే యైన నొక్కొక్కటిమాత్ర మొక్కొక్క చెవికి నత్యం తానందకరముగా నుండును. కారణమేమో చెవికిఁ దెలియదు. బుద్ధికి మొదలే తెలియదు. అటులే యీ కరచరణాద్యవయవ

ములు బలదుర్బలాదిభేదములచే సాంగత్య మొంది సౌందర్య మనిపించుకొనును. అన్నిశరీరములు సౌందర్యవంతములేయ యిన నొక్కొక్కదేహ మొక్కొక్కకంటికి సుందరముగఁ గ నఁబడును. కారణము బ్రహ్మకైనఁ దెలియదు.

సత్య—కొన్నిరాగములకుఁ గొన్నిస్వరములు వర్జ్యములై యుండును గదా?

శార—అట్టివారే సౌందర్యప్రపంచమున నేకాక్షులు, నేకకర్ణులుఁ, బాదశూన్యలు మొదలగువారు.

సత్య—అట్టి వక్రస్వరూపలుగూడ సౌందర్యవతు లనియేనా నీయభిప్రాయము?

శార—అమ్మా! కుబ్జాపరిత్రాతయైన శ్రీకృష్ణునకంటె మన మెక్కువ తెలిసినవారమా?

సత్య—నానాథుని కంద ఱొక్కటిగనే యుందురేమో? కాని—

శార—అట్టిచో నీనాథుఁ డననేల? లోకనాథుఁ డనుము.

సత్య—అలాగేకాని యిది సుందరాకార, యిదియనాకార, యనుభేదము ప్రపంచమం దున్నదని నాయభిప్రాయము.

శార— నా కాసంగతి తెలియదు.

సత్య—రాధనుగుఱించి నేను గొన్నిసంగతు లడిగెదను. నీవు చెప్పవలెను.

శార—ఇప్పు డాప్రశంస యెందులకు?

తర—ఏమాత్రపుపిల్లా సవతియో తెలిసికొనఁగోరి దేవిగారడుగుచుండినప్పుడు నీ కిట్టియసాధ్యపాండిత్యప్రకర్ష మేల?

శార—అమ్మా! సరే. అడుగుము.

సత్య—దానిదేహచ్ఛాయ యెట్టిది?

తర—అమ్మా! ముందుగా నొడలిరంగుమాట యెందులకు? కన్ను, ముక్కు తీరడుగరాదా?

సత్య—సమవిభక్తములగు నవయవములయొక్క స్ఫురణము లేనిదైన మంచి ఛాయగలదైనయెడల, నజ్ఞానులగు పురుషులచే సుందరవతిగఁ బరిగణింపఁబడును. కంటికి ఛాయాపరిధానపరిచయమే గనుక వారికన్నులు వెంటనే మోసపెట్టఁబడును. అదిగాక పురుషుల కనురాగము చర్మమాత్రగతమే, కావున చర్మమాత్రగాంభీర్యముగల యాఛాయావిలాసమునకే యజ్ఞాఁతలూఁగి కురూపులవలఁ జిక్కి పరిహాసపాత్రు లగుదురు. దీపకాంతిచేఁ గ్రిక్కుబడిన గాజుతాయి వజ్రమువలె వెలుఁగదా? వెన్నెలలోని దృష్టిబొమ్మ నేత్రపర్వముగ నుండదా? కావున ముందు రంగుమాటయే చెప్పుము.

శార—మీకిద్దఱకు వివాదాంశము తీఱినట్లేకద?

తర—వివాద మేమియు లేదు.

శార—అటులైనఁ జెప్పెద వినుము. ఘనభాగముల పసపులో నొకపాలు సుద్దముగ్గు నొకపాలు కుంకుమయుఁ గలిపిన—

తర—పొడివస్తువులు గాఁబోలు! ఆవుపాలు పోసి కలుపవలెనేమో—

సత్య—తరళా! మాటలాడకుము. శారదా! మాకు నీవు చెప్పినయోగముబోధపడినది కాదు. ఆచాయగలసామ్యవస్తువును జెప్పుము.

శార—కవులు చెప్పు తలతిక్కయుపమానములు నాకు నచ్చవు.

సత్య—నీయిష్టమువచ్చినట్లు చెప్పుము.

శార—జీడిమామిడిపండువలె నుండును.

సత్య—(నవ్వుచు) ఛీ ఛీ! ఎఱ్ఱజీడిమామిడిపండు గాదు గద! తరళా! ఇక్కడికి రాధపస బయటఁబడినది. చూచితివా!

తర—ఏమున్నదమ్మా! గోడచాటు గూని, గోలకొండ సాని.

సత్య—మగవా రుచితజ్ఞులైయున్న దాని ననవలసినదేమి? శారదా! రాధ పొడుగుగ నుండునా? లేక పొట్టిగ నుండునా?

శార—హ్రస్వరూప దీర్ఘరూప నిర్ణయమునకు నేను వైయాకరణుం డను గాను. కాని, యొకసారి నీనాథుఁడు, రాధయు నొకరి యెదుట నొకరు నిలువఁబడిరి.

సత్య—(తనలో)హృదయపుటభేదనమొనర్చు వాక్యమును జెప్పినాఁడు. (కోపముతోఁ బ్రకాశముగా) అడుగనిదానికిఁ బ్రత్యుత్తర మేల చెప్పెదవు?

తర—అమ్మా! శాంతి నొందుము.

శార—ఒకతె, యిద్దఱైన నసూయగాని వందలకొలఁదియైన నసూయ యేల? తనయెదుట నిలువఁబడిన యాస్త్రీ నాధుని శిరస్థమగు మయూరపింఛము రాధాసౌందర్యాతిశయమును గూర్చి శిరః కంపము సేయుదానివలె నూఁగి యూఁగి యొకవంక కొఱఁగిన పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు తల వంచకయే రాధ తన తలయెత్తకయే, యాపింఛమును రాధ గుదురుపఱచెను.

సత్య—(నవ్వుచు) తరళా! స్పష్టమయినదా? ఏటికొంగ, సారసపక్షి, నిప్పుకోడి, గొల్లభామ యైనందులకు గొల్లభామపురుగువలెనే పొడుగుకాళ్ళదైనదా? మొత్తుకొనినట్లే యున్నది చక్కఁదనము.

శార—సాలెపురుగుమాటఁ జెప్పమఱచితి వేమి?

సత్య—ఈ గడసానికి, నీయడవికోఁతికి, నీయాకాశదీపస్తంభమునకు నానాథుఁడు వశుఁడయ్యెనా? హా! ఎంతగతిపట్టెను! నావంటి మహారాజపుత్రికను, నావంటి యసమానవిలాసవతి నీ బానిస సవతి యని పిలువవలసివచ్చెనా? కాలమహిమ!

శార—ఆత్మస్తుతియుఁ బరనిందయు నెఱుఁగని మీకు—

తర—ఇందున నాత్మస్తుతి యేమున్నది?

సత్య—తరళా! లోకమెఱింగిన యంశమున కాతనితో వివాద మేల?

శారదా! అడుగలేక నాకుఁ జెప్పలేక నీకుఁ, బ్రాణము విసుఁగుచునే యున్నది. అయిన నొక్కయంశ మడిగెదను. రాధ ముఖ మెట్టులున్నది?

శార—పీఁపున కెదుటివైపున నున్నది.

తర—బ్రాహ్మణుఁడా! పరిహాస మేల? వర్తులముగ నున్నదో లేక కోలగ నున్నదో చెప్పుము.

సత్య—అంతేకాదు. ఫాలము సన్నమో విశాలమో, బొమలు విండుగ వట్రువలై యున్నవో లేవో, కన్నులు సోగలో కావో, పొడిచినట్లు ముక్కున్నదో లేదో, తీర్చినట్లు చుబుకమున్నదో లేదో, యీ మొదలగు సంగతులఁ జెప్పవలెను.

శార—నాపుణ్యవశమున నాకుఁ గవిత్వ మబ్బినదికాదు. లేనియెడల ప్రవయవమున కఱువది పద్యములతోఁ బ్రబంధమును జెప్పి యాక్షేపించువారే కాని యామోదించువారు లేక, నెత్తినోరు గొట్టుకొనుచునే యుందును. అమ్మా! నన్ను బాధపెట్టక నీ వొకసారి బృందావనము వచ్చి రాధను జూడరాదా?

సత్య—ఈ రాత్రి నాకాంతునితో నేనుగూడ బృందావనప్రయాణము నుం బెట్టుకొనియే యున్నాను.

శార—ఆఁ! ఆఁ! నేను జెప్పకుండనే నామిత్రము ప్రయాణోన్ముఖుఁ డయ్యెనా?

సత్య—(అపవారించి) తరళా! వింటివా? ఇప్పుడు స్పష్టమైనదా? ఈ బ్రాహ్మణుఁడు నానాథుని రాధాసనాథునిఁ జేయుటకు వచ్చి నాఁడు.

తర—(అపవారించి) పంపఁబడుట కేమి, పంపుట కేమి, చూచెదము గాక. ఇదివఱకనేకావశ్యకవార్తలను బంపియుండలేదా? ఏదీ, ఒక్కయడుగు బృందావనమువైపునకు నీ కాంతుఁడు పెట్టఁ

గలిగినాఁడా? ఈసారిమాత్రమువిశేషమేమి? కాని దానికింకను నిరాశగలిగినది కాదేమి? సిగ్గులేక యన్నివార్త లేల? ఒక వార్తపై రాకున్న నోరుమూసికొనియుండరాదా? ఇంతదైన్య మేల? ఇంతగౌరవహైన్యమేల? అదిగాక నీకాంతుఁడు తనము లై యనుకొనెనా? దురాశపాతకము! నీప్రియుఁడు దనమెడ లోఁదాళిఁ గట్టెనా?

శార—అమ్మా! నాహితునిఁ జూడఁదలఁచి వచ్చితిని. ఇక్కడనే యాలస్యమగుచున్నది. నేను బోయెదను.

సత్య—నీమిత్రమిప్పుడే యిచ్చటకు వచ్చును. తరువాత రాధయొద్దకు వెళ్ళిన నిప్పుడు సత్యభామయొద్దకుమాత్రము రాకమానఁడు.

తర—చెలీ! మహారాజుగారు దయచేయుచున్నారు.

[కృష్ణుఁడు ప్రవేశించును.]

సత్య—నాథా! నమస్కరించుచున్నాను.

కృష్ణు—సుమంగలీభవ!

శార—మిత్రమా! నీనమస్కారమున కెదురు చూచుచుంటిని.

కృష్ణు—ఓహో! శారదుఁడా! ఎప్పుడు వచ్చితివి? నమస్కారము.

శార—విజయీభవ! ఎప్పుడు వచ్చితినో చెప్పనా?

కృష్ణు—ఊఁ.

శార—ఎప్పుడా? నీ వెఱుఁగనపుడు.

కృష్ణు—ఎక్కడనుండి?

శార—నీ వెఱిఁగినదానినుండి.

కృష్ణు—అదేది?

సత్య—రాధ.

శార—నీవు లేక చిన్నఁబోయినదానినుండి.

కృష్ణు—అదేది?

సత్య—రాధ యని చెప్పలేదా?

శార—బృందావనము.

సత్య—నామాటను వినుపించుకొనవేమి? నేను సత్యభామను. రాధికాదర్శనము జూచుటచేతనే పరవశుఁడ వగునీవు రాధాదర్శనమున నెట్లుందువో ?

కృష్ణు—సత్యభామా! అన్యథా యెంచకుము.

ఆ. మొదట బ్రాహ్మణుండు । పిదప మిత్రి మిత్రుఁడు
సంతతాచునాగ । సదన నైన
బృందమునుండి వచ్చె । నే నావధానుఁడ
నగుచు మాటలాడఁ । దగదె మగువ!

శార—మిత్రిమా! మొదట బ్రాహ్మణుఁడని చెప్పితివి! ఇప్పుడు మాత్రిమో?

సత్య—శారదా! నేదాధ్యయనాదులు వదలి తార్ప్యము నభ్యసించుటవలనఁ గులభ్రష్టత్వము గలిగినదేమో యని యనుమానించుచుంటివా? నాథా! ఈతెఁ డెందులకు వచ్చెనో శీఘ్రముగ నడుగవేమి?

కృష్ణు—తొందరయేల? నీవు వినుచుండఁగనే యడిగెదను.

(తనలో) గీ. శిరముచుట్టు కన్నులు సాలె । పురుగువోలె
శశమువలె వాఁడిచెవులును । సర్పమటులు
విసపువాల్క; కోఁతివలె నా । వేగకలన
గలయసూయ సంకరరూప । గాదె? యిలను.

(ప్రకాశముగా) మిత్రిమా! నీవు నాకంటె నదృష్టవంతుడవుగదా!

శార—నాకొక్క భార్య యగుటచేతనేనా ?

సత్య—కాదు. రాధనుజూచి వచ్చుటచేత—

కృష్ణ—పూజ్యులైన నాపెంపుడుతలితండ్రులను నీవు చూచి వచ్చుట చేత—వారు క్షేమముగ నున్నారా?

శార—జ్యోతి లేనిచోట వెలుతు రుండునా?

కృష్ణ—నాకై వారు దపించుచుండిరా? నన్నుఁ దీసికొనిరమ్మని వారే యిన్నిటకుఁ బంపిరికాదా?

శార—ఇదిగురుజనాజ్ఞ. (అపవారించి) కాదు. గురుజఘనాజ్ఞ. రాధా సందేశము.

సత్య—నాథా! నీమోము మిక్కిలి వినూతనవికాసముచే శోభించుచున్న దేమి?

కృష్ణ—(తనలో)

గీ. రాధ యనుసుధామధురాక్ష। రములు చెవిని
బడినవెంటనె మనసంత। ప్రభను జెందె!
నొక్కమాఱుగఁ దటుకునఁ। జుక్కలాల
రప్పనను వెల్గు నమవస। రాత్రివోలె.

(ప్రకాశముగా)

గీ. పేరిన సుమ స్థానముగువారి। క్షేమ మెఱుఁగ
సౌమనస్యంబు నాకు నా। శ్చర్య మగునె?
నూత్న తెల్లఁబాఱినశోభఁ। దొలుతఁ గాంచఁ
బొగ్గుతిరుగుదుపువ్వు న। మ్మోదముఁ గనదె?

సత్య—కృ పేమించువా రచ్చట నున్నప్పు డిచ్చటివా రెవ్వరు? కుశ శత్రువులా! ఆహా! ఎంత వగకాఁడవు? నన్నెంతమోసము చేసితివి? నీవు నన్నె ప్రేమించితివని పొంగిపొంగి బోరగిలఁబడి. తినె! ఇట్టిదేనా నీయనురాగము?

తర—(అపవారించి) అమ్మా! తొందరపడకుము. మగవారిప్రేమము.

నీటిపై నురుఁగువంటిది. పట్టి చూడకున్నంతవఱకే పైబండారము.

కృష్ణ—(సత్యభామ చేతిని బట్టుకొని) బృందావనమున నా కనురాగాస్పదము లున్నారని యనుటవలన నిక్కడఁగాని మఱియొక్కయెడఁగాని లేరని యర్థమా ?

శార—(అపవారించి) మిత్రమా ! క్రొత్తవార్తఁ జెప్పుచున్నావు. మఱియొక్కయెడ ననుచున్నావు. బొమ్మజెముడువలె జగమంతయు వ్యాపించఁదలఁచుకొనినావా యేమి ?

కృష్ణ—గీ. సర్వసమవర్తనైకప్రశంససరణి
రహిని గాంచిననాయందు రాగమునకుఁ
దావలంబులు గానట్టి తావు లేవి ?
గాలి చొరనట్టిచోటులు గలవె జగతి ?

సత్య—గాలివలె సర్వచంచలుఁడవైన నిన్ను నమ్మవలసిన పని లేదు.

శార—(అపవారించి) దక్షిణనాయకత్వ మనుమిషచే లోకనాయకత్వము నీయందే యారోపణముఁ జేసికొనుచున్నావేమి? నీకింత మొండితనము గలుగఁ గావుననే యిందఱితో వేఁగుచుంటివి. కాని లేనియెడల సర్వేశ్వరుని తరమా? (ప్రకాశముగా) గోపాలప్రభూ! నీవు లేని బృందావనము—

కృష్ణ—నన్ను నమ్ముకొనిన గోపాలురందఱు సుఖులై యున్నారా ?

సత్య—నిన్ను నమ్ముకొనినవారు గోపాలురు కారు. గోపికలు. ముందు స్త్రీలమాట నడుగక పురుషులమాట నడిగితివేమి ?

కృష్ణ—స్త్రీలమాట స్త్రీవైన నీవడుగుదువని నేనూరకుంటిని. మిత్రమా! గోపాలురు క్షేమముగ నున్నారా?

శార—ఆ! మీరాకకై నిలువుగ్రుడ్లతో నున్నారు. (అపవారించి)

ప్రభువు వా రిచ్చుటకు దయచేసినప్పటినుండియు నెవరిభార్యల తో వారు గాపురములఁ జేయుచు సుఖముగ నున్నారు.

కృష్ణు—(నవ్వుచున్నాఁడు)

సత్య—అదిగో! నవ్వుచున్నావు. ఎందులకు నవ్వితివో నాకుఁ జెప్పక తప్పదు. ఇప్పు డంత నవ్వవలసిన కారణ మేమి కలిగినది?

కృష్ణు—శారకుఁడు పరిహాసవాక్యప్రియుఁడుగదా! (నవ్వుచున్నాఁడు)

సత్య—హస్తాగ్రము ముఖమున కడ్డముచేసికొని యింతకుముందు నా కాంతునితో నీ వేమిపరిహాసోక్తిఁ బలికితివో యది రాధను గుఱించి యగునో కాదో చెప్పెదవా? లేదా? (శారదునిచెవిఁ బట్టుకొనును.)

శార—అయ్యో! కొలుకరాని కొయ్యమై కోఁతివంటిమగనిని గొట్ట లేక చేతవాతకాని చెలికాఁడ నైననాకుఁ జెవులపట్టి యెందుల కమ్మో! మిత్రమా! దూతను శిక్షించఁగూడ దని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్న వని చెప్పి విడిపింపవయ్యా!

శర—(తనలో) చెవి బిగియఁబట్టుటచేత గాత్రమునకు హెచ్చుశ్రుతి పడినది!

సత్య—చెప్ప వేమి?

శార—చెప్పవయ్యా! శీఘ్రముగఁ జెప్పవయ్యా!

కృష్ణు—ప్రాణప్రియా! విడువుము.

శార—కాదు. "ప్రాణహర్త్రి" యని పిలువవయ్యా!

సత్య—(వదలుచు) ప్రాణప్రియా యని యెవరిని బిలిచితివి?

కృష్ణు—(సత్యభామగడ్డముఁ బట్టికొని) ఇప్పుడు నే నెవతెగడ్డముఁ బట్టుకొంటినో దానినే పిలిచితిని.

సత్య—నేను నీకుఁ బ్రాణప్రియను గాను. నన్ను బ్రతిమాలవలసిన పని నీకు లేదు. నాయంతరాయ మెంతమాత్రమును లేదు.

నీవు బృందావనమున కిప్పుడే వెడలవచ్చును. అక్కడనే యుం
డవచ్చును. రాధతోడనే కులుకవచ్చును. తరళా! పోదము
రమ్ము. (పోవఁబోవును.)

కృష్ణ—ఆ. చెంపఁ గెంపు గదుర ♦ సీత్కారమున మోవి
యదర, మోముఁ ద్రిప్పు ♦ నంత జాఱు
కొప్పు వదలి చెదరఁ ♦ గోపమునను బ్రీతి
నదె రమణి యొనర్పుఁ ♦ గదర! యదిర! 13

శారదా! సత్యభామ కోపోపశాంతిని గోరుచున్నది.

శార.—(అపవారించి) సత్యభామ గేదెదూడ జాతిలోనిది. పాలెక్కువవదలి దూడను జెఱుచు గోపాలునివలె ననురాగ మమితముగ గనఁబఱచి యీ కాంతను బాడుఁ జేయుచున్నావు.

కృష్ణ — ప్రాణనాయికా! నేను—

సత్య—నీవు చెప్పఁదలఁచికొనినది నేనెఱుఁగుదను రమ్మని రాధయాజ్ఞయైనయపుడు నన్నడుగ నేల? సంతోషముతో వెళ్ళవచ్చును. ఇఁక నీకు సత్యభామజోలి యేల?

కృ—రాధమాట కాదు. నామాట.

సత్య—నీకును రాధకును భేదము లేదు. కావున నీమాటయు నాకక్కఱలేదు. నీవింత చేయుదువని యెఱుఁగక మోసపోతిని. ఐన నొక్కమాటఁ జెప్పుచున్నాను విను. నేను జెప్పనక్కఱలేదు. నీవు విననక్కఱ లేదు. ఆలస్య మగుచున్నది. రాధ నిరీక్షించుచుండును. వేళకు రానియెడలఁ గోపపడునేమో! త్వరపడు.

కృష్ణ—రాధమాట కాదు. నామాట కాదు. నీమాట జెప్పెదనువిను.

సత్య—నీకు నాయందంత యభిమాన ముండిన నీరాధ యేల దాపరించును? లేదు. ఇఁక నేమియు లేదు. నే నెఱుఁగుదును. నాపై ననురాగము లేదు. నీకు బృందావనమే స్వర్గము. రాధయే రంభ.

కృష్ణు—(తనలో)

గీ. అధికరాగ మసూయచే । నకటవికట
మైనఁ బ్రకటకోపము గాఁగ । నగును గాదె!
అతిమధుర మైనద్రాక్షార । సాయనంబె
మిగులఁ బులుసైనకాఁడిగా । నగును గాదె! 14

గీ. కొలఁదియగుకోప మనునయ । ములను బోవు
పెద్దకోపము వానిచే । వృద్ధినొందు
"నుఫ్ఫు" మన దీప మార్పు । నూర్పె యధిక
మైనవహ్ని వేలను భగ్గు । మనఁగఁ జేయు. 15

గీ. తరుణికోపంబునకు వడి । తగ్గువలను
నస్మదీయోపశాంతివా । క్యాళి వృథయె
పూర్ణవేగాధికాపగా । పూరమునకుఁ
బెట్ట సాహసించినయాన । కట్టవోలె. 16

(అపవారించి) మిత్రమా! నేనిప్పు డేమి చేయుదును?

శార—(అపవారించి) విరహబాధాపరితప్త యగు రాధవార్తను ముందుగ విను.

కృష్ణు—(అపవారించి)

గీ. నాదువిశ్లేష మోర్వక । నవయునట్టి
రాధనే చూడఁబోదునో । ప్రబలకోప
భార యగుభామ నూఱడిం । పంగ నిటనె
యుందునో? సఖ! యేమిసే । యుదునొ చెపుము! 17

శార—(అపవారించి) ఉభయతార మగుమార్గముఁ జెప్పనా?

కృష్ణు—(అపవారించి) ఊఁ.

శార—(అపవారించి) సత్యభామను వెంటఁబెట్టుకొని రాధయొద్దకుఁ బొమ్ము.

సత్య—(రోషముతో) నన్నింత యుపేక్ష సేయుదువా? నాకోపము న న్నుఁ డపింపఁజేయుచుండ నీకుఁ గనులుచల్లగ నూరకుందు వా? నామోమైనఁ జూడకుండ నీమిత్రునితో రాధాసంభాషణ మునఁ గులుకుచుంటివా? అత్యాప్తనగు నేను రాధమాట నీ చెవిని బడఁగనే యింతపగదాన నైతినా? హా! యెంతమోస గాఁడవు!

శార—(అపవారించి) వింటివా? కోపశాంతిఁ జేసికొవికాదని కోపప డుచున్నది.

కృష్ణు—(సత్యభామను సమీపించును.)

సత్య—రాధయింటికి దారి యిటుగాని యిటు కాదు.

కృష్ణు—రాధా—

సత్య—ఆఁ!ఆఁ! నన్ను రాధాయని పిలుచుచుంటివా? నేను నీకంటికి రాధవలె నగపడుచుంటినా? ఆహా! అనురాగవశమునఁ బ్ర పంచమంతయు రాధామయముగా నున్నదా? నేను రాధను గాను. మితిలేనిబాసలచే వలపింపఁజేసి తుట్టతుద కీవిధముగఁ జేయఁబడిన మందభాగ్యయగు సత్యభామను. ఇదిగో! చూడుం. అగ్నిసాక్షిగ నీవు నామెడనుగట్టిన నూతనమంగళసూత్రము. ఇట్టితేజముగల శుభచిహ్నము నాయందుండ సిగ్గులేక, గౌరవ ములేక, కులీనతలేక, తమకమున నొడలిస్మృతిలేక తనంతఁ దానే పైఁబడిన తేరగొల్లసానియైన రాధయని నన్నేల భ్రి మపడితివి? ఏమీ! అంత తేరిపాఱఁజూచెదవేల! నీవుగట్టినమం గళసూత్రను నీకే యానవాలు తెలియుటలేదా?

కృష్ణు—(నవ్వుచు)నీమెడలోనిసూత్రిమువంక నెవరుచూచుచున్నారు!

గీ. సూత్రిమునకైన సందీక । స్థూలమగుచు
కిక్కిఱియు నీమచస్థవ । యొక్కయంత

రమున నెట్టులో నాచూపు । లిమిడి యహహా!
క్రిమ్మరఁగలేవు జాతిలోఁ । గప్పలటుల.

సత్య—ఎందుల కీమాయమాటలు! నేను నిన్ను నమ్మఁజాలను.

కృష్ణు—గీ. రాగవశమునఁ దనుదాన । రాధ నన్నుఁ
గవిసె నంటివి సత్యంబు । కాంత! యేను
ప్రార్థనాపూర్వకముగ । నీపైని బడితి
నెవరియాధిక్య మెట్టిదో । యెఱుఁగలేవె?

సత్య—ఇదిగో! నాయాధిక్యమేమియో కనఁబడుచునేయున్నది. నాయెదుట నేనీవు రాధాసంభాషణమున నిమిత్తునితోఁ గలకలలాడుచు నీవటుండ, నదివిని సహింపలేక మూతి ముడివెట్టుకొని నేనిటుండ, రాధానురాగపరవశుఁడవై నీవటుండ, నసూయావేశముచేఁ దాపమొందుచుఁ గోపశాంతికి నీవలననొక్కమాటయైన నోచుకొనక నేనిటుండ-ఈసౌరభ్యమే కాదా నాయాధిక్యము!

కృష్ణు—(తనలో)
గీ. కోపము విచిత్రరూపము । కోపమునకుఁ
గనులుఁ గర్ణములును దయా । కలన లేవు
సర్వమును గబళింపఁగఁ । జాలునో రో
కఁడె యజగరమునకువలెఁ । గలదుగాదె.

సత్య—నీవనుమాటలు నేను వినకేమి? నాకర్ణములు రాధికావార్తాశ్రవణకుతూహలపరవశములైనవా? నీవంకఁ జూడకేమి? నా నేత్రములు రాధికారూపదర్శనకౌతుకవశంవదములైనవా? నేను నీతోడననుకూలముగ మాటలాడకేమి? నాజిహ్వా రాధానామసంస్మరణాతివిలోలమై యెదుటనున్న మానినిని రాధాయని పిలిచినదా?

కృష్ణు—రాధయింటికి ద్వారి యటు కాస యిటు కాదని నేను నిన్ను

సమీపించునపుడు నీవధిక్షేపించితివి. అంత "రాధా" యనుమ నేనేమొ చెప్పఁబోవఁగ నీవు నన్నుఁ బూర్ణముగ వినకయే నీకోపవాక్యపారాయణారంభమును జేసితివి.

సత్య—నీ వేమనఁబోయితివో యిప్పుడు చెప్పరాదా?

కృష్ణ—"రాధానివాసమునకు మార్గ మటు లని యెఱుఁగుదును. నా నివాసమునకు మార్గ మిటుకావుననే నే నిటువచ్చితిని" యని చెప్పఁబోయితిని.

సత్య—అదెటులు?

కృష్ణ—ఎఱుఁగవా?

గీ. పారిజాతకుసుమ । పరిమళసమ్మిళ
చ్ఛందనార్ద్రకఠిన । సుందరోరు
వక్షులస్తనాఢ్య । భవదీయభుజబంధ
మబల! మానివాస । మగును గాదె.

సత్య—ఏది?

కృష్ణ—ఇదిగో! (సమీపించును.)

సత్య—(దూరముగఁబోయి) ఏది యనియంటివవియా? నాబాహుబంధమే నీకు నివాస మంటివికదా! ఈమాటకు నిదర్శనమేది? అన్నమాటజరుపుకొనుట యేది? ఇప్పుడే బృందావనమునకుఁ బ్రయాణముఁ బెట్టుకొనిననీకు మనసుకుదు రేదీ? అని నాయభిప్రాయము కాని—

కృష్ణ—సత్యభామా! ఏమిచేయను? వెళ్ళక తప్పునటులు తోఁచదు.

సత్య—తప్పదా? తప్పదా? తరళా! ఇక్కడ పనియేమున్నది? పోదము రమ్ము.

తర—అలాగే.

కృష్ణు—కారణమును జెప్పెదను వినుము.

సత్య—కారణమేల? మాయాశీలునకుఁ గారణ మేల? బృందావనప్రయాణమునకుఁ గారణమేల? రాధావల్లభునకుఁ గారణమేల? తరళా! ఇంక నాలస్యమేల? లోనికిఁబోవుదము రమ్ము. (అపవారించి) సఖి! అసూయచే బాదాదిశిరఃపర్యంతముఁ దపించుచుంటిని. నానాథుని వదలి యుండఁజాలను. అతఁడు బృందావనమున కీసారి పోకతప్పడు. నేనుగూడ నాతనికిఁదెలియకుండఁ బ్రచ్ఛన్నముగఁ బోయి యాతఁడారాధతో నెటులుకులుకునో కనిపెట్టెదను. నీవుకూడ నాతో వచ్చెదవా?

తర—(అపవారించి) తప్పక వచ్చెదను.

సత్య—(అపవారించి)ఆహా! నీమాత్రపువిశ్వాసమైన నాకాంతునికి నాయెడల లేకపోయినది. ఆహా! మగవారిని నమ్మినయాఁడుదానిని ముక్కుచెవులు గోయవలెనుసుమా:

తర—(అపవారించి)నిజమే. కాని, మనజాతివారే మనకు ద్రోహము సేయుచుండినపుడు మగవారి ననవలసిన దేమున్నది?

సత్య—(అపవారించి) కావున శూర్పణఖకువలె రాధకుఁ గర్ణనాసికాచ్ఛేదము గావలసినదని నియభిప్రాయమా? (ప్రకాశముగా) తరళా! నీకింక నిరాశ కలుగలేదా?

తర—ఇదిగో! పోవుదము.

కృష్ణు—సత్యభామా! సత్యభామా! నాయందు దయ యుంచుము.

సత్య—నీ వది రాధను గోరఁదగినమాట రాధాపతీ! నేనొక్కమాటను జెప్పుచున్నాను విను. నీవు రాధతో సరససల్లాపము లాడుచుండ సత్యభామ పేరెత్తకుమా? నానూతనవధు వగు సత్యభామ వలదు వలదనుచుండఁగఁ దృణీకరించి నేనిచ్చటకు వచ్చితినిసుమా! యనియనఁబోకుసుమా? రాధచే నన్ను నూ

డుమాట లనిపింపకుమా? శారదా! భార్య నిటు, భర్తనటు పంపించుట కే గదా నీవు వచ్చితివి? జాగ్రత్త. తరళా! రమ్ము.

(సత్యభామ, తరళ పోవుచున్నారు).

శార—మిత్రమా! తుపాను వదలినటులు వదలినది. నీ విక్కడ నేయున్నట్టు భ్రమపెట్టి సాత్రాజితీదేవి నన్నుఁ బిలిపించినదిసుమా! ఇంక స్వేచ్ఛగా మాటలాడుకొనవచ్చును. మిత్రమా! నాకుఁ దెలియక యడుగుచున్నాను. దక్షిణనాయకుఁ డన నెవఁడు?

కృష్ణ—ఎందఱుభార్యలున్న నందఱియెడల భేదబుద్ధిశూన్యుఁడై యొక్కరీతిగఁ బ్రవర్తిల్లువాఁడు.

శార—ఆలాగా! దక్షిణనాయకుఁడనఁగా యముండని నాయభిప్రాయముసుమా! అతఁడుకూడ సమవర్తియేకదా? సమవర్తియనఁగ నందఱిఁగూడ మోసపుచ్చువాఁడనియే నాయభిప్రాయము.

కృష్ణ—అందఱియెడల సమానానురాగముఁ గలవాఁడని.

శార—ఇలాగా! ఇట్టిదక్షిణనాయకత్వము స్త్రీలలోఁగూడ నుండిన యెడల బురుషుల కింతయమబాధ లేదు సుమా!

కృష్ణ—చీ! మూర్ఖుడా!

శార—అటులనెద వేల? కాంతలు తమసవతులయెడల భేదబుద్ధి లేక సమానానురాగము గలిగియుండినయెడల అని నాయభిప్రాయము.

కృష్ణ—అంతేకద.

శార—అంతే కాదు. అంతకంటెను మఱియొకవిశేషమునుజెప్పెదను విను.

కృష్ణ—ఏది?

శార—ఉత్తరనాయకుఁ డెవఁడో యెఱుఁగుదువా?

కృష్ణ—అప్రస్తుతప్రశంస యెందులకు?

శార—ప్రస్తుతప్రశంసయే. అందఱిభార్యల నొక్కరీతి గాఁ బ్రేమించుటయే ప్రయోజకత గాదు. నీ రెండవను నొక తెపో నొకతె

కాట్లాడకుండునట్లును, వీరందఱు గాని కొందఱు గాని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగఁ గాని తన్నుఁ గొట్టకుండునట్లును, జూచుకొనుచు నాత్మరక్షణముఁ జేసికొను నాయుష్మంతుఁ డైననాయకుఁ డుత్తరనాయకుఁడు. ఇతఁడు దక్షిణనాయకుని కంటె గొప్ప వాఁడు. కావున, నీతని కుత్తరుఁ డని పేరు.

కృష్ణు—అబ్బా! బృందావనవార్తలఁ జెప్పవేమి? గోపిక లెటు లుండి రో చెప్పుము.

శార—పతులు వారిని దమ బాహుబంధముల నుంచకొని యెన్నెన్నితిప్పులఁ బెట్టినను వారు దిక్ప్రదర్శకయంత్రములవలె పశ్చిమాభిముఖులై యున్నారు.

కృష్ణు—మూర్ఖుఁడా! దిక్ప్రదర్శకము త్తరాభిముఖమైయుండును గాదా?

శార—అలాగా! పాత్రియూర నైనను శాస్త్రిగా వచ్చినకొంత సేపటి వఱకు నాకు దిగ్భ్రమము గలుగుస్వభావ మున్నది. గోపికలు మధురాభిముఖులై యున్నారని నాయభిప్రాయము.

కృష్ణు—వా రిచ్చటకు వచ్చుట లేదుగద!

శార—వారిచిత్తములు మునుపే యిచ్చటకు వచ్చుటచేఁ బ్రేతసమానము లగుదేహము లెటులు రాఁ గలవు ?

కృష్ణు—రాధ యెటులున్నది ?

శార—నీపై సంపూర్ణానురాగముగల రాధమాట చిట్టచివర నడిగితి వేమి ?

కృష్ణు—అంతమం దడిగితి ననిన లోపేమి? అంతస్స్థితి తఱచుగఁ బ్రాశస్త్యమునే సూచింపదా?

గీ. శ్రుతితరువునకు నుపనిష । ల్లతయె చివర
కుసుమ మంతంబు వల్లకి । గుమ్మడిసుమ

మునకుఁ దక్షలశోభయే । మొన యటులనె
నామనస్సరమున కదె । నాయకంబు. 22

శార — ఇన్నిమాటలేల? పోగ మొక్కకుఁ గోటియాకువలె ననరాదా?

కృష్ణు — స్త్రీకోటి కామె కోటీరమణి కాదా? ఆమె యెట్లులున్నదో చెప్పవేమి?

శార — ఆయుమాసములనుండి యాహారము లేక, కదలిక లేక, నత్తగుల్లవలె నతిమందస్థితిని గలిగి యున్నది.

కృష్ణు — హా! మిత్రమా! రాధ యట్టులున్నదేమి? ఆమె నిప్పుడేచూడఁ బోవుదము. కాని, మిత్రమా! రాధం జూచుటకు నాపాదము లమితమైన సంభ్రమము నొందుచున్నను నాదృష్టిమాత్రము పాపము! కోపశాంతి నొందని సత్యభామమీఁదనే యున్నది సుమా!

శార — అట్లైనఁ గన్నులతో ముందునైపునకుఁ జూచుచుఁ గాళ్ళతో వెనుకకు నడచు పీతవలె బయలుదేఱుము. రమ్ము పోదము.

కృష్ణు — ఇదిగో! ఇప్పుడే బృందావనమునకుఁబోయి రాధను జూతము.

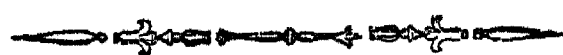
(ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

రాధాకృష్ణనాటకము.

తృతీయాంకము.

రంగము:—బృందావనము.

[లలిత, మధుర, యను చేటికలతో రాధ ప్రవేశించును.]

లలి—ఉత్తరదేశములం దాఱుమాసములరాత్రి పిదప సూర్యోదయమగునఁట. అటులే షణ్మాసవిరహాంతమున శ్రీకృష్ణోదయసమయము కావచ్చినది. రాధా! ఈదినము నీకు భోగిపండుగ.

మధు—ఆదేశముల నుదయించిన సూర్యుఁ డాఱుమాసములవఱకు నుండును. కావున నీదినమే కాదు. ఇక్కడనుండి యాఱుమాసములపర్యంతము ముచ్చటలపై ముచ్చటలు; వేడుకలపై వేడుకలు; పండుగలపైఁ బండుగలు. కాని, లలితా! నీవును, నేనును గుడ్లగూబలవలె నీయాఱుమాసములును దొఱ్ఱలలో నుండవలసినదేకద ?

రాధ—అదేమి ?

లలి—అమ్మా! ఏమున్నది! లుబ్ధునితో స్నేహము సొమ్ముపెట్టేవఱకే! వైష్ణవునితో స్నేహము వంటయింటివఱకే! అటులే నీతో మాసహవాసము నీనాథుని పుష్పశయ్యవఱకే!

రాధ— అదేమిమాట ?

మధు—నా కేమి? భగవంతునికిం దరమునం బద్మమాలిక నర్పించిన రెండు చేతులును గలసి ముకుళీభావము నొందిన మాలికకును, విగ్రహమునకును, దూరముగ నుండుట యాశ్చర్య మేమున్నది ?

రాధ—నే నామహానుభావుని కర్హమైన యంభోజమాలికను గాను. కాని నా కాంతుఁడు భగవంతుఁడే సుమా ! హా ! కృష్ణా !

ఆ. వె. తన్వి నితాంతమ్మదుల । దామపరిపూనకే
సరజధూళిగాఁగ । జనన మొంది
యున్న నేను విరహ । మెన్నఁ డెఱుంగని
తన్మయత్వమునను । దగిలి యుండు. 13

మధు—ప్రతిబంధము లేక చలనము లేదు. చెడ్డ లేక మంచియే లేదు. కష్టము లేక సుఖము లేదు. ఈవిరహతాపమే యాసన్నమహానందమునకుఁ గారణము గదా! ధరణీకాంతకుఁ దీవ్రమైన వేసవియే చల్లని మేఘోదయమునకు హేతువు కాదా ?

రాధ—ఈవిశ్లేషాపద గడచి బ్రతికినపిమ్మట గదా ?

మధు—ఆఱుమాసములు గడపినదాన వొక్కయరగడియ గడపలేక పోదువా ?

లలి—మధురా ! నీకుఁ దెలియదు. ఫలాసన్నకాల మర్ధఘటిక యాఱువత్సరములవలె నుండును. ఆఱులంఘనములఁ జేసినరోగికిఁ బైత్యనాడి తిరిగి పథ్యమునకు వచ్చినయెడల వంట యగుకాలమే వత్సరమువలె నగపడును. (నవ్వుచున్నది.)

రాధ—మీకు నవ్వులాటగ నున్నదా ? కృష్ణా ! కృష్ణా ! కృష్ణా !

గీ. నాథకర్ణస్థశిఖిపింఛ । నవ్యరేఖ !
కన్నులాఱంగ నాబాధఁ । గాంచి తీర్చు

మ్రొక్కెదను దల నిన్ను నెట్టులైన
రాధ యనుమాట నతనికర్ణమున నూఁదు. 24

లలి—అమ్మా! నీవార్త నాతనిచెవిని వేసి యాతనిని దీసికొనివచ్చుటకుఁ బంపఁబడిన శారదుఁడు—

రాధ—(త్రొందరతో)ఆతఁడువచ్చెనా? రాలేదా? ఒక్కఁడేవచ్చెనా? నానాథుఁడు రానన్నెనా? అయ్యో! ఈసారిగూడ నిరాశయయ్యెనా? చెప్పవేమి? చెప్పలేవా?

లలి—అమ్మా! ఆఁగవా? చెప్పనీయవా?

రాధ—కానిమ్ము.

లలి—శారదుఁడు వచ్చినాఁడు.

రాధ—అంతే? అంతే? ఆతఁడుమాత్రమేనా? నాకాంతుఁడురాలేదా? ఆతనిని దీసికొనివచ్చుటకుఁ బంపఁబడిన యాతఁడొక్కఁ డేలవచ్చెను? నానాథుఁడు వచ్చువఱకు నీతని వేచియుండి తీసికొనిరమ్మని చెప్పితిమా? లేక, యొంటరిగా రావలసినదని చెప్పితిమా? ఐన నాతని నననేల? మీ రాతనిఁ జూచితిరా? మాటలాడితిరా? నానాథుఁడు రాకపోవుటకుఁ గారణ మేమి చెప్పెను?

మధు—మధురాహారము కొసరి కొసరి యిచ్చిన రుచి యధికమగునని యెంచి శారదుఁడు వచ్చినాఁడని మాత్రమే లలితచెప్పినది. నీ నాథుఁడుఁ గూడ—

రాధ—ఆహా! మధురా! 'కూడ' యనునీమాట యామధురానాథుని వేణుగానరవమువలె నవ్యయమాధుర్యమై యున్నదిసుమా!

లలి—చిరవిరహపరితప్తవగునీ కది యవ్యయమాధుర్యమే కాదు.

రాధ—నీయాక్షేపణమున కేమి కాని, నాకాంతుఁ డిపు డిటకు వచ్చునా? చెలులారా! మీరు సిద్ధముగ నున్నారా?

మధు—అమ్మా! మేము సిద్ధముగ నుండుట యెందులకు?

లలి—ఇండ్లకుఁ బోవుటకు.

రాధ—ఆరాధన మిచ్చుటకు నాకాంతునికి—

లలి—ఆ రాధ నిచ్చుటకు సిద్ధముగనే యున్నాము.

రాధ—చెలులారా! ఇంకను రాలేదేమి? ఎప్పుడువచ్చును? వచ్చువనుమాట నిశ్చయమేనా? మధురా! ఆలోచించుచున్నావేమి? లలితా! సందేహించుచున్నావేమి?

మధు—అనురాగమునకు నోతెంతోయని యాలోచించుచున్నాను.

లలి—ఇది యనురాగ మగునా యని సందేహించుచున్నాను.

రాధ—సఖులారా! ప్రశస్తములగు సుగంధపుష్పములు చూడుఁడు! మధుపము లంటనివి—కేసరములు చెదరనివి—ఎండచే వాడనివి—మంచుచే బిఱుసెక్కనివి—అట్టి పుష్పములు—వింటిరా? కావలెను, శీఘ్రముగఁ గావలెను. తీసికొనివచ్చెదరా?

మధు—నీకచభారము నలంకరించుట కేనా?

రాధ—నా కలంకారము వలదు. నాకాంతునిపాదములఁ బూజించుటకుఁ గావలెను.

లలి—అట్ులైన నీవు కోరినపుష్పములు రెండున్నవి.

రాధ—ఏవి?

లలి—నీ నేత్రకమలములే.

రాధ—నా కేమోగాని పాదములు వడఁకుచున్నవి. చేతులు గంప మొందుచున్నవి. ఒడలంత ముచ్చెమటలు పట్టుచున్నవి! హృదయకోశ మేమోకాని కంఠములోఁ గొట్టుకొను చున్నది. చిత్త మేమోకాని స్వాధీనము లేకయున్నది. కన్నార నాతనిఁ జూతమన్న బాష్పకణము లడ్డువచ్చుచున్నవి. రాకరాక నాకాంతుఁడు వచ్చునరికి స్వవశత లేక యాతిథ్యమున నేమియపచార

మెసరింతునో మీరు నాయొద్ద నుండవలెను. నన్ను దిద్దుకొన
వలెను. "సత్కారమునలోనున్న నంతఃకరణపారిశుద్ధ్యమును గాం
చి యీనీయాపన్న నీపాదసేవకురాలిని క్షమింపవలెను" అని
మీరాదయామయునిఁ బ్రార్థింపవలెను సుమా! తెలిసినదా ?
తెలిసినదా? మీరీసంగతి మఱచిపోవద్దు. లలితా! నాకు మఱ
పు హెచ్చుగనున్నది. నాకాంతునితో నేమనఁబోయి యేమం
దునో నన్నుఁ గొంచెము సిద్ధపఱచి యుంచెదవా?

లలి—ఇప్పుడు నీకు సిద్ధమునకు లోటేమున్నది?

రాధ—లలితా! నాయభిప్రాయము నీకుఁదెలిసినది కాదు. విను. శ్రద్ధ
తో విను. మధురా! నీవుకూడ వినవలెను సుమా! నాకాంతు
నితో నేననఁదగినమాటలు ముందుగ రెండుమూఁడుమాఱులు
వల్లించుకొందును. అట్లు చేసినయెడల మాటలలోఁ దొట్రుపా
టు లేకయుండును. మహాపూజ్యులయెడలఁ బ్రయోగింపఁదగిన
లలితాలాపములనో లలితా! నీవుమాటవడిగలదానవు. కావున
నాకుఁ గొన్ని నేర్పుమనుచుంటిని.

లలి—(నవ్వుచు) ఆలాగే. అటులైన మన మొకచిన్నచిత్రము చేయవ
లసియున్నది.

మధు—ఏమి చేయవలసియున్నదో చెప్పుము.

లలి—ఈరాత్రి జూడఁబోవునాటకము నీరాత్రి నటకు లందఱుఁ
వేషములు వేసికొనకుండ రహస్యముగ నాడి సరిచూచు
కొన్నటుల మనలో మన మొకతె కృష్ణుఁడొకతె రాధ యొకతె
నారదుఁడని యనుకొని వాక్యోపవాక్యములను యుక్తియుక్త
ముగఁ బలికికొనినయెడల నో రాధా! నీ వింక నొక్కపావు
గడియలో నాడఁబోవు పరమార్థరాధాకృష్ణనాటకములో మి
క్కిలి ప్రౌఢముగ నభినయింపఁగలవు. కృష్ణాగమనమున రాధ

పలుకవలసినమాటలను నన్నుఁ జెప్పుమంటివి గాన నేను రాధావేష మభినయింతును.

రాధ—ఆఁ! ఆఁ! నీవు వలదు. నేనే రాధను. పూర్వజన్మముల రాధను; వర్తమానమున రాధను; భవిష్యజ్జన్మముల రాధను; ప్రళయాంతమునఁ బునస్సృష్టిలో రాధను; నాపతి శ్రీకృష్ణుఁడు; శ్రీకృష్ణుఁడు; శ్రీకృష్ణుఁడు.

మధు—అమ్మా! లలిత చెప్పినయాలోచనము బాగుగ నున్నది.

రాధ—ఆఁ! ఆఁ! నారాధాత్వము దానికిమ్మంటివా? ఎంతమాటాడితివి? నేనే రాధను. మఱియొకతె రాధ యగుట నా కిష్టము లేదు. నాతోపాటనేకకాంతలకు నాకాంతుఁడు కాంతుఁడుగ నున్నను నాకుఁగంటిలోపాపయంతయైన నసూయ లేదు. సరే కదా! మీఁదుమిక్కిలి నాకు సంపూర్ణమైన యిష్టము. అందఱామహానుభావుని పాదసేవచేఁ దరింతురుగాక! కాని, నారాధాత్వము నేను త్యజింపఁగలనా? నేను—నేను—.

మధు—అమ్మా! నేను చెప్పినది బాగుగ వినకుండ నీవు మాటాడుచుంటివి

రాధ—చెప్పఁబోయినది వింటినిగాదా! నీవు లలితకుఁ దోడుపడి—

లలి—రాధా! చెప్పఁబోయిన దెట్లువినఁగలిగితివి? విరుద్ధముగ లేదా?

రాధ—నీ వనినమాటకంటె విరుద్ధముగ నున్నదా? నీయాలోచన నాకిష్టము లేదు. ఇష్టము లేదు. తెలిసినదా? మధురా! దానియాలోచన నింక శ్లాఘింపవలదు.

మధు—ఆయాలోచనమును గుఱించి నేను స్తుతి చేయలేదు.

రాధ—మఱి దేనినిగూర్చి?

మధు—నీవేరాధవు. ముమ్మాటికి నీవేరాధవు. మాయిద్దఱిలో నొకతె కృష్ణుఁడనియు, నొకతె శౌరదుఁడనియు వేషములుధరింపకొని—

లలి—వేషధారణ మనావశ్య మని చెప్పలేదా?

మధు—అలాగే కావచ్చును. అమ్మా! నేను కృష్ణుఁడను. నీ వంగీక రింపక తప్పదు.

లలి—అమ్మా! అది కృష్ణుఁడే యగునెడల నీ కంగీకార మున్నను లేకున్నను నే నతనిమిత్రినగు శారదుఁడను.

రాధ—చెలులారా! ఎందుల కీబొమ్మలాట!

లలి—బొమ్మలాట కాదు. కొమ్మలాట.

మధు—అమ్మా! ఎందులకననేల? కాలము తాఁ బేలువలె నతిమంద ముగ నడచుచున్నది. ఏదియో యొక వినోదమునఁ గాలక్షేప ముఁ జేసిన మంచిదికాదా? అందులో నిప్పటి కప్పటికిఁ గూడ ననుకూలించుసత్కాలక్షేపము మఱింత—

లలి—మధురా! ఇప్పటి కెట్లైన నప్పటికి రాధ కొక్కతెకుఁ దప్ప నీకును నాకునుఁ గూడ ననుకూలించునా? ఓసి వెఱ్ఱిదాన! . అసందర్భము లాడుచుంటి వేమి?

రాధ—మీరిద్దఱు చెఱియొకపాత్రమును దీసికొనినయెడల—

లలి—(నవ్వుచు) అమ్మా! నీదయ యుండఁగనే మా కెంతగతి పట్టఁ దలఁచియున్నది.

మధు—లలితా! పరిహాసోక్తు లేల?

లలి—నేను శారదుఁడను గానా?

మధు—రాధాదేవి చెప్పఁబోవున దేదో విను.

లలి—శ్రీకృష్ణుఁడవు గాన నీవే విను.

రాధ—మన ప్రశస్తకాలక్షేపములో నాకుఁ జెలికత్తె లేరి?

లలి—చెలికత్తెలా? చెలికత్తెల పాత్రములా?

రాధ—ఎవరో యొకరు.

మధు—ఈలత లన్నియు నీచెలులు కారా? మేముండి నీ కంతకంటెఁ

జేయున దేదీ?

లలి—కృష్ణపాత్రివు కదా! నాధపాత్రివవు కాదా! "మే ముండి నీ కంతకంటెఁ జేయునదేదీ?" యని యంత పేలవముగ మాటలాడుట తగునా?

రాధ—హా! దేవకీనందనా! హా! గోపికావల్లభా! హా! శిఖిపింఛశిరోభూషణా! హా! రాధాకృష్ణా!

లలి—(అపవారించి) మధురా! కృష్ణకాలక్షేప మారంభమైనది. సిగ్గుపడకు. జాగ్రత్త.

రాధ—గీ. చిరవిరహదుస్సహార్తి చేఁ । బరితపించు
నన్నుఁ బాలింప రమ్మొ కృ । ష్ణా! యటంచు
మొఱల నిడితిని రావయ్య! । మొసలిబాధఁ
బడినకరిమణిఁ గాచిన । వానివలెను.

హా! వేణుగానలోలా!

సీ. మెఱుఁగుఁగుండలములు । మిసమిసల్ గండభా
గములపై నటింపు । గంతు లిడఁగ
రంగారుకటి నందు । బంగారుపుట్టంబు
చిఱుబొజ్జనుండి కొం । చెముగ జాఱఁ
బవనపూరణమున । జవ్వజవ్వమని లేఁత
బుగ్గలు బూరెలై । పూరటిల్ల
నిగనిగల్ గలగుజ్జు । సిగనున్న శిఖపింఛ
మొయ్యారమునఁ దల । యూఁపుచుండ
నుత్తమోత్తమజన్మమై । యొప్పుమురళి
నధరమున మోపి జలు జల్లు । మనఁగ జగతి
గానమునుజేయు కల్యాణ । కాంతు లొలుకు
నీదువదనంబుఁ జూపింపు । నీరజాక్ష!

గీ. మును మహాలక్ష్మి రుక్మిణి । నిను గ్రహింపఁ
బంపినట్టి బ్రాహ్మణుతోడ । వచ్చి యామె
బాధఁ దొలగించినట్టులే । రాధ బాధఁ
గూడఁ దొలగింపు శారదు । తోడ వచ్చి.

[కృష్ణ శారదులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

లలి—మిత్రమా! కృష్ణా! ఏమిది? రాధామధురాలాపము లాలకింపవేమి? రాధ నాదరింపవేమి? రాధానురాగరసానుభవసూచనమును గనఁబఱుపవేమి? ఆహా! నీయెదుటిరాధ యసరసరసానాథునిపాలి కవితాకన్యవలెనే యయ్యెనా?

శార—మిత్రమా! నేను జీవించియుండఁగనే లలిత నిన్ను "మిత్రమా! కృష్ణా" యని పిలుచుచున్నదేమి? మీఁదుమిక్కిలి నిన్ను సరసుఁడ వని దూఱుచున్నదేమి? బానిసకూఁతురు.

కృష్ణ—నిమ్మళముగా మాటలాడుము. ఇక్కడ విచిత్రము జరుగుచున్నది. నీసందేహ మేదియో మధురావాక్యమునఁ దీఱును.

మధు—రాధా! మధురభాషిణీ! ప్రాణప్రియా!

శార—మధుర యీసారి నీ కెసరు పెట్టుచున్నదేమి? ఇది సాలెపురుగువలె స్త్రీపురుషస్వభావములు కూడ కలిగినది కాదుకద?

కృష్ణ—వెఱ్ఱివాఁడా! తొందర యేమియు లేదు. మధుర యేదోమాటలాడఁబోవ నున్నది విను.

శార—మాటలాడఁబోవనున్నది కాదు. ఉన్మాదము. లింగభేదము వచ్చినది. ప్రారబ్ధము!

మధు—గీ. సకియ నినుఁ జూచి యాఱుమా । సంబు లయ్యెఁ
గనులు గాయలుగాఁచిన । కరణి నుండె
రా వలనులేక యిన్నాళ్ళు । రాకయుంటి
నాలసించినతప్పోర్చి । యేలుకొనవె!

శార — "కనులు గాయలుగాచెను" "ఏలుకొనుము" అనునీమాటలు స్త్రీసామాన్యములుసుమా! స్త్రీబుద్ధియెన్నటికైనమాఱునా?

లలి — మిత్రమా! మధురానాథా! రా వలనులేకపోవుట యెట్టిదో స్పష్టీకరింపరాదా? క్రొత్తపెండ్లికూతు రగుసత్యభామ యెదుటఁబడి యడ్డువచ్చుటచేత నని చెప్పరాదా?

[సత్యభామ ప్రవేశించును.]

సత్య — తరళా! వేగరమ్ము. (అని ప్రవేశించును.)

శార — మిత్రమా! ఇప్పుడు లలితచెప్పిన "సత్యభామ యెదుటఁబడి యడ్డువచ్చుటచేత" ననుమాటలు సత్యభామ చెవినిబడిన మన కొంపలు మునుఁగును గదా!

కృష్ణ — మిత్రమా! మనము రాధాదిస్త్రీజనమునకుఁ గనఁబడకుండ మనమాటలు వారికి వినఁబడకుండ, వారి విలాసములును, మాటలును, మనముచూచి, వినఁగల పొదరింట దాఁగియుందము. (తనలో) సత్యభామ యిక్కడకు వచ్చినట్లు నే నెఱుఁగనని సత్యభామ యభిప్రాయము.

గీ. నన్నుఁ గన్నుఁ గప్ప । నాతి యత్నించుట
బేలతనము గాదె । చేలచెఱఁగు
గూఢముగను గప్పు । కొనినంతమాత్రనఁ
దరణికంటఁ బడక । దాఁగు టెటులు?

నేను తెలియనటులే నటింతును.

సత్య — తరళా! అదిగో నానాథుఁడును శారదుఁడును. వారిమాటలు మనకు వినఁబడవలెను; మనమాటలు వారికి వినఁబడఁగూడదు. వారు మనకుఁ గనఁబడవలెను; మనము వారికిఁ గనఁబడఁగూడదు. అట్టిప్రదేశమున మనము దాఁగియుండవలెను.

తర — ఇదిగో! ఈలవంగనికుంజములో దాఁగియుందము.

సత్య—సరే.

తర—అమ్మా! రాధను జూచితివా?

సత్య—లేదు. ఏదీ ?

తర—ఆకడిమిగున్నక్రిందఁ జెలికత్తెలతో—

సత్య—గొల్లత్తొత్తునకుఁ జెలికత్తె లేల? పెనిమిటిమర్యాద కనుకూలముగ నుండవలెనని కాఁబోలు! అదేమి? గాడిదవలెఁ గాళ్ళకుఁ జెకుముకియా యేమి?

తర—లేదమ్మా! ఒకకాలు రెండవకాలిపై వేసినది.

సత్య—తరళా! చూడు! మూతి కొంచెము వంకరగ లేదా?

తర—కాదమ్మా! వదన మొఱగియున్నది.

సత్య—అంతేకద! తను వొఱగ లేదుగద?

రాధ—హాకృష్ణా! రాధారమణా!

గీ. ఆత్మతోడుత నాదేహ । మర్పణంబు
నీకుఁ జేసితి నాయాత్మఁ । జేకొని యొడ
లిచట విడిచితి వార్తిఁ । గృశించునాదు
తనువు బరువయ్యెనో యగో । ద్ధరణదక్ష? ౩౦

సత్య—ఆఁ! నిన్నిక్కడ విడువక యమ్మవారిఘటమునువలె నెత్తిపై నెక్కించుకొని యూరంతయు నీనాథుని గంతులువేయుమంటివా? సిగ్గుమాలినదానా!

శార—మిత్రమా! నీకోపని బాగుగనున్నది కాదుసుమా! ఆత్మను గ్రహించి దేహమువదలివేయుటలో దక్షిణను మొలను ముడిచి తాంబూలమును త్యజించెడు వైదికునివలెనే చేసితివి. నేనన్నం గోపము వచ్చునేమోకాని నీకు లౌకికము తక్కువ.

కృష్ణు—(నవ్వుచు) మిత్రమా! నీవు చెప్పినది నిశ్చయమే.

గీ. వైదికము గాని లౌకిక । వైభవంబు
దూర మగు నాకు; నన్నాఁడ । గోరువారు
గూడ నఖిలలౌకికతంత్రి । కుటిలకలన
సర్వమును మొదలంటఁగాఁ । జంపవలయు. ౫౪

మధు—హా! ప్రేమరసాగాధా! రాధా!

గీ. సర్వమునఁ దన్నుమించిన । చాన లిలను
లే రనుచు విఱ్ఱవీఁగు నా । సారసాక్షి
పడుచుభామ కాళ్ళకు నడ్డ । పడఁగ నెట్టు
లో యచట నుంటి కుమియింపు । తోయజాక్షి! ౫౫

సత్య—ఓహో! ఈవ్యక్తి స్త్రీరూపకృష్ణావతారము కాఁబోలు! ఓసీ! స్వైరిణీ! ఓసీ! దాసీ! నీకెంతపొగరు! నేను సౌందర్యవతి నని విఱ్ఱవీఁగితినా? నీరాధమాత్రిపుసౌందర్యవతినిగానా? "పడుచుభామనా?" నాకున్నయాధిక్య మొక్క—పడుచుఁదనముదక్క—ప్రజ్ఞాలావణ్యాదులు లేవేమి? ఛీ! ఛీ! అసత్యవాదినీ! నేను నాథునికాళ్ళ కడ్డుపడితినా? వల దని బ్రతిమాలితినా? అధమా! అదిగో! నాహాథుఁడు ముఖమున్నది యద్దమున్నది. అడుగు! నేను దైన్యపడి ప్రార్థించితినేమో. ఉండలేక, మనసులేక, నాపై నిష్టములేక, యెట్టులో యెట్టులో నానాథుఁడు, నాయొద్దనుండెనా? రాధా! నాచెలువుని నీచెలువునిగఁ జేసికొనుటయేకాక యూరనున్న చెలులనందఱను మగలఁగఁ జేసికొనుచున్నావా! తరళా! రాధకుఁ బిచ్చియున్నదా యేమి?

తర—వట్టిపిచ్చి కాదు, మదపుఁబిచ్చి.

శార—ఇప్పుడు మధుర చెప్పినమాటలు కొంచెము బేలగ నున్నవి సుమా! "పడుచుసత్యభామ యడ్డుపెట్టుటచే రాలేకిపోయితి" నని చెప్పుట నీదక్షిణనాయకత్వమునకు విరోధము గాదా? ఈ

మధురకుఁ దెలివిలేదు. ఇది కృష్ణపాత్రమే; అనఁగా మృణ్మయ పాత్రమే. అదిగో! ఆబ్రాహ్మణపాత్రమున కమయపాత్రము నకు వలె నోరేకాని ధ్వని లేదేమి?

లలి—మిత్రమా! గడపలోఁ గాలుపెట్టకుండనే కాంతునికిఁ గావలసి నంత నిందను దీసికొనివచ్చిన మొన్న మొన్నటి చేఁతవాతగాని సత్యభామకే మురిసిమురిసి పోవుచుంటివా?

సత్య—ఈబానిస యెవతె?

తర—ఇది శారదపాత్రము.

సత్య—నా కొడలుమండుచున్నది. శారదుని చెవిఁబట్టికొని యూఁపి నటు లీశారదపాత్రమును గొప్పఁబట్టికొని జాడింతును.

తర—(నవ్వుచు) అమ్మా! ఇప్పుడు వలదు. శాంతింపుము.

రాధ—శారదా!

శార—ఆఁ!

కృష్ణు—మాటలాడకు. నిన్నుఁ బిలుచుట లేదు.

రాధ—శారదా! మాటలాడవేమి.

లలి—అమ్మా!

రాధ—నీవుగుణవతియైన సత్యభామ నటులుదూషింపఁదగునా? మొన్నవచ్చిననేమి? నిన్నవచ్చిన నేమి?"చేఁతవాతగానిసత్యభామ యా?" యేమి; చేఁతవాత యైనవారొక్కరైనను న్నారా?

గీ. పాతనాథునినామంబు । పఠనమొనరఁ
జేసి చేత నాతనిపూజఁ । జేసి ధన్య
యగునదియె చేఁతవాతను । నైనయతివ
యతివరులకైన నామహా । ప్రతిభ గలదె! 33

కృష్ణు—బాగు రాధా! బాగు!

గీ. బుద్ధిచేష్టలఁ బోలుపొందు । ముద్దుచెలుల
దరి మహారాగమూర్తివై । మెఱయుచుంటి
జ్ఞానకర్మంబు లంగము । ల్గాఁగ వెలయు
ముక్తిసాధన మగుభక్తి । మూర్తివోలె.

శార—తొండ ముదిరి యూసరవెల్లి యగునటులు పత్యనురాగము ముదిరి భక్తి యగుచున్నదా?

రాధ—కృష్ణా! ప్రాణనాథా!

సీ. ముద్దులమొగముపై । మూఁగెను ముంగురుల్
కుదురుగాఁ బైకిఁ ద్రో । యుదునో కృష్ణ!
వక్షస్థవిస్థుల । వనమాలిక చిక్కు-
నొందెను సరిగఁ జే । యుదునో కృష్ణ!
చెక్కుటద్దములపైఁ । జెదరెను చెమ్మటల్
మృదువుగాఁ బైఁట న । ద్దుదునో కృష్ణ!
బడలికచే నీదు । పాదముల్ నొచ్చెనో
వదలుగాఁ జేత నొ । త్తుదునో కృష్ణ!

గీ. అలసియుంటివి కాఁబోలు । నస్మదీయ
బాహువల్లి కాడోలికా । భాగమందుఁ
బ్రీతి నిన్నుంచి గోపికా । గీతికలను
మది యలరఁ బాడి కుచుక నూ । పుదునో కృష్ణ!

కృష్ణ—గీ. రాధ! నీ వన్నయుపచార । రాజియెల్ల
నమృతబిందుపరిపూర మై । యస్మదీయ
తాపశాంతిని జేసె ను । దారసత్వ
ఘనమహాధన్యవాక్యాళి । కార్యసమము.

శార—మిత్రమా! నిశ్చయమే. రాధ మధురము సంకల్పించిన యుపచారములు నీకు సుఖ మిచ్చినవి. నే నెఱుఁగనా? మూలన్నిగ

హామునకు సమర్పింపఁబడిన యపూపము లర్భకుని యుదర పూరణమునకే గదా?

కృష్ణ—వెఱ్ఱివాఁడా! విగ్రహమున కర్పింపఁబడినవి విరాట్స్వరూప మును జేరుచున్న వనుము.

సత్య—హా! తరళా! వింటివా? ఇనుముఁ గరఁగించి చెవులలో పోసి కొనవలసినగతి పట్టినది. హా! కృష్ణా! నీకు రాధపై నంతయ నురాగమా? ఏమి? రాధ వాక్యములు నీ కమృతోపమానము లయ్యెనా? నీకుఁ దాపశాంతిఁ జేసెనా? ఇంతతాపమునకు నీ కేమికారణము గలిగెను? ఈ తాప మంతయు సత్యభామవలనఁ గలిగినదేనా? సత్యభామ బాహుబంధము నీకుఁ గారాబంధ మయ్యెనా? సత్యభామముఖేందుమండలము నీ కగ్నికుండ మయ్యెనా? రాధ నీ కమృతము, నేను విషము నైతినా? హా! మోసకాఁడా! నన్నింత వేడిమాట నెప్పుడైన నాడితివా? రాధ యుదారసత్వకలత యయ్యెనా? నేను దాసినా? దాని వాక్యములే నీకుఁ గార్యములయ్యెనా? నాకార్యములు—నా కార్యములు—కంటకము లయ్యెనా?

తర—అమ్మా! చెలువుల ప్రేమలకుఁ జెట్టపై బదనికలకువలె మూల ములేదు.

కృష్ణ—మిత్రమా!

గీ. మదిని నన్నుంచి యారాధ । మధురఁ జూడ
మధుర యంతయు నామూర్తి । మయము గాఁగ
రాధకును దోఁచె నాజగ । న్నాథభక్తి
మహితులకు సృష్టి పరతత్వ । మయము గాదె!

గీ. వర్ణతతిఁ జూచి వ్రాసియుఁ । బలికి మఱి గు
ణించిననుగాని పాండిత్య । మెటుల రాదో

మొదట నష్టలు విగ్రహ । పూజ లేక
ముక్తిసాధన మగుభక్తి । పుట్టె దెపుడు.

శార—రాధకు మధుర కృష్ణునివలెఁ గానుపించుట కొక కారణ మున్నది.

కృష్ణు—ఏది?

శార—వెనుకనున్న తైలమును ముందున్నదీపిక పీల్చుకొనునటులు పురోభాగముననున్న మధుర పశ్చాద్భాగముననున్న నీకృష్ణత్వము నాకర్షించుకొనుచున్నది.

కృష్ణు—పరిజ్ఞావాక్యములఁ జాలింపుము.

లలి—మిత్రమా! సర్వోపచారసన్నద్ధయైనరాధతో మాటలాడవేమి?

మధు—మాటలాడుటకు స్వవశత యెక్కడిది?

కృష్ణు—సెబాస్! మధురా!

సత్య—సెబాసఁట! ఆహా! నా నాథునికి స్వవశతయే లేదఁట! ఎందులకో యీపారవశ్యము. అంతభళి, అంత బాపురే,అంత సెబాసనునాతఁ డింక నాపాదలోదూరి కులుక నేల? పరుగు పరుగునవచ్చి రాధకాళ్ళపైఁ బడరాదా? ఏదీ? ఆభళి, ఆసెబాసేదో నేనుఁగూడఁ గొంత కనపఱతును.

మధు—గీ. ఒడలు వడఁకెను గడగడ । నడుగులు తడఁ
బడెమె సతి పారవశ్యంబు । పరిఢవిల్లె
కరుణ భవదీయబాహువల్లరుల నన్ను
గట్టిగా సౌఖ్యమెనయఁగఁ । బట్టుకొనవె!

(రాధను సమీపించును.)

శార—మిత్రమా! ఇఁక నుపేక్షింపఁగూడదు. పాత్రత్వము ముదిరి పతిత్వములోఁ బడుచున్నది.

కృష్ణు—(నవ్వుచు) తొందర లేదు. మధుర యిప్పు డన్నది మాయ

మాట. పాత్రమున కంతరసోదయ ముండునా?

శార—అలాగా! కృష్ణపాత్రమైనందులకు నీబుద్ధివిభవ మబ్బకపోయి నను నీమాయమాత్రము లభించినది. సహవాసముచే దుర్గుణ మతివేగ మంటుకొనును, గాని సుగుణ మటుల లభించునా? మలినోదకమునఁ దడుపఁబడిన వస్త్రములను గల్మషాంక మంటునుగాని శుద్ధోదకమునఁ దడుపఁబడినదానికిఁ గళంకమే యుండదు కదా?

సత్య—నానాధుఁ డేమనియెనో వింటివా? కృష్ణపాత్రమున కంతరసోదయముండునా? యనెను. కృష్ణున కంతరసోదయముండునఁట! అబ్బా! అబ్బా! నానాధుఁ డంతరసపరవశుఁడయ్యెను! ఎంత మహాదృష్టము లభించెను. ఒడలు గడగడ వడఁకుచున్నదఁట! కంససంహారమునసైనఁ గంపమొందని కాంతున కిప్పుడీగయ్యాళిచే నెంతతటస్థించెను! అబ్బా! అడుగులు తడఁబడుచున్నవఁట! కాలకూటానలప్రతిమానవిషజ్వాలాభూయిష్ఠ మగు కాళియనాగేంద్రునిఫణాగ్రమునఁ దాండవమాడిన నటశిఖామణి కీపిట కత్తెచే నెంతదుస్థితి తటస్థించెను! అబ్బా! విస్మృతియైనదఁట! కరాళగరాళావిరళిపూతనాస్తనపానమునసైన విస్మృతి నెఱుఁగని జాగ్రత్స్వభావున కీజారిణిచే నెంతగతి పట్టినది!

తర—అమ్మా! శాంతింపుము.

లలి—మిత్రమా! అత్తింటియల్లునికి భోజనపాత్రయొద్దవలె నీకు రాధ యెదుట సిగ్గేల! ఆలసింపకుము.

మధు—రాధా! ప్రాణప్రియా! (మీఁద చేతిని వైచుచున్నది.)

శార—అయ్యో! మిత్రమా! చూచితివా! యీబానిసకూఁతురుసాహసము. ఇప్పుడైన వేగిరపడవయ్యా!

కృష్ణ—మధురా! రాధను గౌఁగిలించితివి కదా!

గీ. నీవుచేసిన యీపని । నీకు ముద మొ
సంగ దైనను నామొదల్ । జల్లుమనియె
జ్ఞానిచేసిన కర్మంబు । వాని కేమి
కార్యమొసఁగదు లోకోప । కార మగును.

గీ. ఈవు కృష్ణుఁడ వని రాధ । యెంచుకతనఁ
గృష్ణపరిరంభసౌఖ్యంబె । యెనసె రాధ
విగ్రహామె దేవుఁ డని భక్తి । విశ్వసింప
దైవసాన్నిధ్య సౌఖ్య మందంగ నరుదె?

గీ. వడివడిగ నీవు రాధాంస । భాగమందు
వర్తిలుచు నున్నతోన్నత । పదవిఁ గాంచి
వెలసితివి యేను బొదలలో । మిడుకుచుండఁ
దరుణిహస్తము! నాకంటె । ధన్య మీవె.

సత్య—ఆహా! దాసి—నీచసేవాపరిహీణగౌరవ యగుదాసి, నెత్తిపైఁ జిల్లిగవ్వ బెట్టిన నంతవిలువ చేయనిదాసి, అట్టిదాసియొక్క హస్తమే నానాథునికంటె ధన్యమఁట! వింటివా ఆతఁ డెంత దైన్యమున కొడఁబడెనో! ఛీ! ఎంతమానహీన మైనవాఁ డాడెనో! అనఁగూడదు కాని, ఎక్కడ పెరిఁగెనో యక్కడిబుద్ధు లక్కడిమాటలే వచ్చును గాని—

తర—అమ్మా! మగవారిమాటలు, మర్యాదలు సమయోచితములే కాని స్థిరములు గావు.

మధు—గీ. ముక్కునకుఁ గెంపుగమినత్తు । భూషణంబు
చెలువఫాలంబునకు నగ । చేరుచుక్క
రమణిచెవి కలంకారము । రవలదుద్దు
మగువనునుఁజెక్కునకు సొమ్ము । మగనిముద్దు.

(రాధను ముద్దుఁగొనఁబోవును.)

రాధ—(మొగముఁ ద్రిప్పుకొని వదలించుకొని దూరముగఁ బోవును.)

శార—సంతర్పణ మైనతరువాత వెళ్ళిసభాప్రాంగణమున కెంతసన్మానమో నీకు నంత జరుగఁదలఁచి యున్నది.

కృష్ణు—గీ. విశ్వోదుద్ధత వస్తువు । పెలయ నొకస
జాతిశక్తిద్ధ మగుదాని । సరసఁ జేర్పఁ
బడిన నది దూరమౌ భంగి । వనిత మధుర
విడిచి తొలఁగె నదృష్టవం । తులము మేము. 44

లలి—కృష్ణా! ఇటురా! ఇటురా! (కృష్ణుఁడు ముందునకు నడచుచున్నాఁడు)

శార—మిత్రమా! నేనుఁగూడ వచ్చెదను. (కూడఁ బోవుచున్నాఁడు.)

సత్య—ఆఁ! ఆఁ! నానాథుఁడు రాధయొద్దకుఁ బోవుచున్నాఁడా! ఎంత సాహసము! ఎంతసాహసము! నాథా! సత్యభామ యున్నదను మాటయే మఱచిపోతివా? జాగ్రత్త, జాగ్రత్త. తరళా! నాకనులలో నిప్పులుపోసికొనునటులున్నది. కడుపు మండు కొనిపోవుచున్నది. నేనుఁగూడ నాతనివెంటఁ బోదునా?

తర—అమ్మా! మఱేమియుఁ దొందర లేదు. ఎప్పు డవసరమైన నప్పుడే వెళ్ళవచ్చును.

సత్య—మహానుభావుఁ డారాధాదేవియొద్దఁ బఱుపఁబోవు స్తోత్రపాఠములు, కర్ణామృతములు, ప్రార్థనాశ్లోకములు వింటిమి. కాని సత్యభామమాట యెత్తిన నేను సహింపను, సహింపను. మొదటనే చెప్పితిని.

(కృష్ణ శారదులు రాధాదులయొద్దకుఁ బోయిరి.)

కృష్ణు—రాధా! చిత్రమైన బొమ్మలాట నాడించితివి.

సత్య—నిన్నుఁగూడ బొమ్మవలెనే యాడించుచున్నది.

శార—లలితా! మధురా! మీకుఁ బాత్రిత్వము నశించుటచే నపాత్రిత్వము వచ్చినది.

కృష్ణు—రాధా !

గీ. అమృతమును బొందునరునకు నన్న మేల ?
భక్తిగలుగంగ నైహిక వాంఛ యేల ?
లోకనాథుఁడు గనఁబడ లోక మేల ?
మధురనాథుఁడు నినుఁ గోర మధుర యేల ? ౪౫

రాధ—స్వామీ! నమస్కారము.

కృష్ణ—సుమంగలీభవ.

రాధ—మహానుభావా! నాయపచారమును మన్నింపవలెను. నేను మీకు నిష్ఫల మైనశ్రమ మిచ్చితిని. నన్ను వలపించినవాఁడు, నాప్రాణనాథుఁడు, నాయిష్టదైవము, బృందావనాధీశుఁడు గాని మధురాధీశుఁడు గాఁడు. కావున—(చెఱఁగు మొగమున కడ్డు వైచుకొనుచున్నది.)

శార—(తనలో) ప్రశస్తముగ శృంగభంగ మైనది.

సత్య—తరళా! వింటివా? రాధ నెఱజాణతనము. తననాథుఁడు మధురానాథుఁడు గాఁడఁట! బృందానాథుఁడఁట! వింటివా ! ఎంత యెత్తిపొడిచినదో. బృందావనములోఁ దన్ను మెడఁగట్టుకొని తిరుగక మధుర కేలపోయితివి? మధురలో నింతకాలము సత్యభామతోఁ గాఁపుర మేల చేసితివి?మధురావాసము చేయుటచేతను బృందావనమునుండి, నాపరిరంభమునుండి, నీకు బహిష్కారము చేసితి నని రాధ నానాథునితోఁ జెప్పుచున్నది. ఆహా ! ఎంతమాయలాఁడికాకపోయినను నింతయనురాగగంభీరుఁ డగు నానాథుని నన్నుండి వేఱుచేయఁగలదా? ప్రారబ్ధము.

కృష్ణు—(తనలో) ఆహా! రాధ భక్తిపారవశ్యము ! (ప్రకాశముగా)

రాధా! నీయభిప్రాయ మేమి ?

శార—ఏమున్నది. "మీరువచ్చినదారినే బనకు దయచేయవలసినదని"

రాధ—సీ. వ్రేతలు గ్రుచ్చిన । వివిధప్రసవమాలి
కాతతి సిగచుట్టుఁ । గలుగువాఁడు
నొకచేత మురళి వే।ఱొకచేత నవనీత
కబళ మింపులుగుల్కఁ । గలుగువాఁడు
మీఁగడజిడ్డుల । మెఱుఁగారు లేఁతచె
క్కులమందహాసంబు । మొలచువాఁడు
జ్ఞానికైనను సందఁ । గానాని చిఱుపాద
ములను బంగరుగజ్జ । లలరువాఁడు.

గీ. పుట్టతేనె రాధ । మోవియు నొకరీతి
నొడిసి భళి యని తల । యూఁపువాఁడు
నిట్టిలేఁతవాఁడు । బృందాధినాథుఁడు
ప్రభుఁడు, గురుఁడు, ప్రాణ । పతియు నాకు. 46

గీ. మణికిరీటాంగదాది హే।మప్రసాధ
నములు నిను రాజుగాఁ దెల్పు । నాదుమగఁడు
ధరణినాథుఁడు గాఁడు రా।ధామనంబుఁ
గొల్లగొన్నట్టి కడులేఁత । గొల్లవాఁడు.

శార—మిత్రమా! వింటివా? రాధయభిప్రాయము తెలిసినదా? ప్రియుఁడొకఁడు, బీఱకాయయొకటియు, ముదిరినతరువాత విత్తనమునకే కాని సరసానుభవమునకుఁ బనికివచ్చుట కల్ల. కట్టుకొన్నవారికేఁ దప్పదు గావున నిఁక మధురకు నడువుము.

రాధ—మహాప్రభూ! క్రిందటిసారి నాకు దర్శన మిచ్చినపుడు లోకసన్మోహనబాలకాకృతితో దర్శన మొసంగితిరి. ఇప్పు డిటు లేల వచ్చితిరి?

కృష్ణ—(తనలో) గీ. రాధ ముదిరినాఁడ వని ని । రాకరింపఁ
గాఁగిలించుటకంటెను । గాఢమోద
మిప్పు డొందితి రాధకు । నిష్టదైవ
మిట్టి యేఁ గాను చిననాటి । యేను గాని.

తర—రాధమాటలు పరిశీలనముగ వింటివా? ఇట్టిమాటలువలన నామెయభిప్రాయ మేమై యుండునో!

సత్య—ఏమున్నది; చెప్పలేదా? మణికిరీటాంగదాదిరాజభూషణములఁ బరిత్యజించి రాజ్యమునకు నీళ్లు వదలుకొని, రాజ్యసంబంధములగు నఖిలభోగములనటులోత్రోసిపుచ్చి, భార్యలను విడనాడి మధురను బాడుపఱచి బృందావనము వచ్చి, యొకచేత డోఁకికఱ్ఱ, నొకచేతఁ బిల్లనగ్రోవిఁ బుచ్చుకొని గోవులను గోపికలను గాఁచుకొనుచు, సిగలను బూలచెండలఁ జుట్టుకొని, పెళ్లుమని తనతోఁ గులికికులికి, మురిసిమురిసి, ముక్కాలు గమ్మని దానియభిప్రాయము. ఇంతకంటె నేమున్నది? (మొటికవిరుచును.)

రాధ—మధురానాథా!

గీ. లోకమందలి వార్తలు । నాకు లేవు
నీ వొసఁగునైహికైశ్వర్య । నిఖిలవితతి
నాకుఁ గోఱగాదు నీబాల । కాకృతిని వ
రించితిని నిష్టమైనఁ జూ । పించు దాని.

గీ. కానియెడ నీమహారాజ్య । గాఢపదవి
వలనఁ గలిగెడునైహిక । ములకు నిన్ను
వలచువారల దరిఁ జేరి । వారిఁ గావు
మిట్టినీరూపు నాకు ర । చింప దయ్యా!

సత్య—వింటివా? తరళా! లోకమందలివార్తలు తనకులేవఁట! లేనియెడలఁ దనకు మగఁ డేల? ఈరాయబార మేల? ఈపరితాప

మేల? ఈయాందోళనమేల? ఈతందనాలపాటలేల? నీవుచెప్పిన ట్లీముదపుఁబిచ్చి యేల? అబ్బా! ఎంతగయ్యాళి! ఎంతగరండి! ఐహికములకు నిన్ను వలచువారిదరిఁ జేరుమని చెప్పినది. ఆ శూలపుఁబోటు నాకుసుమా! రత్నాభరణములను దిగవైచుకొనుటకును, రాజ్యసంబంధమగు నఖిలైశ్వర్యముల ననుభవించుటకును, నీతనిఁ గట్టికొంటినిగాని నాకుఁ ద్రికరణశుద్ధియగు ప్రేమ యీతనియెడల లేదఁట! నాది దబ్బరమైన ప్రేమము. తనది నిబ్బరమైన వలపు. ఆహా! వదఱుపోతా! "ఇట్టి నీయూపు నాకు రుచింపదయ్యా!" యని పలికినది. ఏమిపెంకితనము! నాథుఁడు మెత్తనివాఁడగుటచేత నిన్నిబింకములు పలుకుచున్నది. కఱకుపదనువాఁడై కొప్పుఁ జేతఁబుచ్చుకొని యీచెంపనీ చెంప వాయించువాఁడైన నోరెత్తునా?

శార—అమ్మా!

సత్య—ఈబాపనపంద కంద అమ్మలే కాఁబోలు. "అమ్మా" యని నన్నుఁ బిలిచి యీజాఁకిణినిగూడ నటులేపిలుచుచున్నాఁడేమి?

తర—అయ్యవారి సంబంధముచేత.

శార—అమ్మా! నే నొక్కమాట చెప్పుచున్నాను విను. బృందావన గోపాలుండుగాని మధురానాథుఁడు నీపతి గాఁడని యీతని నిరాకరించితివి. అతఁడైన నితఁడైనఁ గృష్ణుఁడేకదా? ఇతఁడు మధురకంటె నెక్కువ చెడిపోయినాఁడా? మధురను మగనిగ భావించిన నీవు కృష్ణుఁడైన యీతని నటుల భావింపలేవా?

రాధ—అప్పుడు మధుర నే నెట్టిమూర్తిని వరించితినో యట్టి రూపముననే నాకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను.

కృష్ణ—రాధా! ఇప్పుడుకూడ మధుర యట్టులే కనఁబడుచున్నదేమో చూడుము.

రాధ—(చూచి) [illegible] ఇంతకుముందు నీవు వహించిన బాలకృష్ణత్వ మేదీ? [illegible]

మధు—నాథున కర్పించితిని.

శార—లలిత నాకు శారదత్వమువలె.

కృష్ణ—(తనలో) నేనిప్పుడీమెకు బాలకాకృతితో సాక్షాత్కరింతును.

గీ. చెలువ! వాల్గన్నులను గటా । క్షించు మిపుడు
వీఁ డఖిలజగన్మోహన । బాలలీలఁ
గలుగు రాధాధినాథుఁడో । కాక ముదిరి
మోటయిన సత్యభామావ । ధూటి పతియొ. 5

రాధ—(చూచి) హా! నీవు నాకాంతుఁడవే కృష్ణా!

(కాళ్ళపైఁ బడును.)

సత్య—(తొందరతోఁ దరళతోఁ బ్రవేశించి) నేను ముదిసినదాననా? నేను మోటగుదాననా? నీకది నవనవలాడు పడుచుకూచి యయ్యెనా? నేను దవతవలాడు ముసలినైతినా! పశువులతోఁ బెరిఁగిన యీపాపి, నీకు నాగరికతగల దయ్యెనా? మహారాజపుత్రికనై యెండకన్నెన్నఁడెఱుఁగనిదాననైన నేను నీ కడవి మృగము నైతినా? కాని, నీకంటె కది యప్సరసయే కానీ, నేను కురూపనే కానీ—కులకాంతనైననాపే రీయధమురాలి యొద్ద నేల తలపెట్టవలెను? వలటు వలదని చెప్పలేదా?

శార—(తనలో) స్త్రీరూపదుర్వాసమహర్షి. కొంపలు గుభిల్లునఁ గూలినవి. ఇదివఱకు నాచెవి యెగిరినది. ఇప్పుడు నాథుని పిలక సిద్ధముగ నున్నది.

లలి—(అపవారించి) మధురా! క్రొత్తపెండ్లికూఁతు రెంతముగ్ధయో చూచితివా?

మధు—(అపవారించి) ఆ.

కృష్ణు—(నవ్వుచు) ఓహో! సత్యభామా! నీవెప్పుడు వచ్చితివి? ఎందులకు వచ్చితివి? నే ననినమాట లెట్లువింటివి? నీవు ముదిసితివని నే నంటినా? నీవు మోటుగా నుంటివని నే నంటినా? ఎందుల కీకోపము? నే నటు లనినటులు నీ కర్థమైనయెడల నన్ను క్షమింపుము. ఇదిగో! ప్రణమిల్లుదును.

(సత్యభామకు నమస్కరించుచున్నాడు.)

సత్య—(రోషముతోఁ దలఁ దన్నును.)

రాధ—(గుండెలు కొట్టుకొనుచు) హా! కృష్ణా! హా! కృష్ణా!

శార—(అపవారించి) మిత్రమా! "మిత్రమాపదిజానీయాత్" అనినాఁడు. లే. నాయనా! లే. (అని లేవఁదీయుచున్నాఁడు.) మిత్రమా! శిష్టరక్షణాది కార్యములమాట కేమిగాని "యనేక భార్యాత్వమువలన నపాయమున్నద" యని లోకమునకు వెల్లడించుటకొఱకె త్తిన యవతారము వని స్పష్టపడినది.

కృష్ణు—(నవ్వుచు) సత్యభామా! సంతసించితిని.

గీ. వేదశిఖపైని నుండు నా । పాదపద్మ
మట్టినాదగు శిఖపైని । నలరె నీదు
పాదకమలంబు నీమహా । భాగ్యగరిమ
వర్ణనము సేయ భామ! యె । వ్వానితరంబు?

శార—(తనలో) అట్టిభామచేతి కందియుందని చెవిఁగల నేను మఱింత భాగ్యవంతుఁడను.

రాధ—ఎంతమహాపచారకృత్యము నీపాపపునేత్రములతోఁ జూడవలసివచ్చెను! అక్కా! అక్కా!

సత్య—ఎవతె నీ కక్క; ఎవతె నీ కక్క? నీకంటె నేను పెద్దదాననా? నానాథునితోఁ జేరి నీవుకూడ నేను ముదుసలినని యాక్షేపించుచుంటివా?

రాధ—లేదు. చెల్లెలా! లేదు. కాని, అయ్యయ్యో! ఎంతపనిఁజేసితివి! ఎంతపనిఁ జేసితివి! ఈమృదుళాంగుని, నీకుసుమకోమలుని, నీ నవనీతప్రతిమానుని, నీ శిఖిపింఛభూషణుని, నీమురళీధరుని, నీలలితముగ్ధమందస్మితవదనుని, నయ్యో! అయ్యో! కుడిచెవి నున్న నల్లగలువ మకరంద మనుపేరఁ గన్నీరు విడుచుచున్నది. చూడు! కడుపు తఱుగుకొనిపోవుచున్నది. అయ్యో! నున్నఁగ దువ్వి ముడిచిన సిగనుండి వీడి జాజు లెటులు చెల్లాచెదరు లైనవో చూడు! అయ్యో! వానిని గన్నుల కద్దుకొనవమ్మా! (పుష్పములఁ గన్నుల కద్దుకొని యతని శిరముపైఁ జల్లును.)

సత్య—ఛీ! స్వైరిణీ! ఛీ! సిగ్గుమాలినదానా! నాపెనిమిటితో నాయెదుటనే సరసమా! అతని సిగనుండి పూలు జాఱినవా! ఇదివఱకే నేలరాలియుండు పూల నాతని సిగలో ముడుచుచుంటివా! ఇఁక బూలచెండ్లనుగూడ నాడుదువా! నీవు కులకాంతకుఁబతివ్రతాధర్మములఁ జెప్పుచుంటివా! కాంతుని కనురాగపాత్రమ నని గంతులు వైచుచుంటివా! శారదునిచే రాయబారము లేమి! అర్ధరాత్రమునఁ బుష్పవనముల విహారము లేమి! ఈ నాటకము లేమి! ఈతైతక్క లేమి! సిగ్గులేదా! జాగ్రత్త! ఒడలు దెలిసికొని వర్తింపుము.

శార—(అపవారించి) మిత్రమా! ఇప్పుడు నీకు హీనమే యలంకారము. క్రోధరసావేశముచే నన్యోన్యాకర్షణమున కుంకించు సవతులమధ్యమున మాటలాడఁబోవుకాంతునియొక్కగతి— అడకొత్తులోని వక్కగతి—

రాధ—నాథా! నీతల నొచ్చుచున్నదా? ఒత్తుదునా! విసరుదునా! చెల్లెలా! ఇది న్యాయమా? పద్మమాలాపరాగధూసరిత మగు నాథుని కేశపింఛము పాదపరాగపాంసుల మగునటులు చేయఁ

దగునా ? నే నాతనిసేవకురాలను. ఆతని దాసురాలను. ఆతఁడొక్కఁడే బాధపడుచుండుట నేను జూడలేదు, నేను ప్రాణమిల్లుదును; నన్నుఁగూడఁ దన్నుము. (అని ప్రణమిల్లుచున్నది.)

సత్య—(తనలో) ఆహా! రాధ శాంతచిత్తత! నే నెంతదిట్టిన నంతసామ్యరూప యగుచున్నది. అమితసౌందర్యవతి ననుగర్వము, నేనే కాంతుని మిక్కిలిగఁ బ్రేమింతుననుగర్వము, యీమెను జూడఁగ నశించుచుండుటయే కాక యీమె నాచిత్తము నేమో యాకర్షించుకొనునట్లున్నది. ఇది యేమిమాయయో! ఛీ! నేను దీనికి లోఁబడుదునా! నేను వీనితో దైన్యమున మాటాడుదునా?

కృష్ణు—(తనలో)

గీ. తన్ను మించినసుందరి ధరణి లేద
టంచుఁ దనకంటె మగనిపై నధికరాగ
మున్నసతి లేదనుచు గర్వ మున్న దీని
గర్వ మించుక శాంతించెఁ గాని నోటి
బింకములు దీని నింకను విడువకుండె. 53

రాధ—ప్రాణనాథా !

గీ. బడలి నాకుచమండల భాగమందు
నీవు దల యుంచి నిదురింప నీదుశిరము
నొచ్చు నని నాదుమెడలోని నూత్నమల్లి
కాసరం బడ్డుచేసితిఁ గాదె కృష్ణ ! 54

సత్య—ఛీ ! స్వైరిణివైన నింత స్వేచ్ఛముగఁ బలుకదు. ఎంతహద్దు మీఱితివి! ఎంతనిరంకుశముగ నుంటివి? చేయుకృత్యము ఘోరపాపకర మనివైన నెఱుఁగవా? ఛీ! మగవారల చెవిని బడునే మో యని నలుసంత భయము లేదా ? సిగ్గు లేదా ?

రాధ—మఱియొకమగవాఁ డెవఁడు లోకమున లేకపోవుటచేత నాకు సిగ్గులేదు. మనమగనియొద్ద మనకంత సిగ్గేల యుండవలెను!

సత్య—ఓసీ! మతిమాలినదానా! అదేమి! మఱియొక మగవాఁడే ప్రపంచమున లేఁడా?

రాధ—మనకాంతుఁడు తప్ప మఱియెవ్వరున్నారు? సృష్టిలోని జీవతతి యంతయు స్త్రీతతియే. అందఱకొక్కఁడే పురుషుఁడు.

సత్య—సర్వసంసారచ్ఛేదకమైన యీదిక్కుమాలిన వేదాంతము నా కొంపఁదీయుటకు నీ కెక్కడ యబ్బినది! హా! దైవమా! ఈ చుప్పనాతి-ఈరాకాసి—ఈపిశాచి-నాకెక్కడదాపురించెను! రాధా! ఇఁక నీవు నాపతికి రాయబార మంపినఁగాని, లేఖ వ్రాసినఁగాని, యాతనిపేరెత్తినఁగాని నిన్ను-నిన్ను-నిన్ను-నిన్ననసేల; నాథా! నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చి నామొగమైనఁ జూడక, నాపాడమైనఁగిట్టక, నాయెదుటనే-యీసంసారఘాతినితో-నాలజ్జాపరిత్యాగినితో—హా! నాయెదుటనే-ఈపాపపుఁగన్నులు మండుచుండఁగ నే కులుకుచు-సరసమాడుచు కెవ్వమనుచు-మీఁదుమిక్కిలి నన్నడ్డమైనమాటలు నీవనుచు-దానిచే ననిపించుచు-మహాభిమానమైన నాకిటుల గౌరవభంగము, గర్వప్రాయశ్చిత్తముఁ జేసితివి చాలదా? ఇంక నిక్కడ నెంతసే పుండవలెను? ఇపుడు నావెంట మధురాపురము వచ్చెదవా? నన్నీయమునలోఁబడి ప్రాణత్యాగమును జేయు మంటివా? రాధా! నానాథునివంకఁ జూచెదవేమి? అతని నాఁగుమని కనుసన్నఁ జేయుచుంటివా? యమునలోఁబడి చచ్చినయెడలఁ బీడయే వదలునని మురియుచుంటివా? నేను జచ్చియైన నిన్ను సాధింతును. వింటివా? నాథా! రావేమి? రావేమి?

శార—(అపవారించి) సీతను రావణాసురునికివలె నవిచ్ఛిన్నమైన

యనేకశిరములు లేవు. ఉన్నదొక్కటే తల. ఉర్వీనందఱు భార్యలు. బ్రిమకవశమా! మాఱుమాటఁ జెప్పక తత్క్షణము పొమ్ము.

సత్య—నీవు రావా? రావా? నాకంటె నీకు రాధ యెక్కువ యయ్యెనా? నట్టడవిలోనికి నన్నిట్లు లీడ్చుకొనివచ్చి యీరీతిగ నేడ్పించుట నీకు న్యాయమేనా? నే నేమితప్పుఁ జేసితిని? నిన్నింతగాఁ బ్రేమించినందుల కిటులు చేసెదవా?

(ఏడ్చును.)

శార—(తనలో) ఇదివఱకుఁ బాడిన సంగీతమున కీమాత్రపు మంగళహారతి యావశ్యకమే.

కృష్ణు—(తనలో)

గీ. ముదిత పూర్ణానురాగసం । విదిత యగుచుఁ
బులుకు పులుకునఁ గన్నీరు । లొలుక మనసు
ఖలుకు మనియెను; ప్రియవశీ । కరణసాధ
నముల నిది స్త్రీకి సులభ ము । త్తమము గాదె? 55

(సత్యభామను గౌఁగిలించుకొనుచున్నాఁడు.)

సత్య—ఒడలెఱుఁగనికోపమున నేఁ జేసినయపచారమును మీరు క్షమించవలెను.

కృష్ణు—సత్యభామా!

గీ. పరమలోభికి భయ మెంతొ । భాగ్య మంత
రమణికి నసూయ యెంతయో । రాగ మంత
తన్నినది నీదుకోపమం । చెన్నఁదగదు
తదు్రిపకుఁ గారణంబైన । దయయె కాని. 56

శార—(అపవారించి) మిత్రమా! పిమకుట కష్టముగాని తన్నుల గొడ్డె పాలెక్కువయిచ్చును. గోపాలుఁడవు నీ వెఱుఁగవా?

సత్య—ప్రాణనాథా! క్షమింపుము. రాధా! చూచితివా! నాకాంతుఁ డిప్పు డెక్కడనున్నాఁడో! ఇంక నీతని నాప్రక్కనుండి యెన్నఁడును వేఱుచేయకు సుమా! చేసినయెడల ననుభవింపఁగలవు సుమా!

శార—(తనలో) కాంతుని.

రాధ—నాకుఁ గాంతుఁడు నాశిరమున నున్నాఁడు. కనులం దున్నాఁడు. జిహ్వయందున్నాఁడు. హృదయమున నున్నాఁడు. ఆతండు నాలోనున్నాఁడు. నే నాతనిలో నున్నాను.

సత్య—(తనలో) నేను దీనిమాటలచే నొకచిత్రమైన వికారమునకు లోనగుచుంటిని. ఇది యేమో వింతగా నున్నది.

కృష్ణు—(తనలో)

గీ. గాలమునఁ జిక్కు దృఢమైన । వాలుగను బి
గించి యొక్కసారి లాగఁగ । నెంచకుండఁ
గొంచె మిటులాగి స్వేచ్ఛగాఁ । గొంత యటులు
వదలి క్రమముగా జాలరి । పట్టు గాదె? ౬౭

గీ. అటుల గర్వోపశాంతికై । యిటులు భామ
నీడ్చి కూడరా నని బిగి । యుంపకుండ
ముదిత యిష్టానుసారమే । పోవవలెను
గాని రాధను విడచుట । కష్టమైన. ౬౮

గీ. ఇప్పు డిపు డన్నిచోటుల । నేనెయున్న
యట్లుచూడనారంభించు । నట్టిరాధ
భక్తికనుల కేఁ గనఁబడఁ । బ్రబలఁబోముగా
కనులు మూయక మనసు ప్రాఁకంగఁగలదె?

(ప్రకాశముగా) సాధు! రాధా! సాధు!

గీ. బోటి! బ్రహ్మాండ మంతయు నోటఁ జూపి
నట్టినన్ను శిరమునందు నక్షులందు
హృదయమునఁ బుష్పమువలె ధరించినావు
జన్మమనఁగను నీదియే జన్మ మహాహా! 60

గీ. ఏను నీలోన నుంటినం చీవు దెలుపఁ
"బోయి వచ్చెద సెల విమ్ము పుష్పగంధి"
యనుట యెట్లులు? నీవు నాయందు నుంట
నాతి! నన్నెడి పోవుట నాతరంబె? 61

రాధ—(సాష్టాంగముఁజేసి) దాసురాలియెడ దయయుంచుము.

కృష్ణ—రాధా! కళ్యాణమస్తు! లెమ్ము.

సత్య—నాథా! మధురాపురమున కిప్పుడే పోవుదము రమ్ము. శారదా! రావేమి? అదేమి? పిచ్చివలె నడ్డముగానడచుచుంటివేమి?

శార—అమ్మా! ఈచెవికి జరిగిన పరాభవము విని యీరెండవ చెవి నీయెదుటఁ బడుటకు జంకుచున్నది.

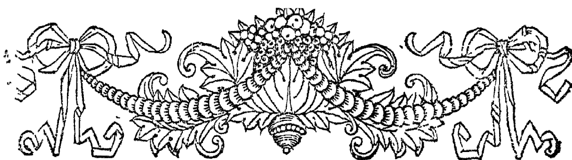
సత్య—రమ్ము. (కృష్ణుఁడు, శారదుఁడు, సత్యభామ, తరళ, నిష్క్రమింతురు.)

లలి—రాధా! మన కిఁకఁ బని యేమున్నది? మనముఁగూడ మన యిండ్లకుఁ బోవుదము రండు.

(రాధ, లలిత, మధుర, నిష్క్రమింతురు).

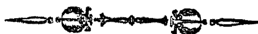
ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ

రాధాకృష్ణనాటకము.

చతుర్థాంకము.

రంగము:—బృందావనము.

[మధుర ప్రవేశించును.]

మధు — ఎచ్చటను గనఁబడదే! ఏమిసేయుదును! రాధా! రాధా! ఎక్కడతిరుగుచున్నావు? చెలులను బరిత్యజించి యెక్కడికైన పోయితివా? నీకు సుఖమక్కఱలేదా? సఖు లక్కఱలేదా? కృష్ణనామకీర్తనముతప్ప నితరదృష్టియే నీకులేదా? కృష్ణవిరహమున నీకున్మాదమెత్తినదా? అఖిలలౌకికవాంఛావిరాగవై సన్యాసులు ధరించు దట్టమైన కాషాయాంబరమును మీఁదవైచుకొని కృష్ణనామస్మరణమును జేయుచు నీవనము వెంటఁ దిరుగుచుంటివా? హా! రాధా! ఎచ్చటనుంటివి? ఓకృష్ణా! కృష్ణా!

[నేపథ్యమున] ఏఁడీ! ఏఁడీ! అక్కడ నున్నాఁడా?

మధు — అదిగో! అమితసుందరరూపయగురాధ, యతివికృతరూపయై, సంతతమందహాసపరిసాధితవదనయగునది యిప్పుడు కరుణరసవదనయై యామాలతీకుంజముల్లపక్కనుండి పోవుచున్నది.

అయ్యో! అచ్చట మఱియొకదారి గాన్పించుచున్నది. దానా
రిని బోవునేమో! నేను బోయి యటుల తీసికొనివత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రవేశకము.

పరిదేశము:—యమునాసమీపమున బృందావనము.

[ప్రవేశము:—రాధ; మధుర.]

రాధ—ఏఁడీ? ఏఁడీ? నాపతి-నానాథుఁడు-నాప్రియుఁడు-నాకాంతుఁ
డు-నామనోహరుఁడు-నాప్రాణనాథుఁడు-నాప్రభువు-నాగు
రుఁడు-నాపరిపాలకుఁడు-నాభగవంతుఁడు-నాసర్వము—ఏఁడీ?
ఏఁడీ? (ఏడ్చుచున్నది)

మధు—అమ్మా! ఇచ్చట్ల లేఁడు. మధురలో నున్నాఁడు.

రాధ—నీలో నున్నాఁడా? నీలో నున్నాఁడా? ఇదిగో! నమస్కారము.
నానాథుని నా కిమ్మా. ఈయకపోయినయెడలఁ జూపింపుము.
చెలీ! నావల్లభుని నీహృదయమునఁ దాఁచుకొంటివా?
ఏఁడీ? కనఁబఱుపవా? పుణ్యముఁ గట్టుకొనవా?

మధు—అమ్మా! మధురాపురములో నున్నాఁడు.

రాధ—గీ. అదిగో! యాకాశ మని జను । లనుచునుండ్రి
గాని యది తమచుట్టును । లోన నంత
టను గల దటు మధురయందు । దున వసించు
నతఁ డనుచె కాని సర్వత్ర । వ్యాప్తుఁ డగును. 61

నేను జెప్పఁబోవున దేమనఁగా—ఒక పావుగడియకిందట నాతో
మాటాడిన నాప్రాణకాంతుఁ డిప్పు డెక్కడకుఁ బోయెను?

సీ. తనపట్టుబట్టకొం । గునకు నాజేగుఱు
పుట్టంబునకు ముడిఁ । బెట్టినాఁడు,

సొగసైన తనసోగ । సిగనున్న మందార
పుష్పముల్ వాడక । ముడిచినాఁడు,
జగదవనాఢ్యప్రశ స్తమౌ తన చేయి
విడ నని నాచేతఁ । బెట్టినాఁడు,
చెవిలోన నొకమాటఁ । జెప్పెద నని తన
మోము నామోముపైఁ । బూన్చినాఁడు
గీ. ఇట్టిప్రాణనాథుఁ । డేఁడి! యేఁడీ! యేడ
కేగెనో తెలుపవె! । యీఁవు చూడ
లేదె? యిప్పు డిప్పు । డేగెనె! వెదుకవే!
లేవె! లేవె! వానిఁ । దేవె! పోవె!

మధు—అమ్మా! ఆతఁ డిచటకు రాలేదు. మనస్సు కుదురుపఱు
చుకొనుము.

రాధ—అసత్యమాడుచున్నావు.

గీ. పులక లింకను మేనిపై । నిలిచి యుండె
గుండె లివిగో! యింకను గొట్టుకొనుచు నుండెఁ
కన్నుఁగవ నింక బాష్పముల్ । గ్రమ్ముచుండెఁ
బరవశత్వంబు నన్నింక । వదలకుండె.
గీ. తళుకుమంచు మించు । దుళకరించినరీతి
నిట్టె వచ్చి యట్టె । యేగినాఁడు
కనులఁ దమము గ్రమ్మెఁ । గర్ణముల్ గడియలు
వడియె జడత నోడమె । నోడలు వడఁకె.

హా! రాధాకృష్ణా! ఎక్కడనుంటివోయి ప్రాణనాథా!

గీ. యతుల్లు నిన్ గౌఁగిలింపఁగ । మతుల నెంచి
సతు లగుచు నిత్యసౌఖ్యసం । తతులఁ గాంచి

యుండ, నట్టిశాశ్వతమోద । మొందలేక
సతిని యతి నైతి కర్మసంగతిని బట్టి. 66

మధు — రాధా! నీపాదములకు మ్రొక్కెదను. ఇంటికిఁబోవుదమురమ్ము.

రాధ — ఆహా! అవిగో! అవిగో నానాథునిపాదపద్మచిహ్నములు. నేలను దట్టముగఁ బడినప్రసవపరాగముపైనున్నవి. మధురా! చూడు!

గీ. సవ్యపాదాంక మిది రజస్స్థలమునందు
నంతయును మోసె కుడి దది । యంగుళులును
మడమమాత్రమె మోసె తన్మధ్య మిలను
గానఁబడ దట శంఖచక్రంబు లుంట. 67

నమస్కరింపుము. కన్నుల కద్దుకొనుము. (కన్నులకద్దుకొనుచు) అయ్యయ్యో! మిక్కిలి సమీపమునకు రాకు! కొంగు దగిలి చెడిపోవును. అదిగాక పవిత్రమైనవస్తువునకు దూరముగ నుండవలెను గదా ?

గీ. కాంతుపాదంబు లేను నాకన్నులందు
శిరముమీఁదను నెదయందుఁ । జేర్చుకొంటి
నెన్నిమాఱులో కాని యీ । చిన్నె లచట
నిలువఁబడవయ్యెఁ బ్రారబ్ధ । కలన వలన. 68

ఓపుష్పరాగమా! నీది యుత్తమజన్మము.

గీ. సృష్టిలోపల పుష్పమే । మృదులరూప
ముందులోపల తద్రజ । మాట నీవు
మృదులతమమవు నీవలె । మృదులమైన
ప్రకృతికిని గాక యీమహా । భాగ్య మున్నె?

మధు — (తనలో) అయ్యయ్యో! ఇక్కడ పాదచిహ్నములే లేవు. నా చెలి భక్తిపారవశ్యమున హృద్యయస్థము లగుశ్రీపాదములనే

యిచటఁ జూచుచున్నది. ఇంటికి రమ్మనిన రాక యున్నది. తదేక నిష్ఠచే నితర వ్యాపారశూన్య యగునీమె యేమిచేయుచున్నదో? కనిపెట్టుకొనియుండవలెను. రాధా !

రాధ—అంగుళు లంటుటచే నాకాంతుఁ డటుల పోయియుండవలెను. ఈజాడలను వెంబడింతును. (కొంత నడచుట నభినయించును.) అదిగో! నానాథునికిఁ బ్రియకరమైన నీపవృక్షము.

గీ. అచట దాఁగుడుమూఁతల । నాడ నేను
దొంగ నైతి నటంచు నా । కొంగుఁబట్టి
పుష్పమాలల నరదండ । ములను వైచి
పలికితివి యటుల "శిరీష । లలిత వీవు 70

గీ. ప్రథమ మానది తప్పు దీ । ర్ఘ మగుశిక్ష
యనవసరము కారాబంధ । మునకు బదులు
నీకుఁ గరబంధశిక్షయే । నిశ్చయించి
నాఁడ నుభయతారక మగు । లీల బాల

ఓనీపవృక్షమా !

గీ. రాధికాచిత్తహారణవి । భ్రాజి యైన
మాయకాని నీకొమ్మల । మాటునందు
దాఁచితివా? యేను గొమ్మను । దాఁచుకొందుఁ
బైఁటమాటున నొసఁగుమా । ప్రాణపతిని. 71

(గరుడపక్షి 'కృష్ణా' యనుచున్నది.)

ఆహా! ఆహా! కృష్ణా యను నార్తస్వరము వినఁబడినది ! ఎవ తెయో నావంటియాపన్నురాలు, నావంటి కృష్ణపాదసేవకురాలు, నాథునిఁ గానలేనినావంటి మందభాగ్యురాలు, నానాథు నతికరుణముగఁ గృష్ణా, యని పిలుచుచున్నది. అక్కా! నీవిట్లో పా ఏడ్చుచు నే నిక్కడ నున్నాను. (ఏడ్చుచున్నది.)

మధు—అమ్మా! ఊఱకుము. కడిమిచెట్టుపై గరుడపక్షి యఱచినది. మఱేమియు లేదు.

రాధ—గరుడపక్షియేనా? సరే మఱింత మంచిది. కృష్ణా యని పిలిచెను. కాదా? కృతార్థము లైన దాని నేత్రములకు నానాథుఁడు గనఁబడుచున్నాఁడు కావుననే యది పిలిచినది. నేనుఁ గూడ వృక్షాగ్రమున కెక్కినయెడల నాకేల గానఁబడఁడు?

(చెట్టునెక్కుట నభినయించును.)

మధు—(బలవంతముగఁ బట్టుకొని మాన్పును.)

రాధ—(ఏడ్చుచు) నానాథునిఁ జూడనియ్యవా? నాకనులకు సాఫల్యమును గలుగనియ్యవా! నన్నియమునలోఁ బడి ప్రాణత్యాగమును జేయుమంటివా?

మధు—అమ్మా! శాంతింపుము. నీనాథుఁ డాచెట్టుపై లేఁడు.

రాధ—అక్కడ లేకపోయిన నెక్కడ నున్నాఁడో చెప్పుము. నన్నచ్చటకుఁ దీసికొనిపొమ్ము. లేనియెడల నన్నుఁ బోనిమ్ము. వినువు- వినుము అదుగో! అదుగో!

మధు—ఎక్కడ?

రాధ—అదుగో అదుగో! కనఁబడుచుండఁగనే.

మధు—అక్కడ నేమియు లేదు. కనులు మూసికో. (కనులుమూయుచున్నది)

రాధ—హా! హా! హా! (నవ్వుచున్నది) బాలకృష్ణుని దుండగము సహింపక, గోపిక లొకమా అతనిని గదిలో నొక్కని నుంచి పైని దాళము వేయుటకుఁ బ్రయత్నించిరి; బీగ మింక వేయుచుండఁగనే బాలగోపాలుఁడు గదివెలుపలకు వచ్చి గోపికలతో నిట్లనెను. హో-హో-హో-(నవ్వుచున్నది.)

"గీ. గృహపరిచ్ఛదరంధ్రసం । కీర్ణసూక్ష్మ
తరణిబింబంబు మగ్ధబా । లుఁడు కరమున
మూయ నేమానొ మీగృహం । బులను నిల్చి
నన్ను గది మూయ నది యాను । కన్నెలార!" 73

ఓసీ! నాకన్ను మూసితివి గాని నాకాంతుని మూయఁగలవా? నా కాంతుని బ్రహ్మాండమైన మూయఁగలవా? చేతులు వదలుము.

మధు—అమ్మా! కొంచెము శాంతించినపిమ్మట వదలుదును.

రాధ—హా! హా! హా! (నవ్వుచున్నది) ఇప్పుడు నాకు దేహమంతయుఁ గన్నులే!

గీ. నాథదర్శనపరిపూర్ణ । నవ్యరాగ
రసతరణితాస్వాదయుల । రమణి! నీవు
చేయి వైవఁగ నవి చెల్ల । చెదరి యెల్ల
యెడల రసబిందుసంతతి । వలెను విరిసె. 74

కంటి కొక్కకృష్ణుఁడు! కంటి కొక్కకృష్ణుఁడు! ఇడుగో! వేణుగోపాలకృష్ణుఁడు! అడుగో! గోపికావస్త్రాపహారి. ఇడుగో! నవనీతచోరుఁడు. అడుగో! ఉలూఖలబద్ధుఁడు! ఇడుగో! యశోదాస్తనంధయుఁడు. అడుగో! రాధికావేణ్యాకర్షకుఁడు.

మధు—అమ్మా! నీకు మతిచెదరుట కాని కన్నులు చెదరుట కాదు. కన్నులు మూయుటచేత మఱింత యున్మాదకరముగ నున్నది (అని విడుచును.)

రాధ—అప్పుడఖిలబాలలీలలు గనఁబఱచిన ముద్దుకృష్ణుఁడేడీ? ఏఁడీ? అయ్యయ్యో! ఎంతలో మాయమయ్యెను! మధురా! నాకన్నుల నింకొకసారి మూయవా? నీ పాదములపైఁ బడెదను. మూయవా? (పడును.)

మధు—అమ్మా! ఎంతప్రారబ్ధము తటస్థించెను! లెమ్ము. ఊరకుము.

రాధ—(కన్నులు దనచేతితో మూసికొని) అయ్యో! అయ్యో! ఏమి యుఁ గనఁబడుట లేదు. ఒక్కసారి నీచేతితో మూసిన నింత మహానందము గలిగినదే చూడు! ఆచెయుఁబాలు నీచేతితో నాకంటిలోఁ బోసినయెడల సర్వకాలసర్వావస్థలయందును బ్రాణనాథనిరంతరాయదర్శననిత్యమహానందపరవశనై యుం దును. మధురా! ఆపుణ్యమును గట్టుకొనవా?

మధు—అమ్మా! నే నొక్కమాటఁ జెప్పెదను వినుము.

రాధ—నానాథుని మాటయేనా? ఆతనిమాటయైన వి౦దును. ఆతని యాటయైనఁ గ౦దును. ఆతనిపాటయైన విందును.

మధు—సంగీతమువలనఁ జిత్తము సాధువగును. కావున నామహాను భావునిపై నీవు రచించిన గీతమును బాడరాదా?

రాధ— అంతకంటె సంతోష మేమున్నది? పాడవచ్చును. పాట కను గుణముగ నాడవచ్చును. సర్వాభరణములతో గజ్జెలఁదీసివైచి తిని. నీగజ్జెలు నాపాదములకుఁ గట్టుము.

మధు—ఆలాగే. (కట్టుచున్నది.)

రాధ—భక్తికిని గజ్జెలకును బరమమైత్రిసుమా! భక్తిరసావేశదమైన ప్రాణనాథుని వేణువునకు బంగరుమువ్వ లందుకొంటకేసుమా!

(పాడుచు నృత్యము సేయుచున్నది.)

కృష్ణ! కృష్ణ! శ్రీకృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా!
తొగరుమోవిచే, - సొగసగునీనగు - మొగమగపరచర కృష్ణా!॥కృష్ణ॥
ముద్దులు గులుకఁగ - మోమున మురళిని - మునుకొని యాదర కృష్ణా! ॥కృష్ణ॥
బహుభవపాపవి- భంజనమగు శ్రీ - పదములజూపర కృష్ణా! ॥కృష్ణ॥
ప్రాణనాథ! నీ పదములఁ బట్టిన, - రాధను బ్రోవర కృష్ణా! ॥కృష్ణ॥

రాధను బ్రోవర కృష్ణా! రాధను బ్రోవర కృష్ణా!
హా! రాధాకృష్ణా! (మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

మధు—(ఏడ్చుచు) చెలీ! ఎంతగతిపట్టినది! ప్రకృతిసుకుమారయై, మహాసుందరి యగునీవనితాశిఖామణికిఁ గృష్ణానురాగమున నెట్టి యిక్కట్టు తటస్థించినది! కేశములకుఁ దైలసంస్కారము లేక, యొడలికిఁ జందనాదిచర్చలు లేక, కంఠమునకుఁ బుష్పదామాద్యలంకారములు లేక, తనువునకుఁ బరిశుభ్రమైనవసనమైన లేక, రాత్రింబగళ్ళు నిద్రాహారములు లేక, సర్వసంగపరిత్యాగమును జేసి, యతులలుంగి మీఁద వైచుకొని, యడవులపాలై సంతతశ్రీకృష్ణనామసంకీర్తనమున నోరు కాయలు గాయ, భక్తిపారవశ్యప్రేరితతాండవమునఁ గాళ్లు బొబ్బలెక్క, సతతోపవాసములచే నవసి నవసి, శల్యపంజరమై, దేహస్మృతి లేక, చాఁపచుట్టుగఁ గ్రిందఁబడి మట్టిలో—అయ్యయ్యో! అయ్యయ్యో!—నిశ్చేష్టతను వహించియున్నది. ఏమి సేయుదును; రాధా! రాధా! అయ్యో! పలుకకున్నది. ఏమిగతి! హా దేవమా! రాధా! రాధా! అయ్యో! ఇంకను స్మృతిరాకయున్నదా! హా! కృష్ణా! కృష్ణా! దయాళూ! హా! రాధాకృష్ణా!

రాధ—(లేచి) ఏఁడీ నా నాథుఁ డేఁడీ! ఏఁడీ! పరమదయాపరుఁడై తనపాదములు రెండును నాశిరముపైఁ బెట్టిన యామహానీయుఁ డేఁడీ! "రాధా! బడలితివా! భక్తిపరవశమున సోలితివా! ఇఁకఁ గొంచెము మాత్రము శ్రమము పడినయెడల నీవు నాసాన్నిధ్యమున నిత్యానంద మొందుదువు. నీజన్మ మిఁక సఫలమైనది. నీవిఁకఁ దరింపనున్నావు." అని చెవిలో మహామధురగంభీరభాషణంబుల నాడిన యాజగదేకవంద్యుఁడు, భక్తవత్సలుఁడు, పరమపావనుఁ డేఁడీ! ఏఁడీ! ఏఁడీ! (ఏడ్చుచున్నది.) ఏమీ!

ఏమీ! హా! అదేమి! ఘుప్పుమని యొకసారి యనేక చంద్ర మండలప్రకాశమువలెఁ గనఁబడు నావెలుఁ గేమి! దుర్నిరీక్ష్యమైన తేజమయినను, నాకంటికిఁ బ్రసన్నముగ నున్నది. క్షీరాబ్ధి నుదయించు నమృతకలశమువలె—అదుగో! అదుగో!—నానాథుఁ డాదివ్య తేజమునుండి బయలు వెడలినాఁడు. హా! హా! (అని నవ్వుచున్నది.) అదుగో! అదుగో! నాప్రభుఁడు.

సీ. కడువడి నడచుచోఁ । గాళ్ళ కడ్డంబైన
కుచ్చి శ్లైకమచేతఁ । గూర్చి పట్టి
వలెవాటుపైఁట శా । ఖలఁ దాకు నని సువ
ర్ణోత్తరీయము కటి । నొత్తి చుట్టి
సర్వలోకాభయ । చణమైనకర "మాఁగు
మే వత్తు" ననినట్లు । లిటులు చాఁపి
చెవి నున్న చెంగల్వఁ । జేరి ఝుమ్మనుభృంగ
ముచు శిరఃపరికంప । మున నదల్చి
గీ. ఘల్లు మనఁగను మొలనూలు । ఘంటికలును
గాళ్ల గజ్జెలు మొఱయ భ । క్తప్రలాప
సంశ్రవణసంభ్రమచ్ఛన్న । సంస్మితుఁడయి
దివ్యమంగళమూర్తి యే । తెంచు నదిగో!

మహాప్రభూ! లోకనాథా! భక్తురాలి సాష్టాంగదండప్రణామము నంగీకరింపుము. (సాష్టాంగము నభినయించుచు.)

(లేచి) గీ. ఉపనిషద్దివ్యవల్లరీ । ప్రోజ్జ్వలత్ప్ర
సూనములు నీదుపాదముల్ । సులలితములు
కటికనేల మోపఁగ నొచ్చుఁ । గావె! నాదు
చేతులను బెట్టరాదె! యీ । చేతులైన.

గీ. భవ్యభవదీయనామసం । భావనప్ర
బంధబంధురగాన సం । బంధితాళ
కర్షణంబునఁ గాయలు । గాచె గ్రుచ్చు
కొను నని సుమరజముఁ బూసి । కొంటి నిదిగో!

ఈచేతులపై మెల్లగ నీపాదముల నుంచుదును. (చేతుల నొకటిపై రెండవాత నొకటి యుంచుట నభినయించును.)

ఈకాలు దీనిపై—ఈకాలు దీనిపై—ఇటు—ఇటు—,

మధు—అమ్మా! ఇంత వెఱ్ఱి యేమి?

రాధ—ఇదిగో! ఈపీఠమున దయచేయుఁడు.

ఆనందభైరవి— ఆదితాళము.

ఎన్నాళ్ళకో నాకన్నులఁ బడితివి, ఇఁక నిను విడువనుగోపాలా!
ఎన్నాళ్ళ॥

చల్లఁగ గంధముఁ బూయుదునా। చామరమును గొని విసరుదునా॥
ఎన్నాళ్ళ॥

మల్లెలఁ బూజలఁ జేయుదునా। నామానసమును నీ కిచ్చెదనా।
ఎన్నాళ్లకో॥

చరణము లశ్రులఁ గడిగెదనా। శాటికొంగుచే నద్దుదునా॥
కరముల మెత్తఁగ నొత్తుదునా। నా శిరమున భక్తిని జేర్చుదునా।
ఎన్నాళ్ళకో॥

మహాప్రభూ!

సీ. చీనాంబరంబుల । చెలువొల్ల కిట్టి జే
గుఱుపాఁత దాల్చి నీ । కొఱకె యిటులు
తారహారంబులఁ । ద్యజియించి తులసికా
సరులను దాల్చి నీ । కొఱకె యిటులు
భోజనాదిక్రియల్ । పోనాడి యుపవాస
గురుఖేద మెనసి నీ । కొఱకె యిటులు

సర్వాభిమానముల్ । చంపి నీపై మహో
ద్ధురభక్తి దాల్చి నీ । కొఱకె యిటులు
గీ. వేచియుంటి నిపుడు । వేంచేసితివి నీవు
కనులు సఫల మయ్యె ! తనువు పూత
మయ్యె నాదుజన్మ । మతిధన్య మయ్యెను
విడిచిపోకు మయ్య ! । వేదవేద్య! 78

(అని పాదములను గట్టిగఁ బట్టుకొన నేల బొరగిలఁబడియుండుట నభి
నయించును.)

ఆఁ! ఆఁ! వెళ్ళుచున్నావా ! మహాప్రభూ ! నేను వదలుదునా!
(పాదములు పట్టుకొనఁబోయి ముందునకుఁ బడుచున్నది.)

మధు—అయ్యయ్యో ! ఏంతపాపము! రాధా ! రాధా !

రాధ—(లేచి పరుగెత్తును) కృష్ణా! కృష్ణా!—నన్నుఁ ద్యజించి పోకు!
నన్నుఁ ద్యజించి పోకు. (కేకలు వేయుచున్నది)

మధు—అయ్యో! రాధ పరుగెత్తుచున్నది. నేను గలిసికొనలేక యుం
టిని. అయ్యో! ఓవనదేవతలారా! మిమ్ము నీరుబోసి పెంచి
నది—మీపల్లవములను గౌరవసూచకముగ శిరముపై ధరిం
చినది—మీవికాసములఁ గాంచి యుప్పొంగినది—మీపుష్ప
ములచేఁ దనమనోనాధుని పాదములకుఁ బూజ చేసినది—మీ
పుష్పమకరందము తనయధరమకరందముతోఁ దనప్రాణప్రియు
నకు భక్తితోఁ గానుకనిచ్చినది—మీవృక్షములపై వ్రాలు
పక్షులకుఁ గృష్ణతారకనామ ముపదేశించినది—మీకిట్టియుప
చార మొనరించినది—అట్టి రాధాదేవి, పరమయోగినియై,
యున్మాదరూపిణియై, కాషాయమాత్రధారిణియై, నాకందకుం
డఁ బరువెత్తుచున్నది. ఓవనదేవతలారా! మీరీఁగెలచే దాని

కాళ్ళకడ్డుపడి యాఁపరాదా! కాషాయాంబరమును మీకో
మ్మలచే గ్రహించి నిలుపరాదా!

రాధ—పోకు పోకు. ఇదిగో వచ్చుచుంటిని. (పరుగెత్తుచున్నది)

మధు—యమునానదీతీరమున నిశ్శంకముగఁ బరువెత్తుచున్నది ఏమి
యుపద్రవము జరుగునో!

రాధ—(నవ్వుచు) ఆహా! ఆహా! కనఁబడితివా! మహాప్రభూ! మహా
ప్రభూ! ఇక్కడ దాఁగితివా!

మధు—అయ్యయ్యో! యమునానదిలోఁ బ్రతిఫలించినపూర్ణచంద్రు
ని శ్రీకృష్ణుఁడని భ్రమించుచున్నది కాఁబోలు. అయ్యయ్యో!
ఏమి యపాయము వచ్చునోకదా! (బిగ్గరగ నఱచుచు) అమ్మా!
అమ్మా! అతఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు గాఁడు, చంద్రుఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడు
నల్లనివాఁడు—నల్లనివాఁడు— నల్లనివాఁడు. భ్రమపడకు.
జాగ్రత్త. జాగ్రత్త.

రాధ—గీ. లోకులకుఁ జీఁకటిగఁ దోఁచు ౹ లోకగురుఁడు
పరమదివ్యప్రకాశంబు ౹ భక్తునకును
భక్తునకుఁ జీఁకటిగఁ దోఁచు ౹ పాపజగతి
లౌకికునకుఁ దేజ మయి చె ౹ లంగుఁ గాదె?

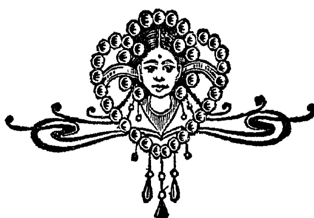
కృష్ణా! కృష్ణా! కృష్ణా! (యని యమునలోఁ బడి నిష్క్రమించును.)

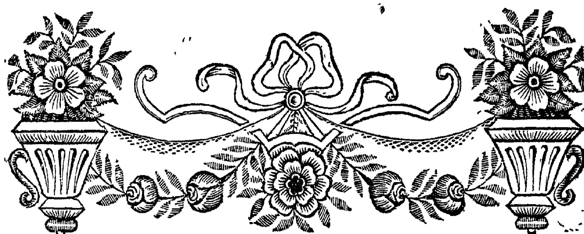
మధు—అమ్మయ్యో! అమ్మయ్యో! ఇంకేమున్నది? ఇంకేమున్నది?
రాధ యమునలోఁబడి మునిఁగిపోయినది. ఏమి చేయుదును?
ఓనద్యధిష్ఠానదేవతా! నీవలెఁ బరమపవిత్రమైన రాధ-కృష్ణ
తాపము సహింపక నీలో దుమికినది. నీవు దాని కాపత్తు రా
కుండ రక్షింపవా? ఓకృష్ణదేవా! బాలలీలానుసారముగ య
మునలో నీవుంటివని యందులోఁబడినరాధ నుద్ధరింపవా? ఓ
నదీతీరతపస్వులారా! పరమపూతమైనరాధను బైకిఁదీయరా?

ఆహా! ఆహా! (గుండెలు కొట్టుకొనును) ఇఁక నేమున్నది? అయ్యయ్యో! మితిలేనియనురాగము మృతికే కారణమయ్యెనా? అమితమైన దెప్పు డపాయకరమే కదా! అక్కడ నెవఁడో తాపసి యున్నట్లున్నాఁడు. పోయి యాతనిని బ్రార్థింతును.

(నిష్క్రమించును.)

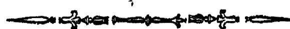
ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

రాధాకృష్ణ నాటకము.

పంచమాంకము.

ప్రదేశము:—మధురాపురములోని వీధి.

[ప్రవేశము:—తరళ.]

తర—ఇప్పటిస్థితికి ముసలివానికిఁ గావలసినంత భేద మున్నది. వెను కటిరీతిగానె యున్నయెడల మావంటివారికిఁ బ్రదుకవశమా! శారదా! శారదా! మాట.

[నేపథ్యమున] మాటకంటె పని ముఖ్యము గాన నేను రాను.

తర—ఇటురా! ఇటురా! ఇంతలో నంతతొందరపని యేమున్నది?

[నేపథ్యమున] ఇంతలో నంతతొందరమాట యేమున్నది?

[శారదుఁడు ప్రవేశించును.]

శార—తొందరమాటలు, తొందరయాలోచనములు, తొందరపను లన్నియు మీదేవికిఁ జల్లారినవి కావా?

తర—నేను నామాటయే యనుకొనుచున్నాను. ఆశ్చర్యమైనమార్పు కలిగినది. ఇది యింతకంటెఁ బూర్వమే కలిగియుండినయెడల మేము సుఖపడి యుందుము.

శార—అటులు కలిగియుండినయెడలఁ బ్రమాదమున్నది.

తర—అదేల ?

శార—అంతరకుసుమ మన్న నేమో నీ వెఱుఁగుదువా ?

తర—నాకుఁ దెలియదు.

శార—కంటిపాపలో నొకవిధమైనవ్యాధి. అది మీదేవి కున్నది.

తర—అబ్బే! ఆలిచిప్పవలె నేత్రము లున్నయామెకు—

శార—అంతరనేత్రమున కావ్యాధి యున్నది.

తర—ఐన నేమి?

శార—ఆకుసుమము క్రమముగా నెదిగి కనీనికారంధ్రమంతయు వ్యాపించి దృష్టిని సంపూర్ణముగఁ బాడు చేసినఁగాని దానికి శస్త్రచికిత్సఁ జేయఁగూడదు.

తర—చేసినయెడల ?

శార—కన్ను సున్నగును.

తర—ఐన నేమి ?

శార—ఏమియు లేదు. నిరాకారజపమునకువలె గాఢాంధకారదర్శనమని.

తర—నా యభిప్రాయ మదికాదు. ప్రస్తుతాంశమున కిది యెట్లు సందర్భింపఁజేసెదవు ?

శార—అటులే. గర్వప్రాయశ్చిత్త మాగర్వముయొక్క లేఁతదశలో జరుగఁగూడదు. అందులకే, శ్రీకృష్ణుఁ డామెగర్వము నెదుగనిచ్చి యెదఁగనిచ్చి తుదకు శిరస్తాడనఫలమును గాంచి యప్పటికి ప్రాయశ్చిత్తార్హపరిపాకము గలిగినదని యెంచి దాని భంగముచేయుటచే నిప్పు డామె కొంత శాంతచిత్తురాలైనది.

తర—కాని, బృందావనములో సత్యభామ యున్నంతవట్టు గర్వభంగమైనట్లు కనఁబడ లేదేమి?

శార—శస్త్రవైద్యముఁబచ్చి మానకుండనే?

తర—ఈమె ప్రకృతి మాఱినట్లే తోఁచుచున్నది.

శార—చెక్క లోఁతుగాఁ దీసి గంధపుఁబొడిచేఁ బడరాది నీళ్ళు వోసి కడిగినప్పటికి ననాసపండు దురదపోవునా? ప్రయత్నమునఁ బ్రకృతి యడఁపఁబడును గాని మార్పఁబడునా?

తర—ఏమోకాని, శ్రీకృష్ణుని దన్నినప్పటినుండియు నామెకుఁ జాల పశ్చాత్తాపము గలిగినట్లున్నది.

శార—సత్యభామ వెఱ్ఱి కాని, యాగ్రహవాక్యములచేతను, బడఁద న్నుటచేతను, గాంతునియనురాగము హెచ్చునా? సుగంధ తైలమును రాచి దువ్వినజుట్టెనుగును గాని వదలాగిన నెనుగు నా? కాని రాధపై నామె యంతఃకరణ మెట్లు లున్నది?

తర—ఉదాసీనముగ నున్నది. చూడు! సిగ్గు విడిచి యడుగుచు న్నాను. రాధ యనుపయుక్తుఁడైనబాలకృష్ణుని వలచుట యేల?

శార—ముప్పవంకాయ కున్నరుచి ముదిరినదాని కుండునా?

తర—శారదా! పరిహాసము సేయకుము. మాదేవికి నీయనుమానము విశేషముగా బాధించుచున్నది. నన్నన్నిమాఱు లడిగినను నేను దగినసమాధానముఁ జెప్పలేకపోయితిని. అందుకొఱకు ని న్నడిగితిని.

శార—ఈసంగతి శ్రీకృష్ణునకే తెలియదని నాయభిప్రాయము.

తర—ఆఁ! ఆయనకుఁ దెలియకేమి? ఆయన దేవుఁడఁట?

శార—ఆ, ఆ, దేవులచేత దెబ్బలుతినుటకు—

తర—అబ్బా! పరిహాసోక్తికి యేల? నేనడిగిన యీప్రశ్నముల కుత్తరము నాకుఁ దెలియవలెను.

శార—తెలియుట కొకే మార్గమున్నది.

తర—అదేది?

శార—పోయి రాధ నడుగుము.

తర—చాలు.

శార—చాలును గనుక నేను పోయెదను. నామిత్రము నాకొఱకు వార్త నంపినాఁడు.

తర—మహారాజుగారును, మాదేవియు, నే నిక్కడకు వచ్చుసరికే మాటలాడుచుండిరి.

శార—ఆలాగా? పనికిమాలినమాటలతోఁ గాలము వ్యర్థముఁ జేసితి. విగదా! నే నిప్పుడైన వారియొద్దకుఁ బోవలెను.

తర—నే నింటికిఁ బోవలెను సెలవిమ్ము.

శార—సరే.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు)

ఇది విష్కంభము.

ప్రదేశము:—మధురాపురములో సత్యభామాంతఃపురము.

[ప్రవేశము:—కృష్ణుఁడు, సత్యభామ, శారదుఁడు]

సత్య—చెప్పరాదా? చెప్పరాదా?

కృష్ణు—పోనిమ్ము నీ కెందులకు!

శార—మిత్రమా! నేనుఁగూడ విని సంతసింతును.

సత్య—మీరు నాయందు దయయుంచి చెప్పవలెను. "హా! యెంత ప్రమాదము! కాని నీకేమి భయము లేదు." అని యీమధ్యాముున మీరు నాప్రక్కనుండి యదరిపాటున లేచి యొందులకు బిగ్గరగఁ గేక వేసితిరి?

కృష్ణ—ఒక భక్తశిఖామణి యమునలో నాకస్మికముగఁ బడినటులు నాకుఁ గనఁబడెను.

సత్య—అయ్యయ్యో! పాపము స్మృతి నొందలేదుగద!

కృష్ణు—లేదు.

శార—పతిబాధఁ బడలేనిపడఁతివలె భక్తశిఖామణి నీటిలో నేల దుమికెను?

కృష్ణు—పతిని జేరుటకు.

శార—పతి యంతకుముందే యమునలోఁ బడినాఁడా?

కృష్ణు—జగత్పతిని జేరుటకు.

శార.—జగత్పతి యమునలో స్నాని లేఁడా?

కృష్ణు—అప్పటి కాభక్తరత్నమున కాతఁడు యమునలోఁ గనఁబడెను.

సత్య—ఆభక్తుని పేరేది?

కృష్ణు—పేరు వదలి, యూరు వదలి, సర్వమునుగూడఁ బరిత్యజించి కాషాయాంబరమునుమాత్రము ధరించిన యొకవ్యక్తి.

సత్య—అట్టిమహామూర్తి దర్శనము సర్వాభీష్టప్రదాయకము గానఁ దద్దర్శనలాభమును మీరు నాకుఁ గలుగఁ జేయవలెను.

శార—అమ్మా! నే నేమైన నడ్డు చెప్పిన మీకుఁ గోపమని సంకోచించుచున్నాను గాని, యతులలోఁ దఱచుగఁ బైవేషమున కనుగుణమగు నంతరంగస్వరూపము గానఁబడదు. యతినింద దోషమే కాని, యథార్థాచ్ఛాదనము దోషతరమని యట్లు చెప్పితిని.

సత్య—శారదా! నీనోటివెంట నెన్నఁడును మంచిమాట రాదుగదా!

శార—నాకు గర్వప్రాయశ్చిత్తము కాలేదా?

సత్య—(తనలో)ఈనిర్భాగ్యుఁడు నన్నధిక్షేపించుచున్నాఁడు. అబ్బా! సహనముకంటెఁ గష్టతరమైనపని లేదుగదా! (ప్రకాశముగా). నాథా! ఆభక్తాగ్రణిదర్శనము నాకు లభింపఁజేయరా?

కృష్ణు—అలాగే.

సత్య—ఎప్పుడు?

కృష్ణ — ఇప్పుడే.

సత్య — నాథా ! నాకు భక్తియోగ ముపదేశింపరాదా ?

శార — (తనలో) నేను గవిత్వమును నేర్చుకొనిన నెంతలాభమో నీకు నంతే.

కృష్ణ — నీ కాతరుణభక్తశిఖామణిసన్నిధిని నారదునిచే నుపదేశింపఁ జేయుదును.

శార — అదే మంచిపని. భర్తయుపదేశము బ్రాహ్మణవ్యవసాయము వలె నిష్ఫలము.

సత్య — నాథా ! భక్తికిఁ బ్రధానముగఁ గావలసిన దేది ?

కృష్ణ — మిత్రమా ! నీవు చెప్పుము.

శార — భక్తికిఁ బ్రధానమైన దేదో నే నెఱుఁగను గాని విరక్తికిఁ బ్రధానమైన దేదో నే నెఱుఁగుదును.

కృష్ణ — (నవ్వుచు) ఏదో చెప్పుము.

శార — చెప్పనా? ఆనపకాయ. రక్తికిఁ బ్రధానమైనదిగూడ నీయానపకాయయే.

కృష్ణ — (నవ్వుచు) అదెటులు ?

శార — సంపూర్ణహృదయానురక్తి గలవీణె మెడలో నానపకాయ; సంసారవిరక్తిగల సన్యాసిచేతులో నానపకాయ.

కృష్ణ —

గీ. అనిలవశమున నాదునా । మాక్షరములఁ
బలుకువీణను నొకచేతఁ । బట్టి యొక్క
చేత సొరకాయబుఱ్ఱను । జేర్చి యడుగొ !
నారదుఁడు భక్తిగాన వి। శారదుండు.

సత్య — (సంభ్రమముతో) ఏరీ ?

శార — నాముందరఁగూడ విశారదుఁడా ? ఆమాట యసత్యము.

సత్య—ఛీ! మందుఁడా! పూజ్యుల నధిక్షేపించెద వేల?
కళార—(తనలో) తన్నుటకంటె మేలుకాదా? ప్రకాశముగా) నా యెకట నారదుఁడు విశారదుఁడు గాఁడు. సశారదుఁడు.
సత్య—చాలు తెలివి తెల్లవాఱినట్లే యున్నది.
కృష్ణు—ఎవఁడురా? అక్కడ?
[నేపథ్యమున] అయ్యా!
కృష్ణు—నీవు పోయి ద్వారమునొద్ద వేచియుండు నారదమునీంద్రుని లోనికిఁ దీసికొని రా! [నేపథ్యమున] చిత్తము.
[నారదుఁడు ప్రవేశించును.]
నార—గీ. నందనందన! సచ్చిదానందరూప!
భవజలధితారకా! భక్తపారిజాత!
ఉపనిషత్త్రీరనవనీత! యోపయోద
గాత్ర! మధ్యమలోకభాగ్యాబ! జయము. ౘ।
కృష్ణు—మహానుభావా! నమస్కారము.
నార—జయము. జయము. యాదవకులభూషణా!
సత్య—మునీంద్రా! నమస్కారము.
నార—సుమంగలీభవ.
శార—మహాత్మా! నమస్కారము.
నార—కళ్యాణమస్తు.
సత్య—(అపవారించి) నాథా! భక్తుఁడేఁడీ?
కృష్ణు—(అపవారించి) సత్యభామా! చూడకున్నంతవఱకే సంభ్రమము. చూచినతరువాత సంకోచమేమో?
సత్య—(అపవారించి) నే నంత మూర్ఖురాలనని మీయభిప్రాయమా?
కృష్ణు—(అపవారించి) సరే, చూచెదముగాక. (ప్రకాశముగా) మునిచంద్రా! మీరందఱు క్షేమముగ నున్నారా?

నార — తమ కటాక్షము వలన — మహానుభావా !

గీ. అఖిలవస్తుసంతతి నీదె । యందులోన
నది మఱెంత నీదియె భవ । త్పదపయోజ
భక్తురా లౌటచే దైన్య । భావ యగుట
నంతకంటె నీదె గ్రహింప । వయ్య ! దాని.

సత్య — (అపవారించి) నాధా ! భక్తుఁడు కాఁడా ? భక్తురాలా ?

శార — (తనలో) సంధానకృత్యము నన్ను విడిచి నారదుని జేరినట్లున్నది.

కృష్ణు — మునిశిఖామణీ ! భక్తురాలి నిటకుఁ దీసికొని రావచ్చును.

నార — ఎవఁడురా అక్కడ ? [నేపథ్యమున] స్వామీ !

నార — ద్వారమునొద్ద నొకశిష్యుఁడు నొక కాంతయు నున్నారు. వారిని లోనికిఁ దీసికొని రమ్ము. [నేపథ్యమున] చిత్తము.

కృష్ణు — సత్యభామా! "భక్తుఁడు కాఁడా? భక్తురాలా?" యని యడిగితివి.

గీ. వర్ణలింగనామాకృతి । ప్రముఖభేద
ములు బహిస్తనువునకె తజ్జనసుఖముల
విడుచుభక్తున కవి లేవు । వివిధభేద
ములు సునుములకె మకరంద । మునకు లేవు.

[మునిబాలకుఁడు రాధతోఁ బ్రవేశించును.]

రాధ — హా ! రాధాకృష్ణా ! (మూర్ఛఁబోవుచున్నది.)

కృష్ణు — (రాధయొద్దఁ గూర్చుండి)

గీ. తమమునం దుండునరుని నే । త్రము లోకపరి
వెలుఁగుఁ గని మూసికొనినట్లు । విరహవివశ
మైనదీనిచిత్తము నన్ను । నట్టె చేరఁ
దిరిగి వివశత నొందెను । దేవహూని.

నార — మహానుభావా ! ఈమెచిత్తము, నేత్రములు, నిన్నిద్రివఱకే

చేరినవి. చంద్రుని జూచి నీవని భ్రమించి యమునలోఁ బడి
నది హంసికవలె నానదీప్రవాహమున నీమె పోవుచుండఁగా
నేను గాంచి యీమునిని నీఁదికొని పోయి పట్టుకొను మని చె
ప్పితిని. "నా బాలకృష్ణుఁ డిచ్చట నున్నాఁడు. నేను రాను."
అని యీమె కేకలు వేయఁగ బలాత్కారముగ నితఁడే యొ
డ్డునకుఁ దీసికొనివచ్చినాఁడు.

కృష్ణు—ఓమునిబాలకా! నీవు నాకు మహోపకార మొనర్చితివి

మునిబా—స్వామీ! దాసుఁడను. కటాక్షింపవలెను.

శార—నారదమునీంద్రా! ఈబాలయతికిఁ గముండలువు లేదేమి?
ఇంచుగాగమయతివలె నీతఁడపాత్రియతియా యేమి?

సత్య—(తనలో) నామనస్సు కరఁగుచున్నది. రాధాదర్శనమువలన నే
ననిర్వాచ్యమైన యొకమనస్థితిని బొందుచున్నాను. ఆహా! ఈ
మె పరమధన్యవలె నున్నది. ఐహికము లన్నియుఁ ద్యజించిన
పరమభక్తురాలు. ఇట్టిమహాపతివ్రతదర్శనముఁ జేసి నేను కృ
తార్థురాల నైతిని.

కృష్ణు—రాధా! ఇంకను లేవకున్నా వేమి?

గీ. నాకొఱకు నీవు పడినట్టి । భీకరోరు
కష్టసంఘంబులకు నేను । గాంత! నీదు
ఋణముఁ దీర్చుకొనఁగ లేను । ప్రీతి నీదు
సన్నిధి వశుఁడ నగుదు । శాశ్వతము గాఁగ.

(రాధ లేచును.)

సత్య—రాధా! నమస్కారము. నేనిదివఱకు నీస్వభావము నెఱుఁగని
దాననై నీయెడలఁ దప్పుఁ జేసితిని. నన్ను క్షమియింపుము.
నీవు నానాథు నెట్లు ప్రేమించితివో యట్టిప్రేమ నాకుఁ
గూడ నుపదేశింపుము. (సాష్టాంగపడును.)

రాధ—చెల్లెలా! లెమ్ము. మనమిద్దఱమీమహానుభావునిఁ గీర్తింతము.

రాధ సత్య—కృష్ణ కృష్ణ శ్రీకృష్ణా కృష్ణా కృష్ణా కృష్ణా కృష్ణా

(పాడుచుఁ గృష్ణునకుఁ బ్రదక్షిణము జేయుచున్నారు.)

నార—సత్యభామా! నీవు మహాదృష్టవంతురాలవు. చిరకాలశ్రమమునఁగాని యభ్యసింపనేరని యీభక్తియోగము భక్తాగ్రేసరయగు రాధసంస్పర్శమున నీ కిట్టె లభించెను.

గీ. సమిధలను దఱచి తఱచి శ్రమముఁ జేసి
యగ్నికీల నొందెదునరుఁ డట్టి కీల
నట్టెమోసఁగు వేఱొక్కప దార్థమునకు
భక్తి యటులు నీ కిచ్చె సీ భక్తవర్య.

గీ. బోఁటి! నెఱనున్న వర్ణనం పుటితమైన
గాని నోటను బలుకఁగా రానియటులు
నిర్గుణము కేవలము మనో నియతితోడఁ
దలఁప నెవ్వరికైన సా ధ్యంబు గాదు.

గీ. ప్రణమహావ్యాధిపీడను బడఁగ లేక
వెజ్జొసఁగుమత్తుఁ గొని త్రావి విస్మృతుఁ డయి
లేచి దివ్యౌషధము బాధ లేమి యింత
వఱకు సిద్ధించె నని పల్కు వ్రణితుఁడటుల.

గీ. నిర్గుణబ్రహ్మసంధాన నిష్ఠ నుండఁ
దలఁచి యస్వప్నగాఢని ద్రను లభించి
విపులశయ్యాసమాధిని విడిచి తపసి
"యయ్యో నద్వైతసిద్ధి మా" కనును గాదె.

గీ. జ్ఞానమాత్రమె ముక్తికిఁ గారణంబు
గాదుస్వ షట్పరిపంథిని గ్రహము వలనఁ

గాని జ్ఞానము గలుగదు । జ్ఞానమునకుఁ
గాని దన్మహాశక్తిని । గ్రహము గాదు.

గీ. ఏమి సేయవచ్చు । నీయసాధ్యపు సన్నిధి
యందు భక్తియోగ । మమరకున్న
భక్తిలేనిజ్ఞాన । పరిపాకమే లేదు
భక్తిలేకయున్న । ముక్తిలేదు.

గీ. భక్తియోగాధికత నీష్రి । పంచమందు
లక్ష్యముగఁ జూపి మోక్షఫ । లంబు భక్త
తతికొసఁగ లోకగురుఁడవ । తార మొందె
నిదుగా! సర్వమంగళగుణా । కృతిని దాల్చి.

గీ. ఈమహోపనిషత్సార । మీశ్వరుండు;
భార్య లగుమీర లష్టవై । భవము లగుదు;
రిలను పదునాఱువేలవే । తలును జీవ
సంఘమం దుత్తమోత్తమ । జన్మ రాధ.

గీ. ఈమహాసాధ్వి కితనిపై । నెనయురాగ
మైహికాసహ్యగర్హ్య వాంఛాన్వితంబు
గాదు; పరమాత్మయందు రాగపరిపూర్ణ
జీవునకు సంబంధ । సిద్ధి గాని.

గీ. వివిధజీవుల కిలనుండు । వివిధబంధ
రాజిఁ బతిసతీబంధమే । ప్రబలతమము
జీవుఁ డారీతి సగుణంబు । సేవ జేయ
ముక్తి సులభతరంబుగాఁ । బొందు గాదె.

గీ. ఏతదనుబంధయుక్తభ । క్తిద్ధయోగ
మిలను స్థాపించి మనలకు । నిప్పుడైన

బుద్ధిగలుగఁగ రాధికా । పుణ్యచరిత
మితఁ డిపుడు నాటకముగ నాడించినాఁడు. ౧౦

శార — (తనలో) ఋషులకైనఁ బ్రమాదము తప్పదు; నాటక మాడించినాఁడా? తానుగూడ నాడినాఁడా? తప్పు. నారదునితప్పు శారదుఁడు పట్టుకొనవలెను గాని మఱి యెవ్వఁ డానికి సమర్థుఁడు.

నార — రాధా! కృష్ణవిలాసదర్శనమున కనేకకాంతలుఁ బురుషులు వచ్చియున్నారు. వారందఱికి నేత్రపర్వములుగ నుండుట కొఱకు మీ రీగవాక్షమునొద్ద నిలువఁబడుఁడు.

కృష్ణ — (రాధపై నొకచేతిని, భామపై నొకచేతి నుంచి యుల్లు చేయును.)

నార — రాధాకృష్ణాలోకనలాలస లగునో కాంతలారా!

గీ. ఉండఁదగునంచు లేదంచు । నుండి లేద
టంచు లేని దున్న దటంచు । నన్నివెట్టి
పోకలను బోవు తలతిక్క । బుద్ధి మీకుఁ
గలుగ దురుగర్వ లగుపురు । షులకె కాని.

గీ. అమృతపూరాభములు హృద । యములు మీక
గాఢగాఢానురాగసం । క్రాంతములును
రాగపరిణామమే భక్తి । రమణులార!
భక్తి మీ జన్మవశమున । బైటమూట.

గీ. అనుభవముఁ బత్యనురాగ । మన్న నేదొ
మీకుఁ దెలియునుగాన నీ । లోకకాంతుఁ
గాంతుగా నిట్టె భావింపఁ । గలరు మీర
లిట్టులు భావించి వేగఁ ద । రింపఁగలరు.

గీ. భక్తలైన మీ వెంట మీ । పతులుఁ గూడ
నుద్ధతులి మీరు పొందఁ జే । యుదురుగాక

యూర్ధ్వదృష్టియగు దీపిక । నూర్ధ్వమునకె
కాగితపుబుట్ట గొనిపోవు । కరణిఁ గాఁగ.

[నేపథ్యమున]

స్వామి! రాధాకృష్ణ వైభవమును గన్నులారఁ జూచుట కిచ్చటకు వచ్చెదమని రుక్మిణీదేవిగారు మొదలగు పూజ్యులగు దేవులందఱును దమతో మనవిచేయమనినారు.

కృష్ణు—రుక్మిణీదేవికి నే నంతశ్రమ నిచ్చెదనా? మేమే లోనికివచ్చి యామెను దర్శింతు మని చెప్పుము. సౌమ్యా మునివర్యా! మన కింక నిక్కడఁ గావలసిన దేమున్నది?

నార—మీదర్శనమున నందఱమును గృతార్థుల మైతిమి. ఐన నిటులు గోరెదను.

గీ. ధరణి యీతిబాధలు లేక । తనరుఁగాక
ప్రజలయన్యోన్యవైరములు । పాయుఁగాక
కవిత రాజపోషణమునఁ । గ్రాలుఁగాక
నీతిపాలనమున రాజు । నెగడుఁగాక. 101

కృష్ణు—తథాస్తు. (అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

సమాప్తము.

పాదుకాపట్టాభిషేకము

గ్రంథకర్త:—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.

వెల రు 1.4.0